

YLEISKATSAUS VIRON KIELEN UUDISSANASTOON

**Itämerensuomalaisten
kielten
pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopistossa
toukokuussa 2007**

Epp Eskelinen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty HUMANISTINEN	Laitos – Department kielten laitos
Tekijä – Author Epp Eskelinen	
Työn nimi – Title Yleiskatsaus viron kielen uudissanastoon	
Oppiaine – Subject itämerensuomalaiset kielet	Työn laji – Level pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year kesä 2007	Sivumäärä – Number of pages 86 + liite
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Viron valtio itsenäistyi vuonna 1991, ja sen jälkeen yhteiskunnassa on tapahtunut paljon muutoksia, jotka heijastuvat myös kieleen. Eniten muutoksille altistuu sanasto.</p> <p>Tutkielmassa on selvitelty viron kieleen tulleita uudissananoja neljän vuonna 2004 ilmestyneen vironkielisen naistenlehden pohjalta. Nämä ovat Eesti Naine nro 4, Anne nro 12, Kaalujälgijad nro 3 ja Tervis Pluss nro 6. Mukaan ei ole otettu kaikkia aineistossa esiintyviä uusia sanoja, kuten satunnaisia, tekstin kirjoittajan tuottamia yhdyssanoja, vaan on pyritty poimimaan ja päättelämään ne viron kielessä esiintyvät uudennokset, jotka esiintyvät jo selvästi yleisemmin. Aineistosta poimittuja uudissananoja on 287, joista suurin osa tutkielmassa analysoidaan.</p> <p>Uudissanojen tuloa kieleen tarkastellaan viron kielen sananmuodostusperiaatteiden mukaisesti ja käytetään virolaisen kielitieteilijän Tiiu Ereltin uudissanojen jaottelumallia analysoinnin pohjana. Hänen mallinsa mukaan uusia sanoja saadaan kieleen yhdistämällä, johtamalla, lainaamalla murteista ja muista kielistä, sepittämällä ja antamalla uusi merkitys.</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena on luoda aiheeseen yleiskatsaus. Laajuuden vuoksi on mahdotonta analysoida kaikkia uusia aineistossa esiintyviä sanoja ja sanueita. Siitä syystä esimerkiksi lainautuneita uudissananoja ei analysoida perinnäisen jaottelun, yleislainat, erikoislainat ja sitaattilainat, mukaisesti, vaan ne on ryhmitelty lainanantajakielten perusteella. Jonkin verran sanoja on esitelty myös alkuperän mukaan eli etymologisesti. Aineistoanalyysin lisäksi tutkielmassa on pohdittu hieman kulttuurimuutoksia sanastomuutoksen kautta.</p> <p>Tutkimustulokset osoittavat, että suurin osa viron kieleen tulleista uusista sanoista on saatu omaperäistä sanastoa käyttämällä. Eniten on muodostettu yhdistämällä, 149 sanaa, ja johtamalla, 62 sanaa. Jonkin verran esiintyy murre-sanojen käyttöönottoa ja vanhojen sanojen merkityksenmuutoksia. Yllättävää on ollut vanhahtavien, kielessä jo melkein unohdettujen sanojen uudelleen käyttöönotto. Omaperäisen lisäksi viron kielen uudissanastossa esiintyy vierasperäistä sanastoa. Eniten on lainattu englannin kielestä, ja myös suomen kielen vaikutus on ilmeistä. Runsaasti esiintyy käänköslainoja, joiden aihepiirejä ovat muun muassa yhteiskuntaan liittyvä aikuiskoulutus, uudet ammattinimikkeet ja tietotekniikka. Kulttuurimuutos näkyy ihmisten vapaa-aikaan liittyvässä uudissanastossa, kuten uusien harrastuksien, vapaa-ajanviettopaikkojen, tuotteiden ja palvelujen nimityksissä.</p>	
Asiasanat – Keywords uudissana, sanasto, sanaston kehittyminen	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston kielten laitos, Fennicum	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
1.1. Tutkimuksentavoitteet.....	1
1.2. Tutkimusaineisto.....	3
1.3. Aikaisempi tutkimus.....	5
1.4. Viron kielen kehitys, sanaston kehittäjät.....	8
2. YHDISTÄMINEN.....	13
2.1. Yhdyssubstantiivit.....	14
2.1.1. Substantiivinen määriteosa.....	15
2.1.1.1. Määriteosana yksikön nominatiivi.....	15
2.1.1.2. Määriteosana yksikön genetiivi.....	16
2.1.1.3. Määriteosana jokin muu sijamuoto.....	20
2.1.1.4. Määriteosana konsonanttivartalo.....	21
2.1.1.5. Määriteosana lyhenne.....	21
2.1.1.6. Muut määriteosat.....	24
2.1.2. Adjektiivinen määriteosa.....	26
2.2. Yhdysadjektiivit.....	28
2.2.1. Perusosana adjektiivit <i>sõbralik</i> ja <i>vaba</i>	28
2.2.2. Perusosana adjektiivit <i>võimeline</i> , <i>aegne</i> ja <i>vastane</i>	30
2.3. Yhdysverbit.....	32
2.4. Sanaliitot.....	34
3. JOHTAMINEN.....	37
3.1. Substantiivijohtimet.....	38
3.1.1. Teonnimien johtimet <i>-mine</i> , <i>-us</i> ja <i>-is</i>	38
3.1.2. Tekijännimijohtimet <i>-ja</i> , <i>-lane</i> , <i>-line</i> , <i>-(V)r</i> ja <i>-ke</i>	40
3.1.3. Välinettä ilmaiseva johdin <i>-ik</i>	44
3.2. Adjektiivinjohtimet <i>-lik</i> ja <i>-ne</i>	44
3.3. Adverbinjohdin <i>-tsi</i>	45
3.4. Verbinjohtimet <i>-ta-</i> , <i>-da-</i> ja <i>-skle-</i>	46
3.5. Typistäminen.....	47
4. MURTEET UUSIEN SANOJEN LÄHTEENÄ.....	48
5. VANHAT SANAT UUDESSA MERKITYKSESSÄ.....	49
6. VANHAT SANAT UUDESSA KÄYTÖSSÄ.....	52

7. LAINAAMINEN.....	56
7.1. Englannin kielen lainat.....	57
7.2. Suomen kielen lainat.....	69
7.3. Lainasanat muista kielistä	71
7.4. Käännöslainat.....	71
8. YHTEISKUNTA MUUTTUU, KIELI MUUTTUU.....	76
8.1. Sanoja eri vuosilta.....	76
8.2. Yhteiskunta muuttuu. Koulutus, työelämä, ammatit, virastot.....	78
8.3. Ihminen länsimaistuvassa Virossa.....	79
9. PÄÄTÄNTÖ.....	82
LÄHTEET.....	84
LIITE	

1. JOHDANTO

Eesti keel – vana, aulik ja armas maakeel, see meie tundele ja – sagedasti võõragi – kõrvale kaunis keel on meie rahva põlisem ja püsivam vara.

Andrus Saareste

1.1. Tutkimuksen tavoitteet

Viro jälleenitsenäistyi vuonna 1991, ja nuori valtio lähti nopeasti muutosten tielle. Neuvostorakennelmat oli purettava, ja uudet länsimaiset tavat oli omaksuttava lyhyen ajan sisällä. Kun yhteiskunta muuttuu, myös kieli muuttuu. Erittäin vastaanottavainen ja vaikutteille altis on kielen sanasto. Esimerkiksi neuvostoajan poliittisen elämän keskeisiä sanoja *partei* 'puolue' on saanut rinnalleen uudissanat *fraktsioon* ja *erakond*, sanan *sanatoorium* 'sanatorio' lisäksi ovat syntyneet uudissanat *veekeskus* 'vesipuisto' ja *spa* 'kylpylä' ja odottavaa äitiä on parempi sanoa Nyky-Virossa *beebiotel* olevaksi kuin käyttää sanaa *rase* 'olla raskaana', joka on saamassa pejoratiivisen sävyn.

Työssäni tutkin viron kielen uudissanastoa ja pyrin antamaan yleiskatsauksen viron kieleen tulleista uusista sanoista. Uudissana eli neologismi on sanastoon syntynyt uusi sana. Uudissana voi olla myös jo kielessä olemassa oleva sana, kun sille on annettu uusi, ajankohtainen merkitys. Uusia sanoja on viron kieleen 16n viime vuoden ajan, kun Viro on ollut itsenäinen valtio, tullut niin runsas määrä, että on mahdotonta esittää tässä tutkimuksessa niitä kaikkia. Siitä syystä olen käyttänyt tutkimusaineistona neljää vironkielistä vuoden 2004 naistenlehteä. Lehdistä olen satunnaisesti poiminut minulle uusia sanoja. Näitä analysoin virolaisen kielitieteilijän Tiiu Ereltin uusien sanojen muodostusluokittelun mallin mukaan, jonka hän on esittänyt vuonna 1989 julkaisemassaan viron kielen uudissanakirjassa. Erelt tutki viron kielen uudissanastoa vuosina 1979–1989 ja kokosi uudet sanat pieneen uudissanastoon. Sanastossa on annettu uudet sanat, selitykset ja esimerkkilauseet sanojen käytöstä. Uudissanaston johdantokappaleessa Erelt esittelee myös viron kielen uusien sanojen muodostustapoja, ja tätä jaottelua olen käyttänyt aineistoni analyysin pohjana. Ereltin mukaan (1989: 5–7) uudissanvoja saadaan kieleen 1) yhdistämällä, 2) johtamalla, 3) lainaamalla murteista tai muista kielistä, 4) sepittämällä ja 5) antamalla vanhalle sanalle uusi merkitys.

Tutkimukseni on deskriptiivinen. Seuraan analyysissäni uudissanojen yhdistymistä ja johtamista, sanojen lainaamista murteista sekä vierasperäisen sanaston lainautumista. Tarkastelen myös, millaisia merkityksenmuutoksia on omaperäisessä sanastossa tapahtunut, ja esitän minulle uudet sanat. Koska aihe on laaja, en paneudu uudissanojen sananmuodostuskeinoihin syvällisemmin enkä analysoi esimerkiksi sanojen lainautumista perinnäisen jaon mukaisesti yleis-, erikois- ja sitaattilainoina, vaan tarkastelen sanojen lainautumista yleisesti. Analyysini pohjana käytän viron kielen kielioppikirjan (Eesti keele grammatika = EKG 1995) ja viron kielen käsikirjan (Eesti keele käsiraamat = EKK 2000) sananmuodostusosia sekä Reet Kasikin viron kielen johto-oppia. Esitän myös näissä käsikirjoissa esiintyvät sanankäyttösuositukset ja perusteellisemmat selitykset, mikäli uuden sanan käyttö poikkeaa kielioppiperiaatteista tai sen muoto ei ole suositeltava. Tutkin myös uusia sanoja jonkin verran sanojen alkuperän kautta eli etymologisesti ja analysoinini apuna käytän Raunin etymologista sanakirjaa sekä Wiedemannin ja Häkkisen teoksia. Olen pyrkinyt päättämään sanan uutuuden etsimällä sanan esiintymistä pääasiassa neljästä sanakirjalähteestä: Neuvosto-Virossa ilmestyneistä sanakirjoista oikeakielisyys-sanakirja (Õigekeelsussõnaraamat = ÕS 1978), vierassanojen sanakirja (Võõrsõnade leksikon = VL 1981) ja viron kielen uudissanasto (Väike uudissõnastik = VUS 1989) sekä nykyviron selittävästä sanakirjasta (Eesti keele sõnaraamat ÕS = EKS 1999). Sanojen lainautumista kieleen ja sanojen merkityksiä olen selittänyt useiden sanakirjojen avulla (Võõrsõnade leksikon = VL 1981, Oikeeta suomee = OS 2006, Nykysuomen sanakirja, Nykyenglannin käyttösanasto, suomalais-virolainen sanakirja (Soome-eesti sõnaraamat = SES 1986). Aineistoni analyysissä käytän käsikirjojen ja sanakirjojen sulkeissa annettuja isokirjainlyhenteitä.

Paremmman kuvan saamiseksi siitä, minkä verran uuden sanan käyttö on yleistynyt viron kielessä muissa yhteyksissä olen sanojen analyysin yhteydessä hakenut tietoa lisäksi Internetin avulla. Viittaukset suomen nykykieleen joidenkin uudissanojen yhteydessä eivät ole vertailevia vaan satunnaisia, hieman laajemman näkökulman luomiseksi. Johdonmukainen viron ja suomen uudissanojen vertailu vaatisi oman tutkimuksensa. Lisäksi tarkastelen työssäni uusien sanojen jakautumista aihepiireihin, ja tuon esimerkkilauseita.

1.2. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni on peräisin neljästä virolaisesta vuoden 2004 naistenlehdestä: *Eesti Naine* nro 4, huhtikuun lehti, *Anne* nro 12, joulukuun lehti, *Kaalujälgijad* nro 3, kesä-heinäkuun lehti sekä *Tervis Pluss* nro 6, kesäkuun lehti.

Lehdistä vanhin on *Eesti Naine* 'Eestiläinen nainen' on aineistoni vanhin aikakauslehti, ja sen ensimmäinen numero on ilmestynyt jo vuonna 1924. Vuodesta 1947 vuoteen 1989 lehti on ilmestynyt *Nõukogude Naine* 'Neuvostonainen' nimisenä. Aikakauslehden entinen nimitys *Eesti Naine* on otettu käyttöön Viron itsenäistymisen myötä. Lehti ilmestyy kerran kuukaudessa ja siinä on 84–124 sivua. Vuoden 2007 mediatutkimuksen mukaan (Emor 2007) lehdellä on 94 000 lukijaa, mikä on nykyisin Viron lehtien suurin lukijamäärä. Lehden päätoimittaja Katrin Streimann kertoo, että lehdessä käsitellään kaikkia aiheita, jotka jollakin tavoin sivuavat virolaisen naisen elämää. Lehti kirjoittaa rakkaudesta, lapsista, perheestä, työsuhteista, ihmissuhteista, ruoanlaitosta ja uusista tuotteista. Sen tavoitteena on olla naiselle hyvä ystävätär, joka ymmärtää, neuvoo ja tarjoaa mukavaa seuraa.

Eesti Naine -lehden huhtikuun numerossa on virolaisen uutisankkurin Ene Veiksaarin haastattelu, kirjoitus virolaisnaisten ja ulkomaalaismiesten avioitumisesta ja heidän elämästään Virossa sekä kertomus äiti–tytär-suhteista niissä tilanteissa, jossa aikuinen tytär päättää jäädä asumaan äitinsä tai vanhempinsa luo. Lehdessä kirjoitetaan myös muun muassa elinikäisestä oppimisesta, perheen lemmikkieläimistä ja näyttelijöistä. Runsaasti on kauneudenhoitoon, pukeutumiseen ja ruoanlaittoon liittyvää tietoa; lisäksi lehdessä on sanaristikko ja horoskooppi.

Aikakausilehti *Anne* on ollut Viron markkinoilla kymmenen vuotta. Vuosina 1996–1998 lehti ilmestyi sanomalehden *Eesti Ekspress* 32-sivuisena liitteenä. Nykyään *Annen* painomäärä on 45 000 ja siinä on 108–160 sivua. *Anne* ilmestyy kerran kuukaudessa. Se on lehden päätoimittajan Tiina Langin mukaan nyky naisten lehti, jossa kerrotaan niistä naisista ja miehistä, jotka jollakin tavoin ovat tekemisillään herättäneet Viron yhteiskunnassa huomiota. *Annen* joulukuun numerossa pyritään vastaamaan kysymykseen, riippuuko rakkaus rahasta, etsitään kumppania Internetistä, keskustellaan hyvästä parisuhteesta, haastatellaan naisia, jotka tekevät vuorotyötä, neuvotaan meikki- ja vaateasioissa sekä valmistetaan

jouluruokia. Lehden sivuilla kerrotaan myös Venezuelan naisista ja heidän elämästään.

Aineistoni kolmas lehti, *Tervis Pluss*, on liikuntaan, terveyteen ja ravintoon erikoistunut lehti, joka on Virossa ilmestynyt vuodesta 2000. Sen formaatti on läheinen suomalaiselle Kunto Plus -lehdelle. Lehdellä on päätoimittajan Sirje Maasikamäen arvion mukaan 73 000 lukijaa ja sen painokappalemäärä on 23 000. Lehdessä on 82 sivua, ja se ilmestyy kerran kuukaudessa. Lehti käsittelee liikunta-, terveys- ja lääketieteen asioita ja esittelee lukijoilleen uusia tutkimustuloksia. Kesäkuun *Tervis Pluss* numerossa ovat testauksessa uudet harrastukset maastopyöräily, rullaluistelu ja sormijooga ja lisäksi annetaan hyviä vinkkejä metsässä liikkumiseen. Lehden henkilöhaastattelussa on diabetesta sairastavan naisen tarina. Lehden aiheita ovat myös muun muassa palovammat sekä insuliinin vaikutus elimistöömme. Mielenterveydestä huolehditaan ”puhtaiden ajatusten” ja nauruterapian voimin. Lehden ruokasivuilla valmistetaan mansikkaherkkuja.

Kaalujälgijad 'Painonvartijat' on aineistoni ainoa kansainvälistä formaattia käyttävä lehti (vrt. esimerkiksi suomalaiseen Painonvartijoihin ja yhdysvaltalaiseen Weight Watchersiin). Lehti on Painonvartijat-liikkeen äänenkannattaja. Liike alkoi USA:ssa vuonna 1963, ja nykyään Painonvartijat on korporaatio, jolla on toimintaa 31 maassa. Virossa liike aloitti helmikuussa 1995. Lehti *Kaalujälgijad* on ilmestynyt vuodesta 2002 kuusi kertaa vuodessa: tammikuussa, maaliskuussa, toukokuussa, heinäkuussa, syyskuussa ja marraskuussa. Lehti on painonhallinnan erikoislehti, joka tarjoaa uutta tietoa ravitsemuksesta sekä liikunnasta. Kesän numerossa kerrotaan terveydestä, haastatellaan virolaista humoristia ja stand up -koomikkoa, opastetaan jumppaliikkeissä ja houkutellaan hölkkäämään. Kauneudenhoitoon liittyvillä sivuilla annetaan hyviä jalka- ja ihonhoitoneuvoja sekä opastusta turvalliseen auringonottoon. Ruokasivuilla grillataan terveellisiä kala- ja liharuokia. Lehdessä on myös lukijapalsta, jolla lukijoiden kysymyksiin vastaavat eri alojen asiantuntijat. Ihmissuhteiden sivuilla käsitellään isän ja pojan välisiä suhteita.

1.3. Aikaisempi tutkimus

Reet Kasikin mediatutkimus

Kasik on tutkinut Virossa vuosina 2000–2002 julkaistujen sanomalehtien kieltä. Hänen tutkimuksensa (2003: 118–148) osoittaa, että humanististen ja sivistyksellisten tavoitteiden sijaan nykymediassa ovat korostuneet sensaatiohakuisuus sekä taloudellinen voitto, jotka sanelevat sanomalehtien kirjoitustyylin, aihepiirit ja sanaston. Kasikin mukaan on uudissanojen määrä kasvanut nopeasti. Virossa järjestettiin vuonna 2002 sanakilpailu EU-sanaston englanninkielisten lainasanojen korvaamiseksi viron kielen omilla sanoilla. Kasikin tutkimuksen mukaan kolme kuukautta kilpailutulosten julkaisemisen jälkeen näkyvät viron mediassa uudet kilpailun voittaneet omasanat *lõimimine* < *integratsioon*, engl. *integration*, suom. *integraatio*; *tõukefond* < *struktuurfond*, engl. *structural funds*, suom. *rakennerahasto*; *täisleppimatus* < *nulltolerants* engl. *zero tolerance*, suom. *nollatoleranssi*; *üleilmastumine* (myös *ülmastumine*) < *globaliseerumine*, engl. *globalisation*, suom. *globalisaatio*; *vabaihendus* < *valitsusväline organisatsioon*, engl. *non-governmental organisation*, suom. *valtiosta riippumaton organisaatio*; *kriisiohjamine* < *kriisikorraldus*, engl. *crisis management*, suom. *kriisihallinta* ja *ühenduse õigustik* < *ühenduse acquis*, engl. *Community acquis*, suom. *yhteisön säännöset*.

Kasikin mukaan on mediakielessä hyvin nopeasti levinnyt ja kasvanut uusien vierassanojen eli sanojen, joissa esiintyy viron kielelle vieraita äänneitä, ja sitaattisanojen eli kieleen mukautumattomien lainasanojen määrä. Runsainta on lainaaminen englannin kielestä. Mediassa voivat lainasanat esiintyä rinnakkaisina muotoina, siis sitaattilainana ja omasanana, kuten *body building* ja *atleetvõimlemine* 'kehonrakennus' tai *briefing* ja *infotund* 'tiedotustilaisuus'. Toisaalta eräät lehtimiehet ovat ryhtyneet hakemaan teksteihinsä omaperäistä tyylisävyä ja siitä syystä he ovat alkaneet käyttää jo kielenkäytöstä poistuneita sanoja eli arkaismeja tai murre sanoja, kuten *möllima* (pro *registreeruma*), *sääl* (pro *seal*), *lännik* (pro *anum*) ja *elik* (pro *ehk*; *või*). Kasikin mukaan median kirjoitustyyli on tullut lähemmäksi jokapäiväistä keskustelukieltä ja teksteissä esiintyy myös tyylin epäyhdenäisyyttä: käytetään sekä jäykkää viranomaiskieltä että vapaamuotoista puhekieltä.

Tarton yliopiston uudissanaston opinnäytetöitä

Uudissanastoa on tutkittu Viron itsenäistymisen jälkeen muun muassa Tarton yliopistossa, jossa on valmistunut joukko opinnäytetöitä. Mall Reier on työssään Uudissanaja mediassa (1993–1995) (Uudissõnu ajakirjanduses (1993–1995) analysoinut 385 uutta sanaa. Tutkimuksen tuloksena on, että noin 230 oli lainasanoja ja noin 150 omaperäisiä. Lainoista suurin osa (noin 185) oli englannin kielestä ja 30 suomen kielestä. Aihepiireistä eniten uusia sanoja oli tullut elokuva-alalle, taolouteen, ruokakulttuuriin, urheiluun ja musiikkiin. Uusia sanoja on saatu johtamalla, ja paljon on puhekielisiä ilmaisuja.

Reet Lütsepp on tutkinut sanomalehden Liivimaa Kroonika uudissananoja (Uudissõnad ajalehekeeles 1996). Produktiivisin johdos on hänen tutkimuksensa mukaan substantiivijohdos *-kas*. Usein korvataan yleisessä käytössä oleva johdin uudella ja saadaan epätavallinen johdos, esimerkiksi muodon *küpsis* sijaan *küpsik* 'keksi'. Vierasperäisissä johdoksissa esiintyy paljon ääntämistavan mukaisia johdoksia, joita vaikea selittää, esimerkiksi *aironmeidenlik* < *Iron Maiden*. Uudet yhdyssanat ovat enimmäkseen yhdyssubstantiiveja, mutta on myös muutamia yhdysverbejä, yhdysadjektiiveja ja yhdysadverbeja. Uudissana syntyy vaihtamalla kielessä jo käytössä olevan yhdyssanan määrite- tai perusosa uuteen, minkä seurauksena on epätavallinen yhdyssana, esimerkiksi *ninamoondaja* 'nenänväöntäjä'. Uudissana on syntynyt myös siten, että adverbiä *ei* on käytetty yhdyssanan määriteosana, esimerkiksi *eiblond* 'tummatukkainen'. Lisäksi uudissana voi olla muodoltaan epätavallinen sana, kuten *põsesuudlema* 'suudella poskelle'.

Lainasanojen oikeinkirjoitus ei ole vakiintunut, ja kirjoituksissa esiintyy sekä sitaattilainoja että jo mukaantuneita muotoja, esim. *cool* – *kuul* 'hieno'. Usein esiintyy yhdyssanoja, joissa on vierasperäinen määrite- tai perusosa ja omaperäinen osa, esimerkiksi *postripoiss* 'poika julisteessa'. Sitaattilainojen pohjalta on syntynyt verbejä, kuten *pleima* 'soittaa', ja johdoksia, esimerkiksi *šautimine* 'huutaminen'. Suurin osa lainasanoista on englannin kielestä. Aihepiireistä uudissananoja on eniten tullut musiikin ja urheilun aloille. Runsaasti on suhtautumista ilmaisevia tai täytesanoina esiintyviä sitaattilainoja, kuten *already* pro *juba* 'jo' ja *sure* pro *muidugi* 'tietysti'.

Merilin Nurmen opinnäytetyö vuodelta 2001 käsittelee sanomalehden SL Öhtuleht 'Iltalehti' uudissanastoa. Nurme on analysoinut 86 sanomalehti-

numeroa ja poiminut 716 uutta sanaa. Tutkimus osoittaa, että yhdyssanat ovat metaforisia, esimerkiksi *müstikaparfüüm* 'mystinen parfyymi', sanojen muodostuksessa esiintyy äänteellistä leikittelyä, esimerkiksi *lollkapsas* pro *lillkapsas* 'kukkakaali' [sanan *loll* merkitys on 'tyhmä']. Esiintyy myös ilmaisuberbejä, kuten *kukrut veristama* 'tuhlata rahaa' [sana *kukkur* tarkoittaa kukkaroa, sana *veristama* tarkoittaa 'veristää, tappaa']. Tutkimuksessa esiintyy myös nimeämistä, jossa johonkuhun kuuluisaan henkilöön liitetään jokin ajankohtainen sana, esimerkiksi *Militaar-Laar* 'Militaristi-Laar' [Mart Laar on virolainen historioitsija ja poliitikko]. Eniten uusia sanoja on lainattu englannin kielestä, mutta jonkin verran myös venäjältä. Aihepiireistä on uutta sanastoa syntynyt urheilun, musiikin, ruokakulttuurin ja politiikan alueille.

Reet Igav on tutkinut vuoden 2004 kandidaatintyössään *Neologismid. Teooria ja praktiline kasutus trükiajakirjanduses* 'Neologismit. Teoria ja käyttö mediassa' viiden vironkielisen sanomalehden uudissanoja Tiiu Ereltin uudissanojen sanamuodostusperiaateteorian pohjalta. Tutkimus osoittaa, että viime vuosina on viron kielessä lisääntynyt merkityksenmuutosten määrä, mikä on kytköksissä uudissanojen syntyyn. Uusia sanoja muodostetaan runsaasti myös siten, että olemassa olevalle sanalle annetaan lisäksi uusi merkitys tai sen merkitys kapeenee. Eniten on viron kieleen lainautunut englannin kielen sitaattilainoja.

Tiit Hennoste

Muutosprosessit viron kielessä ovat olleet viidentoista viime itsenäisyysvuoden ajan suuria, ja viron kielitieteen aikakauslehdessä *Keel ja Kirjandus* 'Kieli ja kirjallisuus' on esitetty monia erilaisia kannanottoja viron kielen tilanteesta sekä kehittymissuuntauksista. Nuoren kielitieteilijäsukupolven edustajan Tiit Hennosten mukaan (1999: 88–96) viron kieli on kehittymässä seuraavaan suuntaan:

- 1) Yksi kansa – monta kieltä. Tavanomaista on, että ihmiset puhuvat vähintään kahta kieltä yhtä sujuvasti (bilingualismi);
- 2) Viron kielessä on paljon osakieliä (kirjakieli, tietokonekieli, arkikielet, murteet)
- 3) Kieltä ohjaa käyttäjä itse.
- 4) Kieli on avoin uusille vaikutteille ja jatkuvasti muutoksessa.
- 5) Kielen kehittämiseen ja rikastuttamiseen löytyvät keinot sekä kielestä itsestään että muista kielistä.

6) Viron kieli tulee tarvitsemaan yhä enemmän uusia sanoja, jotka myös poistuvat käytöstä yhä nopeammin ja lyhyemmässä ajassa.

1.4. Viron kielen kehitys, sanaston kehittäjät

Viron kieli kuuluu suomalais-ugrialaisten kielten itämerensuomalaiseen kieliryhmään. Yhdessä vatjan ja liivin kanssa se muodostaa itämerensuomalaisten kielten eteläisen ryhmän, suomi, karjala ja vepsä pohjoisen ryhmän. Viron kielen historia ei Huno Rätsepin (2002: 9) mukaan ole pitkä vaan se on itämerensuomalaisista kielistä lähtenyt erkaantumaan vasta 2000–2500 vuotta sitten. Viron kielen kehityshistoria jakautuu Karl Pajusalun mukaan (Erelt 2002: 30) kolmeen aikakautteen:

- vanha viron kieli (1200-luvulle)
- suurten muutosten periodin viron kieli (1200–1700) ja
- uusviron kieli (1700-luvulta alkaen).

Lähes 500 vuoden ajan (1200–1700) oli Viron virallinen kieli saksa ja viron kieltä tutkivat saksankieliset papit. He kirjoittivat kielioppi- ja sanakirjoja Virossa toimiville saksalaisille. Ensimmäinen vironkielinen kirja, *Wanradt-Koellin katekismus*, ilmestyi vuonna 1525. Kirja on kirjoitettu saksan kielen oikeakirjoitusääntöjen mukaisesti. Heinrich Gösekenin vuonna 1660 julkaisema viron kielen kielioppikirja *Manuductio ad Linguam Oesthonicam* oli ensimmäinen yritys selittää vironkielisten sanojen etymologista alkuperää. 1600-luvulta 1800-luvun loppuun oli Virossa kaksi murteiden pohjalta kehittyntä kirjakieltä: Tallinnan eli pohjoisviron kirjakieli ja Tarton eli eteläviron kirjakieli. Pohjoisviron kielestä tuli Viron virallinen kieli kansallisen heräämisen aikoina, 1800-luvun loppupuolella.

1800-luvulta alkaen tuli viron kielen tutkijoiden joukkoon myös virolaisia, esimerkiksi Kristjan Jaak Peterson ja Otto Wilhelm Masing. Aikakauden huomattavimpia kielimiehiä oli pastori Johann Heinrich Rosenplänter, joka oli saksankielisen tieteellisen aikakauskirjan *Beiträge zur genauern Kenntniz der Ehstnischen Sprache* 'Lisäyksiä viron kielen parempaan tuntemiseen' toimittaja. Aikakauskirja ilmestyi vuosina 1813–1832, ja se käsitteli viron kielen tärkeitä kysymyksiä, muun muassa oikeinkirjoitusta, taivutusta, lauseoppia ja sanastoa. Langemetsin mukaan (2002: 98) tarve kehittää viron kielen sanastoa kasvoi sellaista vauhtia, että Rosenplänter kutsui lehden sivuilla kaikkia virolaisia tuomaan

kansankielestä kirjakieleen ja kaikkien tietoon ”vaikka vain kymmenen uutta sanaa”. Viron kielen leksikologian eli sanastontutkimuksen syntymähetkenä voidaankin Langemetsin (2002) mukaan pitää 1800-luvun alkua ja Beiträgen ilmestymistä. Kun 1800-luvun alkupuolella sanoja lähinnä kerättiin ja julkaistiin, vuosisadan loppupuolella ryhdyttiin sanastoa kehittämään jo tietoisemmin ja säännönmukaisemmin, esimerkiksi lainaamalla muista kielistä ja sepittämällä. Enemmän alettiin kiinnittää huomiota myös uusien sanojen muodostamiseen yhdistämällä ja johtamalla.

1800-luvun loppupuolen merkittävimpiä kielentutkijoita ja sanastonkehittäjiä oli Friedrich Robert Faehlmann, joka tutki johto-oppia. Hän kiinnitti huomiota siihen, että viron kielessä johdosten rinnalla myös niiden kannat ovat itsenäisesti käytössä, kuten esimerkiksi *jätkama – jätk* ’jatkaa – jatko’. Hän käsiteli myös johdinten merkitystä ja korosti johtamisen tärkeyttä uusien, koko kansalle ymmärrettävien sanojen muodostamisessa.

Paljon on viron kirjakielen kehitykseen vaikuttanut myös virolainen kielimies ja lääkäri Friedrich Reinhold Kreutzwald, jonka mielestä olisi tärkeä tuoda kieleen uusia sanavartaloita ja laajentaa sanastoa johtamalla. Viron kielessä oli vähän abstraktisanoja, ja Kreutzwald ryhtyi innokkaasti täydentämään sanastoa. Hän toi kieleen uusia käänöslainoja sekä lainavartaloita, esimerkiksi lääketieteeseen *meeleorganid* ’hermosto’ ja *reuma* ’reuma’; luonnontieteeseen *kilpkonn* ’kilpikonna’ ja *elu awaldawad ollused* [nykyviron kielessä *orgaanilised ained*] ’orgaaniset aineet’. Muita sanoja ovat esimerkiksi *urgastee* [nykyvirossa *tunnel*] ’tunneli’ ja *sissewautus* [nykyvirossa *mulje*] ’vaikutelma’. Kreutzwald neuvoi myös välttämään huonoja käänöslainoja, kuten esimerkiksi lainaa *väljawanderdaja* [nykyvirossa *väljarändaja*] ’maastamuuttaja’. Johtimista Kreutzwald otti käyttöön muun muassa (n)ik-johtimen ja johti esimerkiksi sanat *ametnik* ’virkaileja’ ja *kirjaseadnik* ~ nykyvirossa *kirjanik* ’kirjailija’. Kreutzwaldin johtamia ovat myös seuraavat nykyvirossa käytössä olevat kemialliset sanat: *hapnik* ’happi’, *süsinik* ’hiili’, *lämmastik* ’typpi’ ja *wesinik* ’vety’; lääketieteen terminologiaan kuuluvat *mädanik* ’mätänevä’, *palawik* ’kuume’ ja *põlendik* ~ nykyvirossa *põletik* ’tulehdus’. Kreutzwald todisti, että us-johtimen avulla on mahdollista tuoda viron kieleen uusia abstraktisanoja, ja hän johti esimerkiksi seuraavat myös nykyvirossa käytössä olevat abstraktijohdokset: *iludus* ’kauneus’, *etendus* ’esitys’ ja *omadus* ’ominaisuus’. na-johdinta Kreutzwald käytti ilmaisemaan naispuolista henkilöä,

kuten sanoissa *kuningana* [nykyvirossa *kuninganna*] 'kuningatar' ja *keisrina* [nykyvirossa *keisrinna*] 'keisarinna'; myöhemmin, 1800-luvun loppupuolella, otti virolainen kielitieteilijä A. Grenzstein johtimen käyttöön nykyaikaisessa muodossa *-nna*. Kreutzwaldin luomia ovat myös *lane*-johtimen avulla johdetut substantiivit *kristlane* 'kristitty' ja *wõidulane* 'voittaja' [nykyvirossa *võitja*] sekä ta-kausatiivit *andekstama* ~ nykyvirossa *andestama* 'antaa anteeksi' sekä verbi *täheldama* 'huomauttaa'.

Tärkeimpiä 1800-luvun loppupuolen viron kielen tutkijoita on Ferdinand Johann Wiedemann (1805–1887). Hän julkaisi vuonna 1869 ison virolais-saksalaisen sanakirjan *Estnisch-deutsches Wörterbuch* (noin 50 000 sanaa). Sanat ovat sekä pohjoisviron että eteläviron kielestä. Paljon on murre sanoja, yhdyssanoja, sananmuodosteita, lainoja, erikoisalojen sanoja ja nimiä. Sanojen merkitys on annettu saksan kielellä. Sanojen lisäksi on runsaasti muun muassa lause-esimerkkejä, fraseologiaa sekä sanaleikkejä. Wiedemannin sanakirja oli Lange-metsin (2002) mukaan yli 100 vuotta, vuoden 1994 Viron murre sanakirjan julkaisemiseen saakka, myös kattavin viron kielen murre sanakirja.

Viron kielen sanaston kehittäjä on myös Karl August Hermann. Hermannin pyrkimyksenä on ollut viron kielen sanojen puhdistaminen vierasperäisyyksistä. Hän on viron kieleen tuonut esimerkiksi vironkieliset sijamuotojen nimitykset. Hänen mukaansa uusien sanojen täytyy mukautua kielessä jo oleviin ja sanastoa voidaan rikastuttaa analogiaa käyttämällä. Tärkeitä ovat myös sanan lyhyys- ja kauneusperiaate. Hermann suosittelee vanhojen sanojen, kuten *mauk* [*jäme vorst*] 'makkara', *waip* 'matto', *wasar* [*haamer, vasar*] 'vasara' ja *säärikud* [*püksid*] 'housut' [nykyvirossa sanalla *säärikud* on merkitys 'nahkasaapaat'], käyttöönottoa. Yhdyssanan *künnipäev* 'kylvöpäivä' mukaan Hermann on muodostanut yhdyssanan *sünnipäev* 'syntymäpäivä' ja johdoksen *sundima* > *sundmus* 'pakko' mallin mukaan *andmus* [nykyvirossa *andumus*] 'antaumus', *maitsmus* [*maitse*] 'maku' ja *teadmus* [*teadmine*] 'tietämys'. Käyttämällä mallina sanaa *jõgikond* 'jokialue' hän on luonut esimerkiksi seuraavat sanat *seltskond* 'seura, porukka', *perekond* 'perhe', *koolkond* 'koulukunta' ja *saatkond* 'lähetystö'. Paikannimien *Mustla* ja *Hargla* mallin mukaan on saatu analogisesti *Inгла* [nykyvirossa *Inglismaa*] 'Englanti', *Soomla* [nykyvirossa *Soome*] 'Suomi', *Läänla* [nykyvirossa *Lääs, läänერიigid*] 'Länsi(valtiot)'. Hermann käytti *la*-johdinta paikkaa tarkoittavien johdosten luomisessa, esimerkiksi *magala* [nykyvirossa *magamistu-*

ba] 'makuuhuone', *uinula* [nykyvirossa *magamistuba*] 'makuuhuone', *tööla* [*töö-tuba*] 'työhuone' ja *elula* [nykyvirossa *elutuba*] 'olohuone'. Hän on tuonut myös taiteen alalle uusia sanoja, kuten sanat *wõidus* [nykyvirossa *kunst*] 'taide', *näiokuje* [nykyvirossa *portree*] 'muotokuva', *heliwõidus* [nykyvirossa *muusika*] 'musiikki', *laulumäng* [nykyvirossa *ooper*] 'ooppera', *puhkpill* 'puhallinsoitin' ym. Hän on luonut myös tiedesanaa, esimerkiksi *looduswäeteadus* [nykyään sana *füüsika*] 'fyysiikka' ja *lõigestus* [nykyään *anatomia*] 'anatomia'. K. A. Hermann oli 1800-luvun loppupuolen produktiivisimpia sanaston luoja, ja nykyvirossa on käytössä noin 140 hänen sepittämäänsä sanaa.

1900-luvun alkupuolella viron kielen osuus virallisena kielenä kasvoi ja kieltä ryhdyttiin nykyaikaistamaan ja standardisoimaan. Luotiin kielenuudistusliike, jonka tavoitteena kieliopin uudistamisen lisäksi oli sanaston ajan tasalle saattaminen. Kielenuudistusliikkeen (1912–1924) perustaja ja 1900-luvun merkittävimpiä kielitieteilijöitä oli Johannes Aavik. Aavik otti päämääräkseen viron kirjakielen muuttamisen, ja hänen tärkeimpänä tavoitteenaan oli pyrkimys kielen kauneuteen. Hänen mielestään viron kielen sanasto oli köyhä eikä se pystynyt enää täyttämään kehittyvän yhteiskunnan vaatimuksia. Aavik aloitti sanaston kartuttamisen muodostamalla uusia johdoksia ja yhdyssanoja, esim. *välja* 'ulos' > *väljendada* 'ilmaista' ja *päevakord* 'esityslista, ohjelma'. Parhaana sanastonkar-toitusmenetelmänä Aavik piti uusien kantasanojen hankkimista muista kielistä, ja tärkeintä oli sanojen äänteellinen sopivuus. Aavik opiskeli Helsingin yliopistossa, ja hän osasi hyvin suomea sekä tunsuomalalaista kielentutkimusta. Hänen mielestään suomen kieli oli sanaston lähteenä yhtä lähellä viron kieltä kuin murteet, ja suomen kielen asiantuntijana hän tarjosi vuosina 1912–1920 yhteensä yli 800 suomen kielen lainasanaa. Lainaamisen edellytyksenä Aavik piti sanan tarpeellisuutta: sen piti rikastaa viron kieltä uudella merkityksellä ja sanan oli pakko sopia viron äännejärjestelmään. Aavikin mielestä ei voinut lainata sellaisia sanoja, jotka virossa jo tunnettiin jossakin toisessa merkityksessä, ja suomen kielestä lainatuilla johdoksilla piti olla viron kieleen sopiva johdin.

Aavik yritti myös kehittää viron kielen omaa sananmuodostusjärjestelmää, ja suomen malleja esikuvina käyttäen hän muodosti esimerkiksi abstrakteja *us*-johdoksia *kas-*, *line-* ja *lik-*suffiksillisista adjektiiveista, kuten *jutukas* 'puheliias' > *jutukus* 'puheliaisuus', verbin aktiivin ensimmäisestä partisiipista, esimerkiksi *arusaadav* 'ymmärrettävä' > *arusaadavus* 'ymmärrettävyys', ja *ta-* ja *tu-*

karitiivijohdoksista, esimerkiksi *surematu* 'kuolematon' > *surematus* 'kuolematomuus'. Suomen sananmuodostuksen periaatteita käyttämällä Aavik kehitti viroon *u*-suffiksillisen refleksiivi- ja passiiviverbien muodostussysteemin, esimerkiksi verbit *kattuma* 'peittyä' ja *käänduma* 'kääntyä'. Aavik suositteli myös muita johtimia, ja hänen luomistaan 250 sanasta 60 on jäänyt viroon kirjakieleen.

Aavik loi myös tekosanoja ja käytti luomiseen kolmea menetelmää: 1) mukautusmenetelmää eli konsonantteja ja vokaaleja mukauttamalla saatiin sellainen rakenne, jolla olisi kaunis sointu, esimerkiksi *veenda* 'vakuuttaa, saada vakuuttuneeksi', 2) muuntomenetelmää eli uusi sana muodostetaan siten, että muutetaan vieraskielisen sanan äännekoostumusta, esimerkiksi *siiras* 'vilpitiön' < ra. *sincère* ja 3) kokoomamenetelmää eli uusi sana saadaan liittämällä yhteen sanojen osia, esimerkiksi *selmet* < *selle asemel et* 'sen sijaan että'. Nämä esimerkkisanat ovat käytössä myös nykyvirossa. Johannes Aavikin esittämät kielen uudistusehdotukset synnyttivät yhteiskunnassa aktiivisia keskusteluja. Virolaiset kielimiehet jakautuivat mielipiteitensä perusteella kolmeen ryhmään: ensimmäisen ryhmän mielestä kieltä piti rikastaa kaikin mahdollisin keinoin, toinen ryhmä suhtautui uudistuksiin hyvin varovasti ja kolmas ryhmä uskoi, että tarvittavat kielen uudistusaineokset löytyvät viroon kielestä itsestään. Kolmannen ryhmän johtohahmo oli Johannes Veski, toinen 1900-luvun Viron merkittävimpiä kielitieteilijöitä ja viroon kielen kehittäjiä.

Veski piti Aavikin tavoin tärkeänä viroon kielen kehitystä, mutta hänelle kieli oli ensisijaisesti virallinen kieli eli viestinnän, koulutuksen ja tieteen kieli. Hänen mielestään voi yleisanaston lisäksi myös rikastuttaa erikoisalojen sanastoa esimerkiksi murre sanojen avulla. Kun Tarton yliopisto avattiin viroonkielisenä vuonna 1919, perustettiin Veskin johdolla valiokunnat kehittämään uutta erialojen sanastoa. Monista Veskin kehittämistä erikoisalojen sanoista on tullut nykyisen kirjakielen sanoja, kuten muun muassa sanoista *haigla* 'sairaala', *ravi* 'hoito' ja *ravila* 'hoitola'. Veskin tuloksellisimpia alueita on sananmuodostus. Hänen onnistui muun muassa ottaa käyttöön joitakin aikaisemmin epäproduktiivisia ja vähän tunnettuja johtimia, esimerkiksi eteläviroon murteesta *mu*-johdin, jonka avulla hän johti sanat *elamu* 'asuintalo' ja *valamu* 'kaatoallas'.

Vuosina 1920–1944 viroon kieli oli Viron virallinen kieli ja viroa käytettiin valtion hallintoelimityksissä, oppilaitoksissa, tieteessä sekä mediassa. Myös korkeakoulut olivat viroonkielisiä. Tärkeimpänä tämän ajanjakson viroon kielitietei-

lijänä voidaan pitää murteentutkijaa Andrus Saarestea, jonka ansiosta viron murteentutkimus alkoi kehittyä omaksi tutkimusalueekseen. Andrus Saaresten johdolla valmistunut Viron murreatlas on nykyviron kattavin murrekokoelma.

Seuraava periodi viron kielen kehityksessä oli neuvostokausi vuosina 1945–1991. Neuvosto-Viron kielitiede oli muiden tieteenalojen tavoin mukautettava yhteisiin neuvostoliittolaisiin tiedevaatimuksiin ja tavoitteisiin. Venäjän kielestä tuli tärkein tuon ajan lainanantaja- ja mallikieli.

2. YHDISTÄMINEN

Yhdistäminen on helpoin ja levinnein sananmuodostustapa, ja uuden yhdyssanan tulo kieleen huomataan harvimmin (Erelt 1989: 5). Yhdistämistä sanaston rikastuttamiskeinona on viron kielessä käytetty kautta aikojen, ja esimerkiksi 1600-luvun viron kielen tutkijan, saksalaisen Heinrich Stahlin (n.1600–1657) julkaisemassa viron kielen sanastossa ”Vocabula” esiintyy Kikasen (2002) mukaan 306 yhdyssanaa. Yhdyssanoihin on kiinnittänyt kieliopissaan huomiota myös 1700-luvun kielimies Heinrich Göseken. Hän pani merkille sanojen yhdistämisen, mutta hän kirjoitti yhdyssanat vielä saksan kielen mallin mukaan erikseen, kuten *Silma Terra* (= silmäterä). 1800-luvulla käytettiin yhdistämistä jo tietoisesti uusien sanojen luomiseen. Tunnetuimpia tämän ajanjakson kielimiehiä oli virolainen lääkäri ja kielimies Fr. R. Kreutzwald, jonka luomia ovat esimerkiksi yhdyssanat *maake-
ra* ’maapallo’, *kopsupõletik* ’keuhkokuume’ ja *eeskiri* ’säännöt, ohje’.

1900-luvun alkupuolella, kun Viro itsenäistyi ja luotiin oma valtio, kieli kaipasi runsaasti uusia käsitteitä. Eri alojen kieleen luotiin suuri määrä uusia yhdyssanoja; esimerkiksi kielitiede sai uudet käsitteet *lauseõpetus* ’lauseoppi’, *nimisõna* ’nomini’ ja *omadussõna* ’adjektiivi’. Musiikin alalle luotiin sanat *tiibklaver* ’flyygeeli’, *heliredel* ’asteikko’ ja *avamäng* ’alkusoitto’. Muita uusia viime vuosisadan yhdyssanoja ovat muun muassa *sünnipäev* ’syntymäpäivä’, *supelmaja* ’kylpylä’ ja *keskkool* ’keskikoulu’.

N. R Emmelin mukaan (1968: 310) neuvostoaikana (vuosina 1945–1991) käytettiin sanojen yhdistämistä uusien sanojen muodostamiskeinona erittäin paljon. Neuvostoyhteiskuntaa kuvailevat esimerkiksi yhdyssanat *liiduvabariik* ’neuvostotasavalta’, ven. *täitevkomitee* ’toimeenpaneva komitea’, *plaanimajandus* ’suunnitelmatalous’ ja *kolhoosipõld* ’kolhoosipelto’. Myös erikoisalojen sanasto

sai runsaasti uusia yhdyssanoja, esimerkkeinä biologian termi *valkaine* 'valkuaisaine', ilmatieteen termi *kõrgrõhkkond* 'korkeapaine' ja lääketieteen termi *verevalum* 'verenpurkauma'.

Viron kielen yhdyssanat jaetaan determinatiivisiksi eli alisteisiiksi ja kopulatiivisiksi eli rinnasteisiksi. Kopulatiivisia ovat yhdyssanat, joiden kaikki osat ovat tasaveroisia, esimerkiksi sanat *ööpäev* 'vuorokausi' tai *pudi-padi* 'tilpehööri'. Determinatiivisia taas ovat sellaiset yhdyssanat, joissa toinen osista ilmaisee perusmerkityksen, toinen on määrittävä osa; esimerkiksi yhdyssanassa *personalijuht* 'henkilöstöpäällikkö' yhdyssanan perusosa *juht* 'johtaja' ilmaisee päämerkityksen ja määriteosa *personali-* 'henkilöstö-' täydentää pääsanana merkitystä. Aineistossani on 149 yhdistämällä muodostettua uutta determinatiivista yhdyssanaa, ja ne ovat jaettavissa määriteosien lukumäärien mukaan kaksiosaisiin, kolmiosaisiin ja neliosaisiin yhdyssanoihin seuraavasti:

kaksiosaisia yhdyssanoja	138
kolmiosaisia yhdyssanoja	10
neliosaisia yhdyssanoja	1

Sanaluokittain aineistoni yhdyssanat jakautuvat yhdyssubstantiiveihin, yhdysadjektiiveihin sekä yhdysverbeihin.

2.1. Yhdyssubstantiivit

Yhdyssubstantiivien ensisijainen tehtävä on kuvailla asioita ja ilmiöitä niiden välisten sidosten (yhteyksien) perusteella. Yleisimmät ovat yhdyssubstantiivit, joiden määriteosa on substantiivi. Substantiivinen määriteosa voi olla yksikön nominatiivissa, yksikön genetiivissä tai jossakin muussa sijamuodossa, usein paikallissijoissa, tai määriteosalla voi olla sellainen muoto, joka ei esiinny lauseessa itsenäisesti.

2.1.1. Substantiivinen määriteosa

2.1.1.1. Määriteosana yksikön nominatiivi

Nominatiivimuotoinen määriteosa voi ilmaista esimerkiksi perussanan kertoman esineen ulkoisen tunnusmerkin. Tällaisia ovat muun muassa seuraavat aineistoni yhdyssanat: *rulluisutaja* 'rullaluistelija', *püstolsprei* 'suihkespray', *kott-tool* 'säkkituoli' ja *pakettaken* 'kolmikerroksiset ikkunat'.

Garnier' Ambre Solaire Color Control SPF 30 *püstolspreiga* päike-setoode (175 kr) on nahale pihustades rohelist värv – -. (Tervis Pluss s. 67)

'Garnier'n Ambre Solaire Color Control SPF 30 -aurinkotuotespray (175 kruunua) on iholle suihkutettaessa vihreänväristä – -.'

Näiden yhdyssanojen määriteosat *rull* 'rulla' ja *püstol* 'pistooli' kuvailevat perussanan ulkomuodon. Yhdyssanassa *kott-tool* 'säkkituoli' määriteosa *kott* 'säkki' viittaa perussanan *tool* 'tuoli' muotoon ja yhdyssanan *pakettaken* määriteosa *pakett* 'paketti' viittaa ikkunan malliin, vrt. suomen kielen vastaavaan sanaan 'kolmikerroksiset ikkunat'. Aineistoni yhdyssanan perusosana esiintyvä sana *aken* 'ikkuna' saatu muinaisvenäjän sanasta *окъно. Tämä vanha lainasana on antanut uuden yhdyssanakäsitteen *pakettaken*, joka tarkoittaa tiivistä, kaksi- tai kolmekerroksista ikkunaa eli kuvallisesti 'ikkunapakettia', jossa on useita ikkunakerroksia.

Silmitsen kuulates punaste seinte ja *pakettakendega* elumaja ning mõistatan, kas tegemist on uue või vana hoonega. (Kaalujälgijad s. 16)

'Kuunnellessani katselen taloa, jossa on punaiset seinät sekä kolmikerroksiset ikkunat, ja yritän arvata, onko rakennus uusi vai vanha.'

Nominatiivimuoto esiintyy myös tapauksissa, joissa laina- ja vierasperäiset sananosat tai vierasperäinen määriteosa on liitetty perussanaan. Aineistossani esiintyvät muun muassa seuraavat yhdyssanat, joiden määriteosana on vierasperäisen sanan nominatiivimuoto: *ekstreemmatk* 'seikkailuretki', *ekstreemspord* 'seikkailu-urheilu', *komplekspreparaat* 'yhdistelmävalmiste' ja *alternatiivravimess* 'vaihtoehtoisen hoidon messut'. Vierasperäinen määriteosa *ekstreem* on alun perin latinan kielen laina (< lat. *extrēmum*), ja se tarkoittaa 'äärimmyyttä, äärimmäisyyttä'. Tämän vierasperäisen määriteosan avulla on muodostettu uudet yhdyssanat *ekst-*

reemSPORT ja *ekstreemmatk*, jotka kuvaavat uuden yhteiskunnan ihmiselle tarjoamia harrastuksia.

Mõlemal päeval korraldatakse *ekstreemmatku* loodusesse.

(Tervis Pluss s. 8)

’Molempina päivinä järjestetään seikkailuretkiä luontoon.’

Aineistoni yhdyssanan *komplekspreparaat* määriteosan *kompleks* (< lat. *complexus* ’yhteen sidottu’) merkitys on ’yhdistelmä, ryhmä’. Yhdessä pääsanana *preparaat* ’valmiste, lääke’ (< lat. *praeparātus* ’valmistettu’) kanssa se muodostaa uuden käsitteen ’yhdistelmävalmiste, yhdistelmälääke’.

Kaltsiumi sisaldav *komplekspreparaat*. (Eesti Naine s.89)

’Kalsiumia sisältävä yhdistelmälääke.’

Yhdyssanan *alternatiivravimess* määriteosana esiintyvän vierassanan *alternatiiv* merkitys on ’vaihtoehto’. Sana muodostaa kolmiosaisen yhdyssanan, jonka merkitys on ’vaihtoehtoisen hoidon messut’. Käsite on suomen kielessä myös ’uskomuslääkintämessut’. Uskomuslääkintää ovat pääasiassa ne hoitomuodot, jotka jäävät tutkitun lääketieteen ulkopuolelle.

25.–26. juunil võib tervisetarkust nõuda Lahemaa rahvusparkis Võsu uues spordihoones toimival *alternatiivravimessil*. (Tervis Pluss s.8)

’25.–26. kesäkuuta järjestetään Lahemaan kansallispuiston Võsun uudessa urheiluhallissa vaihtoehtoisen hoidon messut.’

2.1.1.2. Määriteosana yksikön genetiivi

Viron kielessä genetiivimuotoinen määriteosa on paljon yleisempi kuin nominatiivinen määriteosa ja genetiivimuotoisella alkuosalla on monta funktiota. Se voi ilmaista omistus- tai hallintasuhdetta (subjektiivis-possessiivinen määriteosa) tai tekemisen kohdetta (objektiivinen määriteosa). Genetiivimuotoinen määriteosa esiintyy aineistoni yhdyssanoissa seuraavissa tapauksissa:

1) Määriteosa ilmaisee pääsanana lajia tai laatua pääsanana toiminta-alan perusteella esimerkiksi aineistoni yhdyssanoissa *personalijuht* ’henkilöstöpäällikkö’, *kommunikatsiooniminister* ’viestintäministeri’, *mobiilioperaator* ’puhelinoperaatori’, *küünetehnik* ’kynsiteknikko’ ja *meigikunstnik* ’meikkitaiteilija’.

Kujutad ette, enamus inimesi maksab iga kuu oma *mobiilioperaatorile* kuumaksu. (Anne s.99)
 'Voitko kuvitella, että suurin osa ihmisistä maksaa puhelinoperaattorilleen kuukausimaksua joka kuukausi.'

2) Määriteosa ilmaisee omistus-, hallinta- ja kuuluvuussuhdetta yhdyssanoissa *tööjõuturg* 'työvoimamarkkinat', *vanemahüvitis* 'vanhempainraha', *pannipaber* 'pannapaperi' sekä *kannukohv* 'pannukahvi'. Määriteosa on vierassana seuraavissa kuuluvuutta ilmaisevissa yhdyssanoissa *meigikreem* 'meikkivoide', *meigitoon* 'meikkisävy', *volüümvedelik* 'tuuhentava neste' ja *spreilakk* 'hiuslakka (suihke)'. Sanassa *efektigeel* 'muotoilugeeli' sekä määrite- että pääosa ovat vierassanoja. Määriteosa *efekt* (< lat. *effectus* 'toiminta, vaikutus') tarkoittaa vaikutusta tai vaikutelmaa sekä seurausta ja yhdyssanan perusosa *geel* (< lat. *gelāre* 'pakastaa') hyytelömäistä seosta. Yhdyssanan merkitys on 'muotoilugeeli'.

Matis' meeste jõulukomplekt (*efektigeel*, raseerimisjärgne niisutav palsam, õrn puhastusvaht). (Anne s. 47)
 'Matisin miesten joululahjapakkaus (muotoilugeeli, parranajonjälkeinen kosteuttava palsami, mieto puhdistusvaahto).'

3) Määriteosa ilmaisee sijaintia, esiintymis- ja olopaikkaa aineistoni yhdyssanoissa *veekeskus* 'vesipuisto', *terviserada* 'kuntopolku', *matkakeskus* 'retkikeskus', *turismitalu* 'maatilamajoitus' ja *jõusaal* 'kuntosali'. Nämä yhdyssanat ovat uusia harrastus- ja vapaa-ajanviettopaikkoja.

– – *veekeskused* linnulauluga ja ilma – sulistajatele ning tõsisemast ujumistreeningust huvitujatele. (Kaalujälgijad s.6.)
 ' – – vesipuistot linnunlauluineen – harrastelijoille sekä enemmän uimisesta kiinnostuneille.'

4) Määriteosana on ainesana, josta perusosan tarkoite koostuu, esimerkiksi sanoissa *riisileivake* 'riisikakku' ja *meemassaaž* 'hunajahieronta'. Yhdyssanan *meemassaaž* 'hunajahieronta' määriteosa *mesi* 'hunaja' on ikivanha indoeurooppalainen laina vuosilta 3000–1000 eKr. Perusosa *massaaž* (< ransk. *massage* 'hieronta') on vierassanojen sanakirjan (VL 1981: 401) mukaan kudosten mekaanista muokkausta erilaisia tekniikoita, kuten sivelyä, taputusta ja täristystä, käyttämällä. Aineistoni yhdyssana tarkoittaa hierontaa, jossa käytetään hunajaa.

Kellelgi on välja pakkuda tervendav tselluliidivastane programm koos hea tuju toa, *meemassaaži* ja muu asjakohasega.

(Kaalujälgijad s. 6)

'Joku tarjoaa terveellisen ohjelman selluliittia vastaan (sisältää hyvän tuulen huoneen, hunajahieronnan ja muun asianmukaisen hoidon).

5) Määriteosana ruumiinosa esiintyy uusissa tuotenimissä *jalasprei* 'jalkaspray', *näopiserdaja* 'kasvojen kostutin', *silmameik* 'silmämeikki', *silmapalsam* 'silmäpalsami', *huuleläige* 'huulikiilto', *kehakoorija* 'vartalonkuorin' ja *kehajahutaja* 'vartalon viilentäjä' sekä *küüntekreem* 'kynsivoide' ja ammattinimikkeessä *küünetehnik* 'kynsiteknikko' sekä yhdyssanoissa *sõrmetants* 'sormitanssi' ja *sõrmejooga* 'sormijooga'. Määriteosina näissä yhdyssanoissa ovat vanhat omaperäiset sanat *sõrm* 'sormi', *huul* 'huuli', *silm* 'silmä' ja *küüs* 'kynsi'. Esimerkiksi sana *sõrm* 'sormi' on peräisin suomalais-mordvalaiselta kaudelta (< *sorme), *huul* 'huuli' on varhaiskantasuomeen (noin 3000 vuoden taakse) palautuva sana, *silm* 'silmä' on ikivanha uralilainen sana (< *silmä), ja se kuuluu Klaasin (1997) mukaan viron kielen omaperäisten sanojen vanhimpaan ryhmään (n. 4000–5000 eKr). Vanha suomalais-ugrilainen sana on myös yhdyssanojen *küünetehnik* 'kynsiteknikko' ja *küüntekreem* 'kynsivoide' määriteosa *küüs* 'kynsi' (< *kinče, *künče*).

Parimad suvetooted on – – jahutavad-värskendavad *näopiserdajad* ja rahustavad maskid (sobivad hästi pärast põhjalikku päikese käes praadimist). (Kaalujälgijad s. 43)

'Parhaita kesätuotteita ovat – – viilentävät-raikastavat kasvojen kostuttajat ja rauhoittavat naamiot (sopivat hyvin perusteellisen aurinogoton jälkeen).'

Kehakreem, *kehakoorija* ja dušigeel kokku pühadehinnaga 249.-

(Anne s. 75)

'Vartalovoide, vartalokuorija ja suihkugeeli yhteensä juhlahintaan 249.-'

6) Määriteosa on objektiivinen eli ilmaisee tekemisen kohteen yhdyssanoissa *päikeseturvaja* 'aurinkosuoja', *päikesepulk e. stick* 'aurinkopuikko' ja *päikesenauttaja* 'auringosta nauttija'. Näiden yhdyssanojen määriteosana on vanha sana *päike*, jonka varhaisempi vastine on Rätsepin (2002: 107) mukaan *päivükkäinen. Tässä merkityksessä esiintyvät 1700-luvun kirkkokielessä sanat *päivlik* tai *päävlik*, ja nämä ovat käytössä sekä viron võrun murteessa että liivin kielessä. Deminutiivi-

liitteisellä johdoksella *päivükkäinen on vastineita myös vatjan ja liivin kielessä. Näin vanhaa omaperäistä sanaa *päike* käyttämällä on saatu joukko uusia auringonottoon liittyviä sanoja.

Päikeseturvajad, tööle! (Tervis Pluss s. 66)
'Auringonsuojatuotteet, toimeen!'

Päevitunud *päikesenautlejad* võivad endale ka natuke edevust lubada – –. (Tervis Pluss s. 67)
'Ruskettuneet auringonottajat voivat antaa itselleen luvan myös hieman kainostella – –.'

Määriteosa on objektiivinen myös seuraavissa aineistoni yhdyssanoissa: *naeruteraapia* 'nauruterapia', *naerujooga* 'naurujooga', *naeruterapeut* 'nauruterapeutti', *naeru-uuriija* 'naurun tutkija' ja *naeruenergia* 'nauruenergia'. Määriteosana on vanha itämerensuomalainen sana *naer* 'nauru' ensimmäiseltä vuosituhannelta eKr. Sen avulla on kieleen saatu joukko ihmisen hyvinvointiin liittyviä uusia käsitteitä, jotka esiintyvät esimerkiksi aikakausilehden Tervis Pluss naurujooga-artikkelissa. Käsite *naeru-uuriijad* 'naurun tutkijat' esiintyy esimerkiksi seuraavassa lauseessa:

Naeru-uuriijad ütlevad, et 20 sekundit naeru teeb kehale sama palju head kui 30 minutit jooksmist. (Tervis Pluss s. 59)
'Naurun tutkijat sanovat, että 20 sekuntia naurua tekee vartalolle yhtä hyvää kuin 30 minuuttia juoksua.'

Yhdyssanojen määriteosa on objektiivinen myös sanoissa *kaalulangetaja* 'painonpudottaja', *pulsimõõtja* 'sykemittari' ja *rasvaimu* 'rasvaimu'.

7) Määriteosa ilmaisee käyttötarkoitusta seuraavissa aineistoni yhdyssanoissa: *treeningumasin* 'kuntolaite', *sauakõnd* 'sauvakävely' ja *kepikõnd* 'sauvakävely'. Nämä uudissanat liittyvät vapaa-ajan harrastuksiin ja uusiin liikuntamuotoihin.

Ning liikumisaktiivne eluviis ei tähenda seda, et sa *jõusaalis* higest nõretades mõne keerulise *treeningumasina* peal surmamineja näoga keerulisi harjutusteseriaid teha vuhid – –. (Kaalujälgijad s. 6)
'Eikä liikunnallinen elämäntyyli tarkoita sitä, että yrität kuntosalilla hiki hatussa monimutkaisella laitteella tehdä vaikeita liikesarjoja kuolemanväsyneenä – –.'

”Joosta ma näiteks liigesevigastuse pärast enam ei saa, selle asemel teen *kepikõndi*,” seletab ta (Kaalujälgijad s. 12)

’ ” Nivelrikon takia en pysty esimerkiksi juoksemaan, sen sijaan harrastan sauvakävelyä,” hän toteaa.’

Määriteosa on monikon genetiivissä aineistoni yhdyssanoissa *küüntekreem* ’kynsivoide’ ja *toiduainetekonsultant* ’ravintokonsultti’. Yhdyssanassa *küüntekreem* määriteosa *küünte-* ’kynsien’ on monikon genetiivimuoto vanhasta suomalais-ugrilaista alkuperää olevasta sanasta *küüs* ’kynsi’. Uudissanan merkitys on ’kynsivoide’. Yhdyssanan *toiduainetekonsultant* määriteosan *toiduainete-* (perusmuoto yhdyssana *toiduaine*) merkitys on ’elintarvike’. *Toiduainetekonsultant* on uusi ammattinimike, ja sen merkitys on ’ravintokonsultti’.

Tiiu Rand, toiduainetekonsultant: Kas lahjendatud piim on lapsele täisväärtuslik? (Tervis Pluss s.71)

’Tiiu Rand, ravintokonsulentti: Onko vähärasvainen maito lapselle täysiarvoista?’

2.1.1.3. Määriteosana jokin muu sijamuoto

Muissa sijamuodoissa oleva määriteosa esiintyy yhdyssubstantiiveissa harvoin, tapauksissa, joissa yhdyssanalla on jokin erikoismerkitys. Määriteosa on tavallisesti jossakin paikallissijassa; esimerkiksi aineistoni yhdyssanan *väikeettevõtja* ’pienyrittäjä’ määriteosa on *ete*-vartalon illatiivimuoto *ette-* ’eteen’. Tämän yhdyssanan taustalla on saksalaisperäinen käännöslaina *vornehmen* (> *ette võtma* ’ryhtyä, aloittaa’ > *ettevõte* ’yritys’ > *väikeettevõte* ’pienyrittäjä’).

Diana Oru on raamatupidaja ja *väikeettevõtja*. (Eesti Naine s. 79)

’Diana Oru on kirjanpitäjä ja yksityisyrittäjä.’

Myös yhdyssanan *ellujäämiskursus* ’selviytymiskurssi’ määriteosa *ellu-* ’eloon’ on illatiivimuodossa (< *elu* ’elämä’). Aineistoni yhdyssanojen *pealerullimine* ’rollon’ ja *maaletooja* ’maahantuoja’ määriteosat ovat allatiivimuodossa: *peale* ’päälle’ ja *maale* ’maalle’.

Läbimurdeliseks lahenduseks on siin saanud ravimipudeli kuulotsik, mis toimib nn roll-on (*pealerullimise*) põhimõttel.

(Eesti Naine s. 85)

'Uusi ratkaisu on lääkepullon roll-on-muotoinen pää, joka toimii rullauseriaatteella.'

2.1.1.4. Määriteosana konsonantivartalo

Aineistossani esiintyy myös yhdyssanoja, joiden määriteosa on konsonanttivartalo, esimerkiksi *s*-loppuinen sanavartalo yhdyssanoissa *suhetlemistreener* 'parisuhdekouluttaja', *ellujäämiskursus* 'selviytymiskurssi' ja *käimiskepp* 'kävelysauva'. Näiden yhdyssanojen määriteosat *suhetlemis-*, *ellujäämis-* ja *käimis-* ovat lyhentyneet *mine*-johtimisista substantiiveista *suhetlemine* 'kanssakäyminen', *ellujäämine* 'selviytyminen' ja *käimine* 'kävely'.

Põnevusretked, *ellujäämiskursused* – – üheks või mitmeks päevaks. (Kaalujälgijad s. 6)

'Yhden tai kahden päivän elämysretket, selviytymiskurssit – –.'

Maja tagant kostavad pallimatsud ja õuel käib parasjagu *käimiskeppide* väljajagamine, – –. (Kaalujälgijad s.6)

'Talon takaa kuuluu pallon pomppauksia ja pihalla jaetaan kävelysauvoja – –.'

2.1.1.5. Määriteosana lyhenne

Yhdyssanan määriteosa voi olla myös lyhenne, kuten aineistoni uudissanoissa *SOS-pillid* 'jälkiehkäisypillerit', *SPA-pediküür* 'SPA-jalkahoito' sekä *WC-värskendaja* 'WC-raikastin'. Nämä määritteet ovat koostelyhenteitä ja vieraspe räisiä. Yhdyssanan *SOS-pillid* määriteosana oleva lyhenne *SOS* tarkoittaa 'Save Our Souls' eli 'pelastakaa sielumme' ja se on kansainvälinen hätämerkki. Yhdyssanan perusosana oleva sana *pillid* on vanha, ja se esiintyy jo 1800-luvulla julkaitussa isossa virolais-saksalaisessa sanakirjassa. Sanan merkitys on 'pilleri, tabletti'. Yhdyssana *SOS-pillid* esiintyy aineistossani jälkiehkäisylääkkeestä kertovassa mainoksessa:

SOS-pillid (ka "järgmise hommiku pillid") on vahekorrajärgsed rästumisvastased tabletid naistele, mida kasutatakse kuni 3 ööpäeva jooksul pärast kaitsmata seksuaalvahekorda. (Tervis Pluss s. 41)
 'Jätkiehkäisyvalmistetta ("seuraavan aamun pillerit") käytetään 1–3 vuorokautta suojaamattoman yhdynnän jälkeen.'

Tutkimuksessani jäi arvoitukseksi tämän yhdyssanan alkuperä, sillä esimerkiksi englannin kielessä sanan vastine on *emergency contraceptive* ja suomen kielessä *jälkiehkäisyvalmiste*. Näin sanaa ei liene suoraan otettu käyttöön englannin tai suomen kielen mallin mukaan.

Määriteosa on lyhenne myös aineistoni yhdyssanassa *SPA-pediküür* 'SPA-jalkahoito'. *SPA* tarkoittaa kylpylää, ja sanalla on Tiina Paetin (2004: 85–86) mukaan kaksi etymologiaa. Se voi olla peräisin belgialaisen Liègen provinsissa sijaitsevan Spa-nimisen paikan nimestä, tai se voi olla koostelyhenne latinan kielen sanoista *sanus per aquam* 'terveys veden kautta, avulla'.

Nüüd saad nautida tõelist SPA pediküür oma kodus!
 (Kaalujälgijad s.39)
 'Nyt on sinulla mahdollisuus nauttia kylpyläjalkahoito kotonasi!'

Kõige pikem ja lõõgastavam on moes olev SPA-pediküür – –.
 (Kaalujälgijad s.40)
 'Pisin ja rentouttavin on muodikas SPA-jalkahoito – –.'

Sanan kirjoitustavassa esiintyy melkoista sekaannusta. Se voi esiintyä teksteissä pienellä alkukirjaimella *spa* tai isolla alkukirjaimella *Spa*; sana voi esiintyä kirjainlyhenteenä *SPA*, kahdella a-kirjaimella kirjoitettuna *spaa* tai seuraavan sanan kanssa yhteen tai erikseen kirjoitettuna, esimerkiksi *Spahotell* tai *Spa hotell* 'kylpylähotelli'. Sanan nykykäyttö Internet-sivuilla on, että se on kirjoitettu isolla alkukirjaimella (esimerkit kylpylämainoksesta (Kalev 2007)): Kalev *Spa'ga* Kreekasse! 'Kreikkaan Kalev Spaan kanssa!'), ja pienillä kirjaimilla yhteen kirjoitettuna (Kingi-idee *Kalevspa'st!* 'Lahjaidea Kalev Spasta!') tai kirjainlyhenteenä (Grand Rose *SPA* Hotel 'Grand Rose SPA Hotel.' (Grandrose 2007)) Aineistossani *SPA* esiintyy kirjainlyhenteenä yhdyssanassa *SPA-pediküür* 'Spa-jalkahoito', ja lisäksi myös erillisenä sanana *spa* 'kylpylä', esimerkiksi

Palmolive – Mõnus nagu *spa* massaaž. (Eesti Naine s.21)
 'Palmolive – Nautinnollista kylpylähierontaa.'

Ilmeistä on, että sana *spa* on syrjäyttämässä neuvostoaikaisen sanan *sanatoorium*. Sana *sanatoorium* (< lat. *sanāre* ravima 'hoitaa') tarkoittaa vierassanojen sanakirjan (VL 1981) mukaan parantolaa, jossa on hyvä ilmasto ja joka on tarkoitettu muun muassa keuhko-, hermosto- sekä sydänsairaille ja jossa tarjotaan sähkö- sekä mutahoitoja, hierontaa ja muita hoitoja; hoitojen kannalta tärkeitä ovat myös tarkka päiväohjelma ja dieetti. *Sanatoorium* 'sanatorio, parantola' oli neuvostojen kylpylä ja ennen kaikkea lepo- ja kuntoutuspaikka sekä työikäisille että eläkeläisille. Sana on käytössä vielä nykyäänkin, mutta yleensä vain neuvostoajoista puhuttaessa. Se esiintyy myös aineistoni neuvostoaikaa käsittelevässä kirjoituksessa:

Käisin *sanatooriumis* Mineralnõje Vodõs, seal tutvusin mitmete diabeetikutega üle Nõukogude Liidu –. (Tervis Pluss s.16).
'Kävin sanatoriossa Mineralnije Vodyssä, siellä tutustuin moniin Neuvostoliiton diabeetikoihin –.'

Yhdyssanan *SPA-pediküür* perusosa *pediküür* (< ransk. *pédicure* < lat. *pēs*, gen. *pedis* 'jalka' + *cūra* 'hoito') tarkoittaa jalkojen, erityisesti varpaiden sekä varpaankynsien huoltoa ja hoitoa. Sana on ollut käytössä myös neuvostoaikaisessa kauneushoidonalan sanastossa. Yhdyssanan *SPA-pediküür* merkitys on kylpylässä tehtävä jalkahoito.

Yhdyssana *WC-värskendaja* 'WC-raikastin' koostuu määriteosasta *WC* (< engl. water closet 'vesiveese'), joka on kansainvälinen lyhenne, sekä perusosasta *värskendaja*, joka tarkoittaa 'raikastinta'. Käyttämistäni sanakirjoista sana *värskendaja* puuttuu, mutta viron kielen sanakirjassa (EKS 1999) esiintyy sana *värskendi*, jonka merkitys on 'raikastin'.

Uus Domestose vedel WC-värskendaja annab tualetile perfektse värskuse ja puhtuse iga veetõmbega. (Tervis Pluss s.81)
'Uusi Domestosin nestemäinen WC-raikastin antaa veeseelle erinomaista raikkautta ja puhtautta jokaisella huuhtelukerralla.'

2.1.1.6. Muut määriteosat

Määriteosa on taipumaton aineistoni yhdyssanoissa *ebatasasus* 'epätasaisuus', *erakool* 'yksityiskoulu', *taaskasutus* 'kierrätys', *tavakool* 'julkinen koulu', *tavasõidurulluisud* 'harrastelijarullaluistimet', *tavaosakond* 'tavallinen osasto', *tavainimene* 'tavallinen ihminen', *tavahind* 'normaalihinta', *antibeebipillid* 'ehkäisytabletit', *eripakkumine* 'erikoistarjous' ja *püsiklient* 'kanta-asiakas'.

Yhdyssanan *ebatasasus* määriteosana oleva sana *eba-* 'epä-' on viron kielen ainoa varsinainen etuliite eli prefiksi. Tämä etuliite antaa yhdyssanalle tavallisesti kielteisen merkityksen, kuten sanassa *tasasus* 'tasaisuus' : *ebatasasus* 'epätasaisuus'.

Värske, minimalistliku meigi alus on veatu põhi: kata naha *ebatasasused* ja varjud silmade all peitevärviga. (Eesti Naine s. 55)
'Raikkaan, minimalistisen meikin perusta on virheetön pohja: peitä ihon epätasaisuudet ja tummat silmäalusalueet peitevärillä.'

Samoin myös yhdyssanan *erakool* määriteosa *era-* on viron kielen etuliite, viron kielen käsikirjan (EKK 2000: 324) mukaan tarkemmin prefiksoidi eli prefiksin tavoin käyttäytyvä muuttumaton sana. Yhdyssana *erakool* tarkoittaa yksityistä koulua. Yhdyssanan *taaskasutus* määriteosa *taas-* tarkoittaa 'jälleen, uudelleen'. Yhdessä perusosan *kasutus* 'käyttö' kanssa se muodostaa uudissan *taaskasutus* 'kierrätys'.

Hulgaliselt kasulikku teavet: kus saab *taaskasutusse* anda tarbetuks muutunud kraami, --. (Eesti Naine s. 74)
'Paljon hyödyllistä tietoa siitä, mihin voi jättää kierrätykseen kuuluvaa tarpeettomaksi käynytä tavaraa --.'

Määriteosasta *tava-* 'tavallinen, jokapäiväinen' näyttää tulleen suosittu uusien yhdyssanojen muodostuksessa. Esimerkiksi yhdyssana *tavakool* tarkoittaa 'julkista koulua' ja sanan vastakohta on myös aineistossani esiintyvä uudissana *erakool* 'yksityinen koulu'.

Kas panna laps *tava-* või *erakooli*? (Eesti Naine s.78)
'Aloittaako lapsi valtion koulussa vai yksityisessä?'

Sanan *tavasõidurulluisud* merkitys on 'harrastelijoiden rullaluistimet' ja ammattilaisen luistimet ovat *treeninguuisud* 'kilpaluistimet'. Yhdyssana *tavaosakond* esiintyy aineistossani merkityksessä 'sairaalan tavallinen osasto'. Aineistoni yhdyssana *tavahind* tarkoittaa tavaran normaalihintaa, ja sen sanaparina esiintyy aineistossani myös *soodushind* eli tarjoushinta. Sana *tavainimene* 'tavallinen ihminen' erottaa meidät kuuluisuuksista. Suomen puhekielen ilmaisu *tavis* vastaa viron puhekielistä sanaa vielä ei ole esiintynyt.

Ma ei kujuta ette, et ma oleksin kusagil *tavaosakonnas*, naerab Maris lõbusalt. (Anne s.34)
 'En osaa kuvitella olevani jossain tavallisella osastolla, nauraa Maris iloisesti'.

Yhdyssana *antibeebipillid* 'ehkäisytabletit' on kolmiosainen. Sanan määriteosa *anti-* on kreikan kielen prefiksi ja sen merkitys on 'vastaan, vastainen'. Tämä prefiksi on viron kielen käytetyimpiä vierasperäisiä erikoisalojen etuliitteitä, ja se ilmaisee kieltoa (EKG 1995: 551). Määriteosa *beebi-* on lainasana englannin kielen sanasta < engl. *baby* 'vauva'. *Pillid* on vanha jo 1800-luvun Wiedemannin isossa virolais-saksalaisessa sanakirjassa esiintyvä sana, joka tarkoittaa 'pillereitä'. Uusi yhdyssana on muodostettu liittämällä yhteen vierasperäinen liite *anti-* ja yhdyssana *beebipillid*. Tällainen yhdistämistapa [vierasperäinen liite ja vironkielinen perusosa] ei viron kielen käsikirjan (EKK 2000: 344) mukaan ole suositeltava sananmuodostustapa, sillä vierasperäiset liitteet saavat kielioppisääntöjen mukaan liittyä vain vierassanavartaloihin.

Mittesünnitanud naistele on valikmeetodiks *antibeebipillid*.
 (Tervis Pluss s.71)
 'Naisille, jotka eivät vielä ole synnyttäneet, on vaihtoehtona e-pillereitä.'

Määriteosa *eri-* 'erikois-, erillis-' muodostaa perusosan *pakkumine* 'tarjous, tarjonta' kanssa yhdyssanan *eripakkumine* 'erikoistarjous'. Sana *pakkumine* liittyy kaupankäyntiin, ja viron kielen sanakirjassa sana on mainittu seuraavassa yhteydessä: *nõudmine* ja *pakkumine* 'kysyntä ja tarjonta'; lisäksi yhdyssanoissa *kohapakkumine* 'paikan tarjonta', *tööpakkumine* 'työtarjonta', *ülepakkumine* 'ylitarjonta', *enampakkumine* ja *vähempakkumine* 'huutokauppatarjonta'. Sana *pakkumine* 'tarjonta' on johdettu verbistä *pakkuma* 'tarjota'. Sekä infinitiivi *pakkumi-*

ne 'tarjonta' että verbi *pakkuma* 'tarjota' ovat olleet viron kielessä käytössä myös neuvostoaikana, mutta niitä ei käytetty kaupankäynnin yhteydessä vaan yleisessä merkityksessä, kuten esimerkiksi *istet pakkuma* 'tarjota istumapaikkaa' tai *kohvi pakkuma* 'tarjota kahvia'. Sana *pakkumine* on saanut uuden merkityksen tarjous, ja lisäksi ovat syntyneet uudet yhdyssanat, joiden perusosana sana *pakkumine* 'tarjonta' esiintyy, esimerkiksi *eripakkumine* ja *sooduspakkumine*. Suomen kielessä on sanan *eripakkumine* vastine 'erikoistarjous', sanan *sooduspakkumine* vastine on 'alennustarjous'. Yhdyssanan *püsiklient* 'kanta-asiakas' määriteosa *püsi-* on lyhenne adjektiivista *püsiv* 'pysyvä'. Perusosan *klient* 'asiakas' kanssa ne muodostavat uudissan *püsiklient* eli 'kanta-asiakas'.

Püsikliente teavitatakse soodsamatest lõpumüükidest ja uute kollektsoonide saabumisest. (Anne s.7)

'Kanta-asiakkaita informoidaan alennusloppuunmyynneistä ja uusien vaatekokoelmien saapumisesta.'

2.1.2. Adjektiivinen määriteosa

Substantiivi ja sitä täsmentävä adjektiivi muodostavat tavallisemmin sanaliiton ja adjektiivi taipuu silloin pääsanana sijamuodoissa, esimerkiksi *ilus tüdruk* 'kaunis tyttö' – *ilusal tüdrukul* 'kauniilla tytöllä'. Kun adjektiivi esiintyy yhdyssanan määriteosana, yhdyssana saa usein jonkin tietyn erikoismerkityksen. Aineistossani esiintyy esimerkiksi yhdyssana *mahetoi*, jonka merkitys on 'luomuruoka'.

Mahetoi: vähem väetist, rohkem tervist. (Eesti Naine s. 74)

'Luomuruoka: vähemmän lannoitteita, enemmän terveyttä.'

Vastaavasti sanaliiton *mahe toit* merkitys on 'mieto, ei tulinen ruoka'. Sanaa *mahe* 'mieto' on aikaisemmin käytetty lähinnä maatalousalan erikoissanaston yhdyssanoissa *mahepõllumajandus* 'luomumaatalous' ja *mahepõllundus* 'luomuviljely'. Määriteosaa *mahe* käytetään myös uudessa yhdyssanassa *mahetooted* 'luomutuotteet, luontaistuotteet', joka on tullut aikaisempien käsitteiden *looduslikud tooted* ja *loodustooted* 'luontaistuotteet' rinnalle. Viron itsenäistymisen alkuaikoina, 1990-luvun alussa, sanoilla *looduslikud tooted* ja *loodustooted* oli myös merkitys 'luomutuotteet'. Viron kielen sanakirjassa (EKS 1999) on sanalle *loodustooted*

annettu seuraava merkitys: *'loodustooode* - loodusest saadud aine v ese süntees- ja vabrikutoote vastandina, nt vili, piim, puit' eli 'luontaistuote – luonnosta saatu aine tai asia, esim. vilja, maito ja puutavara; vastakohtana synteettinen tai tehdastuotanto'. Nykyvirossa on käsitteillä *loodustooted* 'luontaistuotteet' ja *mahetooted* 'luomutuotteet' eri merkitys ja luontaistuotteet ovat muun muassa luontaiset ravintolisät ja luontaiskosmetiikka, joita myydään luontaistuotekaupoissa. Määriteosan *mahe* avulla on luotu runsaasti uusia yhdyssanoja, jotka esiintyvät laajalti Viron mediassa, kuten uudissanat *mahemesinik* 'luomumehiläishoitaja', *mahemärk* 'luomumerkki' ja *mahetootjate konsulent* 'luomutuottajien konsulentti'.

Adjektiivinen määriteosa voi olla myös I partisiipin muotoisena, kuten aineistoni yhdyssanassa *loovjuht*, jonka merkitys on 'kehittämispäällikkö'. Sanaliiton *loov juht* merkitys olisi sen sijaan 'luova johtaja, luova päällikkö'.

Tarmo (25), turundus- ja *loovjuht*: Kõige parem kingitus on kahtlemata üks korralik puhkus päikese all. (Anne s.45)

'Tarmo (25), markkinointi- ja kehittämispäällikkö: Paras lahja on tietysti kunnan aurinkoloma.'

Tämän ammattinimikkeen käyttö on yleistynyt ja käsite on selitetty esimerkiksi seuraavassa Internetistä poimitussa lauseessa:

“Olen n.-ö. *loovjuht* või creative director,” proovib Künnap oma tegevust seloomustada. «Loovjuht pole muud kui ülekasvanud copywriter või disainer, kes kogu agentuuri kõiki loovprojekte kontrollib.» (Künnap)

' "Olen kehittämispäällikkö eli creative director, yrittää Künnap kertoa toimenkuvastaan. " Kehittämispäällikkö ei ole muuta kuin ulos kasvanut copywriter tai disainer, joka tarkistaa kaikkia toimiston kehittämiprojekteja." '

Yhdyssanan *loovjuht* lisäksi on viron kieleen syntynyt myös käsite *loovtiim* 'kehittämistiimi', josta esimerkkinä seuraava yritysmainos:

Kutsu briifingule nii agentuuri projektijuht kui ka *loovtiim* (sõltub agentuurist, kas copy/ideekirjutaja, kunstiline juht või *loovjuht*). (Eral)

'Pyydä neuvottelemaan sekä toimiston projektipäällikkö että kehittämistiimi (riippuu toimistosta, tuleeko copy/ideoija, taiteellinen johtaja tai kehittämispäällikkö).'

2.2. Yhdysadjektiivit

Viron kielelle ovat tyypillisiä determinatiiviset eli alisteiset yhdysadjektiivit. Yhdyssanan perusosa – adjektiivi tai partisiippi – ilmaisee ominaisuutta ja määriteosa täsmentää sitä tai korostaa perusosan tarkoittaman ominaisuuden teho- tai voimakkuusastetta. Aineistossani esiintyvät seuraavat yhdysadjektiivit, joiden perusosa on partisiippi: *elukestev* 'elinikäinen', *ennastjuhtiv* 'itseohjautuva' ja *superimav* 'huippuimukykyinen'. Näiden yhdyssanojen määriteosat *elu* 'elämän-' ja *ennast* 'itseään' korostavat perusosien *kestev* 'kestävä' ja *juhtiv* 'ohjaava' ominaisuuden voimakkuutta. Uudet yhdyssanat liittyvät aikuisopiskeluun ja elinikäiseen oppimiseen, ja vastaavat käsitteet ovat esimerkiksi englannin kielessä *life long learning* ja *self-directed learning* ja suomen kielessä *elinikäinen oppiminen* ja *itseohjautuva*.

Elukestev õpe pole tühjaljas sõnakõlks. (Eesti Naine s. 29)
'Elinikäinen oppiminen ei ole pelkkä sanahelinä.'

Täiskasvanud on loomuomaselt *ennastjuhtivad* õppijad, kes teavad ise, mida ja kuidas õppida. (Eesti Naine s.29)
'Aikuiset ovat luonteeltaan itseohjautuvia opiskelijoita, jotka itse tietävät parhaiten, mitä ja miten oppivat.'

Määriteosa *super-* on lainautunut latinan kielestä (< lat. 'yli-, ylin, korkein, huippu') ja sana korostaa perusosan *imav* 'imukykyinen' ominaisuuden voimakkuutta, esimerkiksi *superimav* eli 'huippuimukykyinen'. Yhdyssana esiintyy vauvanvai-poista kertovassa artikkelissa:

Tootjad ei avalda, millest koosnevad mähkmete *superimavad* geelid --. (Anne s. 37)
'Tuottajat eivät julkaise tietoa vaippojen huippuimukykyisten geelien koostumuksesta --.'

2.2.1. Perusosana adjektiivit *sõbralik* ja *vaba*

Aineistossani esiintyy kolme yhdysadjektiivia, joiden perusosana on adjektiivi *sõbralik* 'ystävällinen', ja viisi yhdysadjektiivia, joiden perusosana on adjektiivi *vaba* 'vapaa'. Adjektiivin *sõbralik* perusmerkitys on viron kielen sanakirjan mukaan 'ihmistä kohtaan ystävällinen, ihmisystävällinen'. Aineistoni yhdyssanoissa

keskkonnasõbralik 'ympäristöystävällinen', *taljesõbralik* 'vyötäröystävällinen' sekä *nahasõbralik* 'ihoystävällinen' yhdyssanan perusosa *sõbralik* on menettänyt perusmerkityksensä, ja se on muuttunut viron kielen käsikirjan (EKK 2000: 337) mukaan liitemäiseksi sanaksi eli suffiksoidiksi. Yhdyssanan perusmerkitystä kantaa tällaisissa tapauksissa määriteosa.

Matis Le Lait ja Le Lotion – pehmed ja *nahasõbralikud* puhastavad piim ja toonik – –. (Kaalujälgijad s. 43)
'Matis Le Lait ja Le Lotion – pehmeät ja ihoystävälliset puhdistavat puhdistusmaito ja kasvovesi – –.'

Viron kielen sanakirja (EKS 1999: 754) suosittelee välttämään tällaisten yhdyssanojen käyttämistä, joiden perusosana on adjektiivi *sõbralik*, ja ehdottaa sanan *sõbralik* korvaamista muilla sanoilla; esimerkiksi *lastesõbralik mahl* tilalle olisi sopivampi ilmaisu *lastele sobiv mahl* 'lapsille sopiva mehu', *sõbralikud hinnad* tilalle *soodsad hinnad* 'tarjoushinnat' ja yhdyssanan *keskkonnasõbralik* 'ympäristöystävällinen' tilalle sanat *keskkonnahoidlik* ja *keskkonnasäästlik* eli 'ympäristöä hoitava, ympäristöä säästävä'.

Kuidas õpetada last *keskkonnasõbralikult* käituma – või õpetab laps hoopis vanemaid? (Eesti Naine s.74)
'Millä tavoin voidaan lasta opettaa ympäristöystävällisesti käyttäytymään – tai ehkä on lapsen aika opettaa vanhempiaan?'

Sama kanta on myös suomen kielessä *ystävällinen*-loppuisten yhdysadjektiivien käytön suhteen ja esimerkiksi Jouko Vesikansa toteaa kirjoituksessaan (1989: 250): "Niin yleisesti kuin 'vesistöystävällinen' ja sen ohella 'ympäristöystävällinen' esiintyvätkin nykyviestinnässä, ne eivät ole aitoa, suositeltavaa nykysuomea."

Aineistossani esiintyy myös joukko yhdyssanoja, joiden perusosana on adjektiivi *vaba* 'vapaa', esimerkiksi *rasvavaba* 'rasvaton', *pingevaba* 'paineeton, stressitön', *õlivaba* 'öljytön', *suhkruvaba* 'sokeriton' ja *probleemivaba* 'ongelmaton'. Viron kielen käsikirjan (EKK 2000: 337) mukaan tapauksissa, joissa perusosana on adjektiivi *vaba*, on yhdyssanojen sijasta suositeltavaa käyttää sana-liittoa, esimerkiksi *rasvavaba* = *rasvast vaba* (nomini elatiivimuodossa) 'rasvaton', *pingevaba* = *pingest vaba* 'paineeton, stressitön', *õlivaba* = *õlist vaba* 'öljy-

tön'. Tämäntyyppisten yhdyssanojen perusosan *-vaba* korvaaminen *-tu* '-*tOn*'-karitiivijohtimella on myös kielioppisääntöjen mukaista, ja esimerkiksi myös aineistoni yhdyssanan *probleemivaba* asemesta voitaneen käyttää johdosta *probleemitu* 'ongelmaton' tai sanaliittoa *probleemist vaba* 'ongelmaton'.

See ei tähenda veel liha muutmist täielikult *rasvavabaks* – –.

(Kaalujälgijad s. 46)

'Tämä ei tarkoita lihan käsittelemistä kokonaan rasvattomaksi – –.'

Unistuste puhkusele minek peaks olema täiesti *probleemivaba* – vaid hambahari ja pass taskus! (Anne s.45)

'Unelmien matkan täytyisi olla täysin ongelmatonta – vain hammasharja ja passi mukaan!'

Myös suomen kielen perinteiseen sanastoon eivät Vesikansan (1989: 244) mukaan *vapaa*-loppuiset yhdysadjektiivit kuulu, ja hänen mielestään tällaisia germaanisten kielten 'vapaata' merkitseviä jälkiosia (ruotsin *-fri* ja *-ledig*, engannin *-free* ja saksan *-frei*) vastaavat suomen kielessä johtimet *-tOn* ja *-mAtOn*.

2.2.2. Perusosana adjektiivit *võimeline*, *aegne* ja *vastane*

Aineistossani esiintyvät myös yhdyssanat, joiden perusosana ovat adjektiivit *võimeline* 'kykyinen', kuten *konkurentsivõimeline* 'kilpailukykyinen', *aegne* 'aikainen', esimerkiksi *nõukaaegne* 'neukkuuikainen', ja *vastane* 'vastainen', esimerkiksi sanat *tselluliidivastane* 'selluliittia vastaan' ja *rasestumisvastane* 'raskauden ehkäisyyn'. Adjektiivin *võimeline* merkitys on 'kykyinen', ja sen avulla on muodostettu esimerkiksi seuraavat viron kielen sanakirjassa (EKS 1999: 917) esiintyvät yhdyssanat: *liikumisvõimeline* 'liikuntakykyinen', *maksevõimeline* 'maksukykyinen', *ostuvõimeline* 'ostokykyinen' ja *teovõimeline* 'toimintakykyinen'.

Yhdyssanan *konkurentsivõimeline* määriteosan *konkurentsi*- merkitys on 'kilpailu, prosessi'. Yhdyssana tarkoittaa kilpailukykyistä, ja käsite liittyy työelämään.

Kõrgharidus on hädavajalik, püsivaks tööjõuturul *konkurentsivõimeline*. (Eesti Naine s. 29)

Kõrgharidus on hädavajalik, püsimaks tööjõuturul *konkurentsivõimeline*. (Eesti Naine s. 29)

'Korkeakoulututkinto on tarpeellista pysyäkseen työmarkkinoilla kilpailukykyisenä.'

Yhdyssanan *nõukaaegne* perusosa on adjektiiv *aegne*, jonka merkitys on 'aikainen'. Määriteosa *nõuka-* on slangimuodoste sanasta *nõukogude* 'neuvosto'. Suomen kielessä vastaavat slangisanat ovat 'neukku' ja 'neukku aikainen'. Tämän yhdyssanan käyttö näyttää yleistyvän Viron mediassa.

Uudiskaup ei meenuta *nõukaaegseid* marlilappe. (Anne s. 37)

'Uutuustuotteet eivät muistuta neukku aikaisia harsovaippoja.'

Nõukaaegne pesumasin.

'Neuvosto aikainen pesukone' (pesukoneen myynti-ilmoitus 2007)

Nõukaaegne Lada kuulab veel sõna, kuid raske rooli üle kontrolli kaotanud juht maandub järgmisel hetkel ninapidi lumevallis. (Põder 2007)

'Neuvosto aikainen Lada tottelee, mutta raskaasta ratista otteen menettänyt kuljettaja löytää itsensä hetken päästä lumihangesta.'

Aineistoni yhdyssanojen *tselluliidivastane* ja *rasestumisvastane* perusosana esiintyy adjektiiv *vastane*, jonka merkitys on 'jtkin vastaan, -vastainen'. Määriteosan *tselluliidi-* kanssa muodostuu yhdyssana, joka tarkoittaa 'selluliittia vastaan'. Sana esiintyy uudiskäsitteessä *tselluliidivastane programm* eli 'selluliittiohjelma'.

Kellelgi on välja pakkuda *tselluliidivastane* programm – –.

(Kaalujälgijad s.6)

'Joku tarjoaa selluliittiohjelman – –.'

Yhdyssanan *rasestumisvastane* määriteosan *rasestumis-* perusmuoto on *rasestumine* 'raskaaksi tuleminen', ja viron kielessä esiintyvä verbi on *rasestuma* 'tulla raskaaksi'. Sanan *rased* ovat aikoinaan eteläviron murteesta (< eteläviron *rased* ~ *rasse* 'raskas, raskasjalkainen') viron lääketieteen terminologiaan lainanneet virolaiset kielimiehet A. Valdes ja J. Veski (Kull 2000: 187). Sana tarkoitti alun perin raskasta ja raskasjalkaista. Sanan *rased* merkitys nykyään on 'olla raskaana'. Aineistossani esiintyvän yhdyssanan *rasestumisvastane* merkitys on 'raskautta vastaan; ehkäisyyn' ja *vastane*-adjektiivia on käytetty esimerkiksi käsitteessä *rasestumisvastased pillid* 'ehkäisytabletit'. Tällaisten *vastane*-loppuisten yhdysadjektiivien

vien sijasta on mahdollista myös käyttää kreikan kielen prefiksiä *anti*, jolla on sama merkitys (*vastane* 'vastaan'), kuten esimerkiksi aineistoni yhdyssanassa *antibeebipillid* 'ehkäisytabletit'. Viron kielen sanakirja (EKS 1999: 886) suosittelee *vastane*-loppuisten yhdyssanojen käytön vähentämistä ja ehdottaa esimerkiksi yhdyssanan *alkoholismivastane ravi* sijaan yhdyssanaa *alkoholismiravi* 'katkaisuhoito'.

Küllap olid süüdi uus elustiil (põhiliseks liikumisvahendiks sai auto, palju head toitu) ja võib-olla ka *rasestumisvastased pillid*.

(Eesti Naine s. 14)

'Todennäköisesti oli syynä uusi elämäntyyli (pääkulkuneuvona oli auto, paljon hyvää ruokaa), kenties myös ehkäisytabletit.'

2.3. Yhdysverbit

Yhdysverbit ovat yhdyssanoja, joiden perusosana on verbi. Yhdyssanoina käsiteltäviä verbimuotoja on viron kielessä vähäinen määrä, mikäli yhdysverbin kriteeriksi otetaan seikka, että perusosa (verbi) ja siihen liitetty sanavartalo pysyvät samanmuotoisina taivutusmuutoksista huolimatta. Viron kielessä puhutaan finiitti-verbin ja nominin kiteytyneestä liitosta, ilmaisuverbistä (*väljendverb*), esim. *laseb jalga* 'juoksee karkuun', ja partikkeliverbistä, adverbillisesta yhdysverbistä (*ühendverb*), esim. *läheb ära* 'lähtee (pois)'. Tällaisten verbien osista vain pääosa eli verbi taipuu ja osat kirjoitetaan erikseen: *ära minema : ta läheb ära* 'lähtee : hän lähtee (pois)'. Yhdistämisellä on vähäinen merkitys verbinmuodostuksessa. Vain pieni osa viron kielen verbeistä on yhdysverbejä, ja esimerkiksi vuoden 1976 oikeakielisyyssanakirjassa noin 8 000 verbistä vain parin sadan yhteydessä oli osoitettavissa yhdysverbi; muut olivat "ilmaisuverbejä" ja partikkeliverbejä.

Viron kielen käsikirjan (EKK 2000: 308) mukaan yhdysverbissä ovat perusosa ja määriteosa kiinteässä yhteydessä toisiinsa ja määriteosa on muuttumattomana perusosan edellä kaikissa taivutusmuodoissa; esimerkiksi verbin *alahintama* 'aliarvostaa' määriteosa *ala-* pysyy muuttumattomana seuraavissa muodoissa: verbin 3.infinitiivi *alahintama* 'aliarvostamaan', yksikön 3. persoona *alahindab* '(hän) aliarvostaa', verbin 1. infinitiivi *alahinnata* 'aliarvostaa' ja verbin passiivin perfekti *alahinnatud* 'aliarvostettu'.

Nomini + verbi

Aineistossani esiintyvät yhdysverbit *täiendkoolitama* 'täydennyskouluttaa', *rulluisutama* 'rullaluistella', *lohesurfama* 'purjelautaila' ja *sügavpuhastama* 'syväpuhdistaa', joiden määriteosana on nomini.

Loogilisenä järgneb valik: kas lappida auku end *täiendkoolitades* või omandada (teine) kõrgharidus või hoopis magistrikraad. (Eesti Naine s. 29)

'Loogiselta tuntuu valinta: täydennyskoulutus tai toinen korkeakoulututkinto tai ehkä maisteriopinnot.'

Määriteosana voi olla nominatiivimuotoinen substantiivi, kuten sanoissa *täiend-* 'täydennys-', *rull-* 'rulla-' ja *lohe-* 'lohikäärme-', tai nominatiivimuotoinen adjektiivi, esimerkiksi määriteosassa *sügav-* 'syvä-'. Tällaiset nominatiivisten substantiivialkuisten ja verbien yhdistymiset ovat viron kieliopin (EKG 1995: 425) mukaan yleistymässä viron nykykielessä, varsinkin tapauksissa, joissa määritteenä on adjektiivivartalo. Tällaiset yhdysverbit ovat kielioppisäännöistä poikkeavia siitä syystä, että niissä yhdysverbin osat, määrite- ja perusosa, eivät ilmaise keskinäisiä syntaktisia suhteita. Viron kieliopin periaatteiden mukaan tapauksissa, joissa verbillä ilmaistua toimintaa täytyisi luonnehtia jonkin ominaisuuden kautta, tämä tehdään adjektiivin taivutusmuodon avulla, esimerkiksi siis *sügavalt puhastama*, vrt. aineistoni yhdysverbi *sügavpuhastama* 'syväpuhdistaa'.

Garnier Pure – isekuumenev 3 min. näomask savi ja kurgiekstraktiga *sügavpuhastab* naha kuni 7 päevaks. (Anne s.123)

'Garnier Pure – lämpenevä 3 minuutin savi- ja kurkkuuutekasvonaamio syväpuhdistaa ihoa 7 päivän ajaksi.'

Viron kielen kielioppikirjan mukaan (EKG 1995: 425) poikkeavasti on muodostettu myös esimerkiksi aineistoni yhdysverbi *rulluisutama* 'rullaluistella'. Viron kielen syntaksin peruspiirteitä on, että verbi ja sen osat ovat keskenään sidoksissa, esimerkiksi *lennukiga sõitma* (komitatiivne vormistus) 'matkustaa lentokoneella (komitatiivinen muoto)'. Aineistoni uudissanassa *rulluisutama* 'rullaluistella' tällainen osienvälinen sidoksisuus puuttuu. Tämänätyypiset yhdysverbit lienevätkin analogiajohdoksia yhdysdeverbaaleista, esimerkiksi *rulluisutamine* → *rulluisutama*.

Mõtle, kui sageli sõidad ning kas *rulluisutad* treenimiseks või lihtsalt lõbu pärast. (Tervis Pluss s. 10)
 'Mieti, kuinka usein luistelet ja treenaatko vai luistelet harrastusmielessä.'

Aineistoni yhdysverbin *eelpakkima* 'esipakata' määriteosa on pääosan merkitystä tarkentava prefiksin tapainen muuttumaton sana *eel-* 'esi-'.

Osta vaid viilutamata, riivimata ja *eelpakkimata* toiduaineid.
 (Eesti Naine s.77)
 'Osta pelkästään viipaloimattomia, raastamattomia ja esipakkaamattomia elintarvikkeita.'

Tämä määriteosa on suosittu viron kielen yhdyssanojen muodostuksessa, ja muun muassa viron kielen sanakirja (EKS 1999: 115) antaa runsaan joukon yhdyssanoja, kuten yhdyssubstantiivit *eelleping* 'esisopimus' ja *eelroog* 'alkupalat' sekä yhdysverbit *eelregistreerima* 'ilmoittautua etukäteen' ja *eltöötlemä* 'esikäsitellä'.

2.4. Sanaliitot

N. Remmelin (1968: 142) mukaan sanaliitto on kahden tai useamman sanan merkityksellinen kokonaisuus. Kuten yhdyssanassa myös sanaliitossa on päämerkitystä kantava perusosa sekä sitä täydentävä(t) määriteosa(t). Sanaliitot voidaan jakaa sen osien mukaan kaksi-, kolme-, neljä- tai viisiosaisiin sanaliittoihin. Ne voidaan myös jakaa sen mukaan, missä suhteessa sanaliiton määriteosat ovat pääsanaansa. Sanaliiton pääsana voi olla substantiivi, adjektiivi, verbi tai adverbi. Aineistossani esiintyy neljä kaksiosaista sekä kolme kolmiosaista sanaliittoa. Kaksiosaisia sanaliittoja ovat uudissanat *rasestumisvastased pillid* 'ehkäisytabletit', *elukestev õpe* 'elinikäinen oppiminen', *ennastjuhtiv õppija* 'itseohjautuva opiskelija' ja *takjakkinnisega püksmähkmed* 'tarrakiinnitteinen housuvaippa'. Kolmiosaisia sanaliittoja ovat *erakorralise meditsiini õde* 'ensihoitaja', *avalike suhete juht* 'PR-henkilö' ja *pärast-päikest-kreem* 'aurinkovoide (auringonoton jälkeinen)'.

Sanaliittojen *rasestumisvastased pillid* 'ehkäisytabletit', *elukestev õpe* 'elinikäinen oppiminen' ja *ennastjuhtiv õppija* 'itseohjautuva opiskelija' määriteosina olevia yhdyssanoja *rasestumisvastane* 'ehkäisy', *elukestev* 'elinikäinen' ja *ennastjuhtiv* 'itseohjautuva' olen käsitellyt osassa yhdysadjektiivit. Näiden sa-

naliittojen perusosana on substantiivi. Sanaliitto *takjakinnisega püksmähkmed* 'tarrakiinnitteinen housuvaippa' koostuu perusosana olevasta yhdyssanasubstantiivista *püksmähkmed* 'housuvaippa' ja määriteosana olevasta yhdyssanasta *takjakinnis* 'tarrakiinnitys', joka on sanaliiton määritteenä yksikön komitatiivimuotoinen *takjakinnisega* (suomen kielessä adjektiivimuotoinen määrite sanaliitossa 'tarrakiinnitteinen housuvaippa'). Viron kielessä komitatiivia käytetään laaja-alaisesti ja erilaisissa kieliopillisissa tehtävissä. Aineistoni sanaliitossa komitatiivimuotoinen määriteosa *takjakinnisega* ilmaisee kuuluvuutta ja täydentää perusosaa *püksmähkmed* 'housuvaippa'. Myös sanaliiton määriteosa *takjakinnis* 'tarrakiinnitys' on uudissana, ja sen määriteosan *takja* (< *takjas*) merkitys on 'takiainen'.

Need on tänapäevased *takjakinnisega püksmähkmed*, mille sisse käib vahetatav puuvillfliisist sisu. (Anne s.37)
'Nämä ovat nykypäiväisiä tarrakiinnitteisiä housuvaippoja, joihin kuuluu myös vaihdettava puuvillaflisikerros.'

Komitatiivin *-ga* päätte on kehittynyt 1600-luvulla itsenäisenä esiintyneestä *kaasanasta*. Remeksen mukaan (1983: 62) on alkuaan ollut kyseessä sanan *kansa* latviivimuoto **kansak*. Komitatiivi on viron kielen nuorin sijamuoto. Viron *-ga* päätteellä on itämerensuomalaisista kielistä vastine *vatjassa (-kā)*, liivissä (*-ks*) ja Suomen Kymenlaakson murteessa, esim. *talonka*.

Sanaliitot *erakorralise meditsiini õde* ja *avalike suhete juht* ovat uusia ammattinimikkeitä. Sanaliittoa *erakorralise meditsiini õde* vastaava suomenkielinen ammattinimike on 'ensihoitaja', joka työskentelee valvonta- tai tehoosastolla [virossa *erakorralise meditsiini osakond*] tai ensiavussa [virossa *kiirabi*]. Viron kielessä ovat jo aikaisemmin olleet käytössä sekä yhdyssana *meditsiiniõde* 'sairaanhoitaja' että sen lyhennemuoto *medõde*, joka on käännöslaina venäjän kielestä < ven. медсестра. Määriteosa *erakorraline* 'erikoinen' antaa uuden uuden käsitteen.

Erakorralise meditsiini õena näeb naine olukordi, mis tavainimesele õõvastavad tunduvad. (Anne s. 34)
'Ensihoitajana nainen näkee tilanteita, jotka tavallisille ihmisille näyttävät pelottavilta.'

Myös sanaliitto *avalike suhete juht*, suomessa *PR-henkilö* (PR = Public Relations 'julkiset suhteet') ja englannin kielessä *Head of Public Relations*, on uusi ammat-

tinimike. Suomenkielisen nettitietosanakirjan Wikipedian (Wikipedia 2007) mukaan kirjainlyhenne *PR* on englannin kielestä < engl. *public relations* ja se tarkoittaa suhdetoimintaa, yrityksen tai järjestön suhteiden hankintaa ja ylläpitoa sekä mainostusta. Myös vironkielinen Vikipeedia selittää käsitteen *avalikud suhted* tulevan englanninkielisistä sanoista *public relations*, lyhenteenä *PR* (Vikipeedia 2007). Viron kielessä ovat lisäksi käytössä myös yhdyssanat *avalikkussuhted*, *üldsussuhted* ja *suhtekorraldus*. Viron kielen sanakirja (EKS 1999: 84) suosittelee sanaliiton *avalike suhete* tilalle yhdyssanaa *suhtekorraldus*; ehdotettu on myös sanoja *suhtekorraldusosakond* (*PR-osakond*, *avalike suhete osakond*) eli 'PR-osasto' ja *suhtekorraldaja*.

Äkki on mängus abikaasa Marionin käsi, kes töötab samas teatris juba kaheteistkümne aastat, praegu *avalike suhete juhina*? (Anne s.8)
'Ehkä pelissä on myös mukana puoliso Marion, joka on samassa teatterissa työskennellyt yksitoista vuotta, nykyään teatterin PR-henkilönä?'

Sanaliiton *pärast-päikest-kreem* merkitys on 'auringonoton jälkeinen voide, aurinkovoide'. Sanaliitto alkaa suhdesanalla *pärast* 'jälkeen', joka on järjestynyt partitiivin kera, kuten suurin osa viron prepositioista. Remeksen mukaan (1983: 165) tällaisten rakenteiden eli post- ja prepositioiden, ns. suhdesanojen, käyttö viron kielessä perustuu useissa tapauksissa lähinnä saksan kielen vaikutukseen ja suositeltavampaa olisi huolitellussa kielessä käyttää suhdesanailmauksen sijasta sijamuotoa. Kielioppisääntöjen mukaista (Remes 1983: 168) on aineistoni sanaliitossa sanan *pärast* käyttö partitiivin kera temporaalisesti, siis *pärast päikest* 'auringon jälkeen'. Sanaliiton perusosa on substantiivi *kreem* 'voide'. ArvoitukSELLISTA on sanaliiton yhdistäminen yhdysmerkeillä, sillä sanaliiton osat kirjoitetaan viron kielessä erikseen, ilman yhdysmerkin lisäämistä.

Otstarbekas on kasutada *pärast-päikest-kreeme*, mis võtavad kohe maha nahapunetuse --. (Kaalujälgijad s. 44)
'Hyvää olisi käyttää auringonoton jälkeisiä voiteita, jotka poistavat ihon punoituksen --.'

Viron kielessä on aikaisemmin ollut käytössä myös kaksiosaiset sanaliitot *päikekesejärgne kreem* 'aurinkovoide' ja *päevitusjärgne kreem* 'auringonotonjälkeinen voide', joiden määriteosat ovat *päike* 'aurinko' ja *päevitus* 'auringonotto'. Aineis-

toni sanaliitto *pärast-päikest-kreem* näyttää olevan käännöslaina englannin kielen sanaliitosta 'after sun lotion'.

3. JOHTAMINEN

Johtaminen eli derivaatio on viron kielessä sanojen yhdistämisen rinnalla toinen yleinen uusien sanojen muodostuskeino. Johtaminen tarkoittaa uuden sanan muodostamista johtimen eli sanavartaloon liittyvän kieliaineksen avulla. Yksittäinen johdin muodostaa yleensä yhden tietyn sanaluokan sanoja, esim. substantiivinjohtimet ja adjektiivinjohtimet tuottavat substantiiveja ja adjektiiveja, jotkin johtimet näitä molempiakin, verbinjohtimet tuottavat verbejä ja adverbijohdintia adverbien. Viron kielen johtimet ovat enimmäkseen suffikseja eli ne liitetään kantasanan loppuun. Huno Rätsepin mukaan (2002: 185) viron kirjakielessä käytössä on yli 100 erityyppistä johdinta. Ainoa prefiksi eli kantasanana eteen liitettävä johdin on *eba-*. Johtimella on selvä ominaismerkitys ja se lisää jotakin kantasanansa merkitykseen. Johtamalla saatu uusi sana, johdos, voi olla myös leksikaalistunut, jolloin vartalon ja johtimen suhteet eivät ole semanttisesti läpinäkyviä, kuten esimerkiksi johdoksessa *majandus* 'talous'.

Johtamista keinona rikastuttaa viron kieltä uusilla sanoilla käyttivät jo 1800-luvun virolaiset kielimiehet. Esimerkiksi lääkäri ja kirjailija F. R. Kreutzwald johti *-ik*-johtimella nykyisinkin käytössä olevat lääketieteen termit *põletik* 'tulehdus' ja *palavik* 'kuume'. Kirjailija C. R. Jakobson johti *-us*-johtimella biologian termit *ollus* 'materia' [käytössä myös nykyvirossa] ja *avaus* 'avautuma'. K. A. Hermann johti *-us*-johtimella kielioppitermit *alus* 'subjekti', *ütelus* [nykyvirossa *öeldis*] 'predikaatti', *ainsus* 'yksikkö' ja *mitmus* 'monikko'. Eniten on viron kieltä johtamalla rikastuttanut 1900-luvun kielimies J. V. Veski, joka on luonut runsaasti uutta erikoisalojen sanastoa. Veski lisäsi esimerkiksi seuraavien johtimien produktiivisuutta: *-mu* (*elamu* 'asuintalo'), *-el* (*joonel* 'viivoitin'), *-as* (*meelas* 'imarteleva'), *-m* (*kivim* 'kivilaji'), *-ti* (*jahuti* 'jäähdytin'), *-istu* (*haavistu* 'haavisto'), *-kond* (*keskkond* 'ympäristö'), *-e* : *-me* (*vööde* 'juova' : *vöötmed* 'juovat') ja *-la* (*haigla* 'sairaala') (Kull 2000: 181). Aineistossani esiintyy 62 johtamalla muodostettua uudissananaa.

3.1. Substantiivijohtimet

3.1.1. Teonnimien johtimet *-mine*, *-us* ja *-is*

Tämän ryhmän johtimien avulla saadaan johdoksia verbeistä, eli ne ovat deverbaaleja. *mine*-johdin on produktiivinen ja sen avulla voidaan muodostaa mistä tahansa verbistä toimintaa ilmaisevia nomineja eli teonnimiä (EKK 2000: 310). Johdin esiintyy aineistoni uudissanoissa *chattimine* 'keskustelu internetissä', *pealerullimine* 'roll-on' ja 'deodorantin käyttö', *eripakkumine* 'erikoistarjous' ja *sooduspakkumine* 'alennus, tarjous'. Aineistoni johdoksen *chattimine* kantasana on englannin kielen suora laina *chat* 'keskustella internetissä', johon on liitetty johdin *-mine*.

Ja *chattimise* kirge rahuldab ta telefonis õige mitmesaja krooni eest kuus – –. (Eesti Naine s. 17)
'Ja chattailun janon hän sammuttaa puhelimessa monella sadalla kruunulla kuukaudessa – –.'

Vironkielisillä nettisivuilla käydään keskusteluja tämän englanninkielisen verbin *chattima* poistamisesta ja korvaamisesta vironkielisellä verbillä *lobama*. Viron kielen sanakirjassa (EKS 1999: 415) verbin *lobama* merkitys on 'lobisema, loba ajama' eli 'rupatella' ja se on samamerkityksinen englanninkielisen verbin *chattima* kanssa.

Seega: ei mingit *chattimist* (rõve anglikanism, go away!) enam, edaspidi *lobame!* (Travels 2007)
'Eli ei enää tsättäilyä (hirveä anglismi, go away!), vastedes rupatellaan!'

Johdosten *pealerullimine*, *eripakkumine* ja *sooduspakkumine* kantasanoina ovat verbit *rullima* 'rullata' ja *pakkuma* 'tarjota' ja määritteinä ovat adverbi *peale* 'päälle-', taipumaton sana *eri*- 'erikois-' ja adjektiivi *soodus*- 'alennus-, tarjous-'. Viron kielessä verbin *pakkuma* johdos *pakkumine* on alun perin tarkoittanut 'tarjoilua'. Määriteosa *eri*- antaa tälle johdokselle uuden merkityksen *eripakkumine* eli 'erikoistarjous' ja määriteosa *soodus*- uuden merkityksen 'alennushinta, tarjoushinta'.

Suve eripakkumine 650 kr tavahind 930 kr. (Kaalujälgijad s. 23)
 'Kesän erikoistarjous 650 kruunua, tavallinen hinta 930 kruunua.'

1-6 nädala kodukursus *sooduspakkumine* 495 kr
 (Kaalujälgijad s. 23)
 '1-6 viikon kotikurssi tarjoushintaan 495 kruunua.'

-*us*-johdin on viron kielen tavallisimpia substantiivijohtimia, ja sillä on monia merkityksiä. Se ilmaisee esimerkiksi toimintaprosessin lisäksi myös toiminnan tulosta (Kasik 1996: 87). Johdin esiintyy aineistoni uudissanoissa *taaskasutus* 'kierrätys' ja *peitrasvasisaldus* 'piilorasvan osuus'. Johtimella on muodostettu verbikantaisia substantiiveja, ja johdin liittyy verbin konsonanttivartaloon, esimerkiksi *kasut/a/ma* > *kasutus* 'käyttö' ja *sisald/a/ma* > *sisaldus* 'sisältö'. Yhdyssanajohdokset *taaskasutus* ja *peitrasvasisaldus* ovat uusia käsitteitä 'kierrätys' ja 'piilorasvan osuus'.

Hulgaliselt kasulikku teavet: kus saab *taaskasutusse* anda tarbetuks muutunud kraami --. (Eesti Naine s. 74)
 'Runsaasti hyödyllistä tietoa: mihin voi jättää kierrätykseen tarkoitettua itselleen tarpeettomaksi käynnyttä tavaraa --.'

Kaalust mahavõtmise programm meestele. Annab teadmisi toiduainete *peitrasvasisalduse* kohta --. (Kaalujälgijad s. 23)
 'Painonpudotusohjelma miehille. Antaa tietoa elintarvikkeiden piilorasvan osuudesta --.'

-*is*-johdin on -*us*-johtimen etuvokaalinen vastine. Se esiintyy aineistoni sanassa *vanemahüvitis* 'vanhempainkorvaus, vanhempainraha'.

Tehke rohkem lapsi, sest riik maksab *vanemahüvitist*
 (Eesti Naine s. 9)
 'Enemmän lapsia sillä valtio maksaa vanhempainrahaa [automainoksesta]'

Johtimen otti aikoinaan laajasti käyttöön kielitieteilijä Veski toiminnan tuloksen ilmaisemiseksi. Veski suositteli, että *us*-johtimen sijasta olisi käytettävä *is*-johdinta teon tulosta merkitsevissä deverbaaleissa ja -*us* ilmaisisi pelkästään tekemistä (Remes 1983: 202). Näiden johtimien ero ei nykyisin kuitenkaan ole niin johdonmukaista, ja -*us*-johdin voi tarkoittaa sekä tekemistä että myös teon tulosta. Rätsepin mukaan (2002: 315) sana *hüvitus* on Johannes Aavikin suomesta viroon lainaama sana (< sm. *hyvitys*), jonka Veski otti myöhemmin käyttöön juridisena

terminä merkityksessä 'kompensaatio'. Nykyvirossa tässä merkityksessä on sana *hüvitis*. Viron kielen sanakirjassa (EKS 1999: 198–199) on mainittu johdoksen *hüvitis* (*-is*-johdin) merkitykseksi 'kahjutasu, kompensatsioon' eli 'vahingonkorvaus, kompensatio' ja johdoksen *hüvitus* (*-us*-johdin) merkitykseksi 'kahju tasumine, heakstegemine' eli 'vahingon korvaaminen, kompensointi'.

3.1.2. Tekijännimijohtimet *-ja*, *-lane*, *-line*, *-(V)r* ja *-ke*

-ja on viron kielessä produktiivinen deverbaalijohdin, joka ilmaisee tekijää sen yleisessä merkityksessä. Aineistossani esiintyvät esimerkiksi seuraavat tekijää ilmaisevat uudissanat: *individuaalnõustaja* 'henkilökohtainen neuvonantaja', *päikesenautleja* 'auringosta nautija', *rulluisutaja* 'rullaluistelija', *kokkaja* 'kokkaaja', *meikija* 'meikkaaja', *treenija* 'treenaaja', *kaalulangetaja* 'painonpudottaja', *kaalujälgija* 'painonvartija' ja *väikeettevõtja* 'yksityisyrittäjä, pienyrittäjä'. Näissä johdoksissa tekijä on elollinen, erikoistapauksena *maaletooja* 'maahantuoja'.

Layla Edward (41) ja Teresa Egana (42) on hingamisterapeutid ja *individuaalnõustajad* – –. (Anne s.104)

'Layla Edward (41) ja Teresa Egana (42) ovat hengitysterapeutteja ja henkilökohtaisia neuvonantajia – –.'

Päevitunud *päikesenautlejad* võivad endale ka natuke edevust lubada – –. (Tervis Pluss s. 67)

'Ruskettuneet aurinkonauttijat voivat itselleen suoda hieman turhamaisuutta – –.'

Näiteks "Stiilipeo" võtetel edutati *meikijat* mänginud tütarlapsmodelliks. (Anne s.98)

'Esimerkiksi "Stiilipeon" kuvauksissa meikkaajaa näytellyt tyttö pääsi malliksi.'

Kas *kaalulangetajad* vajavad erijalatseid? (Kaalujälgijad s.31)

'Tarvitsevatko painonpudottajat erikoisjalkineita?'

Tekijä on eloton ja johdos on tuotteen nimi sanoissa *kehakoorija* 'vartalonkuorinta-aine', *triikija* 'hiusten suoristuslaite', *näopiserdaja* 'kasvojen kostutin', *pulsimõõtja* 'sykemittari', *WC-värskendaja* 'WC-raikastin', *kehajahutaja* 'vartalon viilentäjä' ja *päikeseturvaja* 'auringonsuojatuote'. Viron kielen käsikirjan (EKK 2000: 324) suositusten mukaan *ja*-johdinta tulisi esimerkiksi erikoisalojen ter-

minologiassa käyttää elollista tekijää ilmaistaessa. Välineennimijohtimina olisi käytettävä muita johtimia, esimerkiksi *-i*-johdinta, siis *WC-värskendi*, ei *WC-värskendaja* 'WC-raikastin'. Nykyviron yleiskielessä raja on horjuva ja *-ja*-johdin voi viitata sekä elolliseen tekijään että välineeseen.

Green Tea sari täienes lõhna viiendal sünnipäeval kolme uue *keha-jahutajaga*. (Tervis Pluss s. 44)
'Green Tea sarjaan tuli sen viidentenä syntymäpäivänä kolme uutta vartalonviilentäjää.'

Päikeseturvajad, tööle! (Tervis Pluss s.66)
'Auringonsuojat, hommiin!'

Parimad suvetooted on kerged emulsioonkreemid, silmageelid, jahutavad-värskendavad näopiserdajad –. (Kaalujälgijad s.43)
'Parhaimpia kesätuotteita ovat kevyet nestemäiset voiteet, silmänympärysgelit, viilentävät ja raikastavat kasvojen kostuttajat –.'

-lane on viron kielen yleisempiä yksilöä ilmaisevia johtimia ja se ilmaisee henkilön jonkin tunnuksen, ominaisuuden tai suhteen perusteella. Johdin on produktiivinen varsinkin ihmisennimityksissä; esimerkiksi monet henkilöä ilmaisevat *lane*-johdokset tarkoittavat kuuluvuutta kantasanana osoittamaan paikkaan, kansaan, heimoon tai muuhun yhteisöön (*tallinlane* 'tallinnalainen') (Remes 1983: 187). *lane*-johdin viittaa aineistoni johdoksessa *sõltlane* henkilön ulkoiseen tunnukseen. Sanan kantasanana on verbin *sõltuma* 'riippua' konsonanttipäätteinen vartalo *sõlt-*, johon johdin *-lane* on liittynyt. Johdos *sõltlane* tarkoittaa jostakin nautintoaineesta riippuvaista henkilöä. Käsittelen sanaa tarkemmin kappaleessa Vanhat sanat uudessa merkityksessä.

-line-johdin ilmaisee henkilön jonkin väliaikaisen tunnuksen tai ominaisuuden perusteella. *-line*-johtimen avulla johdetaan sekä substantiiveja että adjektiiveja. Produktiivista on adjektiivien johtaminen, substantiiveja on huomattavasti vähemmän. Aineistossani esiintyy substantiivijohdos *varateismeline*, jonka merkitys on 'varhaisteini'. Sana *teismeline* 'teini' on mainittu uudissanana viron kielen uudissanastossa (VUS 1989: 64) ja se tarkoittaa '11(13)–19-vuotiasta lasta tai nuorukaista (substantiivi)' sekä '11(13)–19-vuotiasta (adjektiivi)'. Sanakirjassa esiintyvät myös muodot *teismed*, *teismete* eli 'ikä 11(13)–19 vuotta' sekä *teisme-*

lisus eli 'teini-ikä'. Aineistoni uudissana *varateismeline* lienee käänöslaina suomen kielen sanasta *varhaisteini*.

Tüükad võivad tekkida igas vanuses. Kõige sagedamini on nendega hädas *varateismelised*. (Tervis Pluss s. 32)

'Känsät voivat ilmestyä kaikenikäisille. Useimmiten niitä esiintyy varhaisteineillä.'

-line ja *-lane*-johtimien merkitykset ovat joissakin tapauksissa hyvin samankaltaisia. Remeksen mukaan (1983: 188) johtimien ero ilmenee siinä, että *-lane*-johdin viittaa henkilön johonkin pysyvään tunnuksen tai ominaisuuteen; esimerkiksi johdos *soomlane* 'suomalainen' viittaa kansaan, toimeen viittaa johdos *teadlane* 'tiedemies' ja uskuntoon *luterlane* 'luterilainen'. *-line*-johdin viittaa väliaikaisuuteen, esimerkiksi johdos *üüriline* 'vuokralainen', ja johtimella muodostetaan lisäksi jonkin verran rahayksikköjen nimityksiä (rinnalla voi olla myös *ne*-johdos), esimerkiksi *marga(li)ne* 'markanraha' ja *euro(li)ne* 'euron kolikko'. *-line*- ja *-lane*-johtimia on hyödynnetty myös luonnontieteiden erikoissanastossa, esimerkiksi *-lane*-johtimet ilmaisevat eläintieteen termistössä heimoa (*kass* → *kaslased* 'kissaeläimet') ja *-line*-johtimet lahkoa tai alalahkoa (*madu* → *maolised* 'käärmeet')(Remes 1983: 190).

-(V)r-johdin voi liittyä sekä nomineihin että verbeihin ja kantasana on aina vahvassa asteessa. Aineistossani esiintyvät *-(V)r*-johdokset *vererõhu- ja pulsimõõtur* 'verenpaineen- ja sykemittari', *meikar* 'meikkaaja', *blender* 'juomien sekoitin' ja *stressor* 'stressitekijä, stressin aiheuttaja'. *-ur*-johdin esiintyy aineistoni yhdyssanassa *vererõhu- ja pulsimõõtur* 'verenpaine- ja sykemittari'. Johdin on Kasikin mukaan (1996: 110) hyvin vanha, ja sen alkuperäisenä tehtävänä oli ilmaista tekijää sen ammatin tai toiminnan kautta, esimerkiksi *kangur* 'kutoja' ja *juuksur* 'kampaaja, parturi'. Viime vuosisadan alkupuolelta lähtien johdinta on alettu käyttää myös teon välineen johtimena, esimerkiksi johdoksissa *vedur* 'veturi' ja *pidur* 'jarru'. Aineistoni uudissana *vererõhu- ja pulsimõõtur* 'verenpaine- ja sykemittari' on tuotteen nimi.

Vererõhuaparaat randmelt mõõtmiseks

Täisautomaatne kompaktne *vererõhu- ja pulsimõõtur*, millel viimaseid tulemusi salvestav mälu. (Tervis Pluss s.55)

'Verenpainemittari ranteelta mittaamiseksi. Täysautomaattinen kompakti verenpaine- ja sykemittari, joka tallentaa viimeksi mitatut tulokset.'

-ar-johtimella on johdettu aineistossani esiintyvä uudissanana *meikar* 'meikkitaiteilija, meikkaaja'. Johdin on aikaisemmin Remmelin mukaan (1968: 304) antanut sanoille pejoratiivisen vivahteen, esimerkiksi johdokset *joomar* 'juoppo' ja *mõrvar* 'murhaaja'. Nykyvirossa *-ar*-johdokset ovat uusia englannin ja suomen kielen lainasanoja tai suomen kielen mallin mukaan muodostettuja johdoksia (EKK 2000: 316). Aineistoni johdos *meikar* on uusi ammattinimike, ja se on tullut aikaisemman kauneudenhoitoalan ammattinimikkeen *kosmeetik* 'kosmetologi' rinnalle.

Meikar Reet Härmät: "Delikaatsetes beežikates-pruunides toonides on alati midagi luksuslikku". (Anne s.63)
'Meikkitaiteilija Reet Härmät: beigen ja ruskean hienovaraisissa sävyissä on aina jotakin luksusta.'

-er-johtimella on muodostettu välineennimi *blender* 'astia juomien sekoitusta varten'. Sanan kantasana on englannin kielen lainasana *blend*, joka tarkoittaa esimerkiksi 'teen-, kahvin- tai tupakansekoitusta'.

Pane mahl ja kõik ülejäänud komponendid koos jääkuubikutega *blenderisse* – –. (Tervis Pluss s. 43)
'Kaada mehu ja kaikki muut aineet jääkuutioineen juomaskoittimeen – –.'

Johdin *-or* viittaa kantasanan olotilaan aineistoni uudissanassa *stressor* 'stressitekijä, stressin aiheuttaja'. Kantasanana on englannin kielen lainasana < engl. *stress* 'stressi'.

Oleme harjunud peamisteks *stressoriteks* pidama kiiret elutempot – –. (Tervis Pluss s. 56)
'Olemme tottuneet pitämään stressin pääaiheuttajina nopeaa elämäntahtia – –.'

Tekijännimijohdin *-ke* on nykyviron kirjakielen ainoa produktiivinen deminutiiveja eli vähennyssanoja muodostava johdin (Remes 1983: 185). Kun puhutaan esi-
neistä, johdin ilmaisee niiden kokoa ja pienuutta. Kun kyseessä ovat eloolliset olennot, johdin ilmaisee subjektiivista ja myös hellittelevää suhtautumista. *-ke*-
johdin viittaa tuotteen kokoon aineistoni sanassa *riisileivake* 'riisikakku', ja se liittyy heikkoasteiseen sanavartaloon, *riisileivake* < *-leib* : *-leiva-* + *-ke*.

150 g tops dieetjogurtit ja 2 *riisileivake*st (Tervis Pluss s. 46)
'150 gr dieettijogurtia ja 2 riisikakkua.'

3.1.3. Välinettä ilmaiseva johdin *-ik*

-ik-johtimella muodostetaan substantiiveja tavallisesti substantiiveista, mutta myös adjektiiveista ja verbeistä (Remes 1983: 179). Aineistossani esiintyvät seuraavat esinettä tai välinettä ilmaisevat substantiivijohdokset: *rullik* 'rullaluistimen rulla', *kuulotsik* 'roll-on', *möödik* 'mittari' ja *näidik* 'näyttö'. *-ik* on viron kielessä produktiivinen johdin.

Käsivarremöödikud koosnevad nädikuosast ja eraldi mansetist --.
(Tervis Pluss s. 54)

'Käsivarsimittareissa on näyttö ja erillinen ranneke --.'

Enne kui tõttad poodi rulluiske ostma, anna endale aru, kui kogenud oled: kas on varem *rullikutega* pikki vahemaid läbi liueldud --.

(Tervis Pluss s. 10)

'Ennen kuin kiirehdit kauppaan ostamaan luistimia, ajattele, kuinka paljon sinulla on kokemusta: oletko luistimilla luistellut pitkiä matkoja --.'

3.2. Adjektiivinjohtimet *-lik* ja *-ne*

Adjektiivinjohtimia esiintyy viron kielessä suhteellisen vähän, ja niistä ainakin puolet on epäproduktiivisia. Suurin osa viron kielen adjektiiveista on johdoksia, mikä johtuu kolmen johtimen, *-lik*, esimerkiksi johdos *lapselik* 'lapsellinen', *-line*, esimerkiksi johdos *tribuline* 'raidallinen', ja *-ne*, esimerkiksi johdos *kuldne* 'kultainen', produktiivisuudesta. Näistä johtimista on *-ne*-johdin kaikkein produktiivisin nykyviron adjektiivinjohdin. Suurin osa viron adjektiiveista on näiden kolmen johtimen avulla johdettuja (Kasik 1996: 132). Adjektiivisanojen joukossa on runsaasti myös johdoksia, jotka muodostuvat vierassanavartalosta ja viron kielen omaperäisestä adjektiivijohtimesta. Tällaisia johdoksia on aineistossani kaksi, *-ne*-johtimella johdetut adjektiivit *eksklusiivne* 'erikoinen, ainutlaatuinen' ja *rutiinne* 'rutiininomainen'. Näiden johdosten vierassanavartalot ovat englannin kielestä lainautuneet sanat *eksklusiiv* < engl. *exclusive* 'hieno, yksinomainen' ja *rutiin* < *routine* 'tavanomaisuus, rutiini'. *-ne*-johtimella on muodostettu myös aineistoni uudissana *nõukaaegne* 'neuvostoaikainen'.

-lik on viron kielen yleisimpiä adjektiivinjohtimia (Remes 1983: 208), ja se esiintyy aineistoni sanassa *kaamoslik* 'kaamosmainen'. Johdin ilmaisee kaltaisuutta. Kantasanana on substantiivi *kaamos* 'kaamos', joka tarkoittaa pimeää syys- ja talviaikaa. Sana *kaamos* on viron kielessä esiintynyt jo aikaisemmin, ja se esiintyy esimerkiksi suomalais-virolaisessa sanakirjassa (Soome-eesti sõnaraamat 1986: 133). Uusi on *-lik*-johtimella johdettu adjektiivi *kaamoslik*, joka esiintyy esimerkiksi seuraavassa lauseessa:

Kui *kaamoslik* pimedus mässib endasse kogu linna, tuleb otsida sisemist tuld inimestest, asjadest ja nähtustest. (Anne s.8)

'Kun kaamosmainen pimeys valtaa koko kaupungin, on sisäistä tulta etsittävä ihmisistä, asioista ja ilmiöistä.'

3.3. Adverbinjohdin *-tsi*

Adverbit ovat rakenteeltaan hyvin kirjava sanaluokka (Kasik 1996: 166). Näiden joukossa esiintyy paljon sanoja, joissa ei voida erottaa muita morfologisia osia paitsi kanta, kuten sanoissa *kohe* 'heti' ja *otse* 'suoraan'. Produktiivisia adverbinjohtimia on nykyvirossa vähän, esimerkiksi johtimet *-lt* (selvästi yleisempi kuin suomen tavallisemman adverbinjohtimen vastine *-sti* (Remes 1983: 232)) ja *-sti*, joiden tehtävänä on ainoastaan muuttaa sanaluokkaa, esimerkiksi johtaa adjektiivista adverbi, mikäli tämä on syntaktisesti tarpeen: *kiire jook* 'nopea juoksu' > *jookseb kiiresti* 'juoksee nopeasti'. Epäproduktiivisia ovat johtimet *-vil(e)*, esimerkiksi sanassa *ärevil(e)* 'levottomaksi', *-stikku*, esimerkiksi sanassa *lähestikku* 'lähekkäin', *-ldi*, esimerkiksi sanassa *pooleldi* 'osittain' ja *-tsi*, esimerkiksi sanassa *meritsi* 'meritse'. Aineistossani esiintyy *-tsi*-johtimen avulla johdettu sana *meilitsi* 'sähköpostitse'. Kielihistoriallisesti *-tsi* on ollut prolatiivin sijamuoto, mutta nykyään se lasketaan kuuluvaksi johdinten ryhmään. Viron kielen *tsi*-johtiminen adverbityyppi vastaa suomen *itse*-päätteistä prolatiivia ja vastaa kysymykseen mitä kautta. (Remes 1983: 238).

Pärast *meilitsi* maakuulamist sai mees neli arvestatavat tööpakkumist ja asi oligi otsustatud (Eesti Naine s. 19)

'Miehelle tuli sähköpostien lähettämisen tuloksena neljä varteenotettavaa työtarjousta ja asia oli päätetty.'

3.4. Verbinjohtimet *-skle-* ja *-ta-*, *-da-*

Yleisesti voidaan viron kielen verbinjohtimet jakaa kantasanan merkitystä muuttaviksi tai merkitystä modifioiviksi johtimiksi. Modifioivia verbinjohtimia ovat frekventatiiviset eli toistuvaa tekemistä ilmaisevat, esimerkiksi *-skle-* johdin (*mõtisklema* 'mietiskellä'), momentaaniset eli yhtäkkistä tekemistä ilmaisevat, esimerkiksi *-ata* (*-ahta*) (*kõlksatama* 'kilahtaa', *kilahtama* 'kilahtaa'), sekä kontinuatiiviset eli jatkuvaa tekemistä ilmaisevat johdokset, esimerkiksi *-ise-* johdin (*võppuma* : *võbisema* 'järkkyä : vapista'). Aineistossani on kolme uutta verbijohdosta, *lebasklema* 'lepäillä', *mikserdama* 'vatkata' ja *rullitama* 'rullaluistella'.

*-skle-*johtimen produktiivisuus on nykyvirossa Kasikin mukaan (Kasik 1996: 39) vähäinen ja sen avulla muodostetaan frekventatiivisia eli toistuvaa jaksoittaista tekemistä ilmaisevia verbejä. Aineistossani esiintyy verbijohdos *lebasklema* 'lepäillä', joka on muodostettu kantaverbin *lebama* 'levätä' ja *-skle-*johtimen avulla: *leba-* + *-skle-* + *-ma*.

Kiviseinte vahel on pehmed diivanid, mis lausa kutsuvad *lebasklema*. (Anne s. 109)

'Kiviseinien sisällä on muhkeat sohvat, jotka suorastaan kutsuvat löhöilemään.'

Verbijohdokset *rullitama* 'rullaluistella' ja *mikserdama* 'vatkata' on muodostettu *-ta(-da)-*johtimella. Sen avulla muodostetaan kausatiivisia ja faktiivisia verbijohdoksia. Johtimella on kaksi muotoa: *-ta-* liittyy vokaaliin sekä soinnittomaan konsonanttiin, *-da-* liittyy soinnilliseen konsonanttiin. Johdin on yleisin viron kielen verbinjohdin. Kun kantasana on verbi, johdokset ovat kausatiivisia eli aiheuttamista ilmaisevia; kun kantasana on nomini, johdokset ovat faktiivisia eli ne ilmaisevat sellaiseksi tekemistä, mitä kantasana tarkoittaa. Remeksen mukaan (1983: 226) myös kantasanan merkitys vaikuttaa johdoksen merkitystehtävään, joka voi olla esimerkiksi instrumentatiivinen tai instruktiivinen. Instrumentatiivista eli kantasanan tarkoitteella toimimista ilmaisee aineistoni verbijohdos *rullitama* 'rullaluistella'.

Enne kui lähed uute uiskudega *rullitama*, kontrolli nutrivõtmeaga üle, ega rattad kusagilt lahti pole. (Tervis Pluss s. 11)

'Ennen kuin lähdet uusilla luistimilla luistelemaan, tarkista, että pyörät eivät ole irti.'

Johdos on deverbaali ja kantaverbinä on *rullima* 'rullata', jonka merkitys on 'rullata; kaulia'. Johdin *-ta-* on liittynyt kantaverbin vokaalivartaloon: *rulli/ma* > *rulli-* + *-ta-* + *-ma*. Aineistossani esiintyy samassa merkityksessä myös uudissana *rulluisutama* 'rullaluistella', joka on muodostettu yhdistämällä (osa Yhdysverbit).

*-da-*johdin esiintyy aineistoni verbijohdoksessa *mikserdama* 'vatkata', joka on myös instrumentatiivinen. Kantasanana on nomini *mikser* 'vatkain', joka esiintyy uudissanana viron kielen uudissanastossa (VUS 1989: 38). Aineistoni verbi *mikserdama* on uudissana, sillä aikaisemmin on käytetty muun muassa ilmaisua *mikseriga vahustama* 'vatkata'.

Moekate pidulauasegude jaoks võiks kodujuustu eelnevalt läbi sõela suruda ja *mikserdada* vähese rasvarikka rõõsa koorega – –. (Eesti Naine s. 67)

'Trendikkääseen juhlapöytään kuuluu survoa raejuusto sihdin läpi ja vatkata tilkalla runsasrasvaista kuohukermää – –.'

3.5. Typistäminen

Eräs sananmuodostustapoja on myös typistäminen, jossa pitkähkö sana, usein yhdyssana tai vierasperäinen sana, katkaistaan sopivalta kohdista, tavallisesti kaksitavuisesti sanaksi, esimerkiksi *televiisor* > *teler* 'televisio, TV' (Kasik 1996: 796). Vierassanojen sanakirjassa (1981) esiintyvät sanat *televiisor* 'TV-vastaanotin' ja *televisioon* 'televisio'. Sana *televiisor* on typistynyt 1980-luvun loppupuolella, ja se esiintyy uudissanana typistemuodossa *teler* viron kielen uudissanastossa (VUS 1989: 65). Aineistossani esiintyy uudissana *tele*, joka on muodostettu typistämällä sanaa *televisioon* 'televisio', ja sen merkitys on 'televisio työpaikkana', esimerkiksi *Töötab teles* 'työskentelee televisiossa'. Aineistossani on typistesanaa *tele* käyttämällä muodostettu myös yhdyssanat *telelemmik* 'TV-suosikki', *teleuudised* 'TV-uutiset' ja *telesalvestus* 'TV-nauhoitus'.

"Teie, Ene, olete mu *telelemmik!*" (Eesti Naine s. 11)

' "Te, Ene, olette minun televisiosuosikkini!" '

– – raadiost lahkumata poleks Ene ju iialgi jõudnud *telesse*.
(Eesti Naine s. 11)

' – – ellei Ene olisi lähtenyt radiosta, hän ei olisi koskaan päässyt televisioon.'

”Käisin ülikooli ajal Tartu tänavatel *telesalvestuse* jaoks laenatud miilitsavormis taksoviina konfiskeerimas –. (Eesti Naine s. 12)
 ’ ”Kävin yliopiston aikana erästä ohjelmaa varten lainatussa miliisin univormussa takavarikoimassa taksiviinaa Tarton kaduilla –.” ’

4. MURTEET UUSIEN SANOJEN LÄHTEENÄ

Myös murteet ovat viron kielessä kautta aikojen olleet uusien sanojen lähteenä. Jo ensimmäisessä vironkielisessä kirjassa, vuoden 1535 *Wanradt-Koellin katekismuksessa*, esitettiin vähäisiä tietoja viron murteista ja kiinnitettiin huomiota siihen, että Viron eri osissa puhuttiin viron kieltä eri tavoin. Murteita alettiin johdonmukaisesti tutkia 1800-luvulta lähtien, ja sen ajan kuuluisimman kielimiehen Johann Wiedemannin virolais-saksalainen sanakirja sisälsi jo huomattavan määrän eteläviron murreosanastoa. Wiedemannin sanakirjaa käytti terminologiatyössään 1900-luvulla muun muassa kielitieteilijä Johannes Veski, joka piti ensisijaisen tärkeänä käyttää uusien sanojen lähteenä viron murteita. Hän lainasi esimerkiksi Hiidenmaan murteesta sanan *nugiline*, jonka merkitys oli ’kuokkavieras’, ja antoi sanalle eläintieteen terminologian merkityksen ’loinen’.

Murresanvoja esiintyy runsaasti nykyviron kirjakielen sanakirjoissa ja erikoisalojen sanastoissa, sillä myös muut virolaiset kielitieteilijät ovat korostaneet murteiden tärkeyttä viron kielen rikastuttamisessa. Sanakirjoissa esitetään esimerkiksi pohjois- ja eteläviron murteella sanaparit, kuten *koer* (pohjois-viron murteella) ja *peni* (etelä-viron murteella) ’koira’. Hennosten mukaan (2002: 118) murrepiirteitä ei esiinny viron tieteellisissä teksteissä, mutta muuten on murresanojen käyttö hieman lisääntynyt tämän päivän mediassa sekä haastatteluissa että artikkeleissa. Vuoden 2002 sanakilpailun voittaneiden uusien omaperäisten sanojen joukossa esiintyy myös vanha murreasana *lõim* ’loimi’. Tästä sanasta on johtamalla saatu vierassanan *integratsioon* ’integraatio’ korvaavat omasanat *lõimimine* ja *lõiming*. Sana ilmaisee metaforisesti, miten Euroopan eri osat sulautuvat kokonaisuudeksi (*lõimuvad* ’integroituvat’) samalla tavalla kuten maton erilaiset loimet muodostavat keskenään erivärisen, mutta yhtäläisen kokonaisuuden.

Viron kielessä erotetaan kolme päämurretta: Koillis-Viron rannikkomurre, pohjoisviro, joka jakautuu saari-, länsi-, keski- ja itämurteeseen, ja eteläviro, joka jakautuu Viljandin, Tarton ja Võrun murteeseen. Viron kirjakieli perustuu pääosin pohjoisviron murteisiin, mutta siinä on myös etelävirolaisia ainek-

sia. Murteet ovat aina rikastuttaneet viron kirjakieltä, ja innokkaimpia murteista lainaajia ovat olleet virolaiset kirjailijat. Esimerkiksi *Noor-Eesti*-ryhmän (1905–1915) jäsenet kirjailijat Aavik, Ridala ja Tuglas ovat käyttäneet saarten sekä eteläviron murre sanoja. Hennosten mukaan (2002: 118) kirjailijat ovat käyttäneet kotiseutumurteitaan sekä hakeneet murre sanoja tietoisesti Wiedemannilta ja myöhemmin Viron tärkeimmältä murteentutkijalta Andrus Saarestelta. Aineistossani esiintyy kaksi murteista lainattua uutta sanaa, johdokset *jõrmilt* ja *netilt*. Sanan *jõrm* (*jõrm*) merkitys on 'viripill' eli 'juonittelija' eräissä saarten ja länsimurteisissa. Joissakin pitäjissä se tarkoittaa 'tokkuraista' (*uimane*).

– – kooselus, kus kumbki *jõrmilt* oma jonni ajab, on õhk pidevalt paks. (Anne s. 27)

' – – parisuhteessa, jossa kumpikin jääräpäisesti pidättäytyy omilla mielipiteissä, on ilmapiiri tulehtunut.'

Sana *nett* 'kaunis, nätti' esiintyy rannikomurteessa ja keskimurteessa ja sen merkitys on 'nätti'. Se esiintyy jo Wiedemannin vuoden 1893 isossa virolais-saksalaisessa sanakirjassa, ja sen saksankielinen merkitys on 'nett, hübsch'. Aineistoni uudissanajohdos *netilt* tarkoittaa 'nätisti'.

Kui Valdo juba kolmandat korda kilkavale Jaan Markusele lennukit teeb, lausub *netilt* diivanil istuv Kitty: "Nad on alati sellised – –." (Kaalujälgijad s. 11)

'Kun Valdo jo kolmatta kertaa lennättää kikattavaa Jaan Markusta, sohvalla istuva Kitty sanoo nätisti: "He ovat aina tällaisia. – –."'

5. VANHAT SANAT UUDESSA MERKITYKSESSÄ

Uusia sanoja saadaan kieleen myös antamalla vanhoille jo kielessä olemassa olleille sanoille uusi merkitys. Merkitykset muuttuvat, kun yhteiskunta muuttuu ja meitä ympäröivä maailma muuttuu. Viron kielen käsikirjan mukaan (EKK 2000: 507–508) merkityksenmuutos voi esimerkiksi olla merkityksen supistuminen, kuten saksan kielen lainasanassa *küpsis* 'keksi', jota viime vuosisadan alussa ruvettiin käyttämään merkityksessä 'leivonnainen' ja nykymerkitys on supistunut tarkoittamaan 'keksiä'. Merkityksenmuutos voi lisäksi olla merkityksen laajentuminen; esimerkiksi suomen kielen lainasana *häire* tarkoitti alun perin 'rikettä tai

estettä'. Nykyään sanalla on myös merkitys 'alarmi'. Sanan merkitys voi saada myös paheksuvan sävyn, kuten vuoden 1937 neutraali verbi *ärima* 'tehdä kaupaa' sai 1980-luvulla ja 1990-luvun alkupuolella huonon sävyn 'keinotella, tehdä pimeää kauppaa (*sahkerdada*)'. Merkityksenmuutos voi tapahtua myös toiseen suuntaan, eli merkitys voi muuttua paremmaksi; esimerkiksi sana *helge* tarkoitti aikaisemmin 'tukahduttavaa kuumuutta', nykyään 'valoisa, kirkasta'. Merkityksenmuutoksia ovat myös metaforat eli sanan merkitys perustuu miellelyhtymiin. Esimerkiksi sanan *kivikõrb* merkitys on *tänapäeva uuslinn* 'nykypäivän uuskaupunki'. Sanan *kivikõrb* suora käänös on 'kiviaavikko' eli sana kuvaa tämän päivän kaupunkia, jossa korkeat betonikerrostalot ovat tiheästi vierekkäin.

Merkityksen laajentuminen on tapahtunut aineistoni sanoissa *triikima* 'suoristaa', *triikija* 'suoristin' ja *sõltlane* 'riippuvainen'. Verbi *triikima* 'silittää' on vanha lainasana keskialasaksan kielestä < *stricken*, ja sen merkitys on 'silittää vaatteita'. Tekijännimijohdos *triikija* tarkoittaa henkilöä, joka silittää vaatteita. Aineistossani esiintyvä johdos *triikija* on teonnimijohdos ja se on saanut uuden merkityksen. Se tarkoittaa hiusten suoristuslaitetta.

Juuksed *triikides* sirgeks. Et ülisirgeid juukseid saada, peab neid ekstra sirgestama ehk *triikima* (Anne s. 61).
'Hiukset silittämällä suoriksi. Jotta saataisiin erikoisen suora tukka, niitä täytyy suoristaa eli silittää.'

Nii kuivadesse juustesse kuumtöötuse alla (*triikijad*, koolutajad) kui ka lõppviimistluseks. (Anne s. 77).
'Sekä kuivaan tukkaan ennen kuumakäsittelyä (suoristajat, kihartimet) että myös viimeistelyyn.'

Sanan *triikija* rinnalla kodinkoneliikkeiden hintalapuissa esiintyy nykyään myös laitteen nimityksenä sana *juuste sirgendaja*.

Uuden merkityksen on saanut myös aineistoni sana *sõltlane* 'jostakin nautintoaineesta, asiasta riippuvainen henkilö'. Viron kielessä käytettiin aikaisemmin merkityksessä 'riippua jostakin' saksan kielen käännöslainaa *ära rippuma* (< saks. *abhängen*) ja sanottiin esimerkiksi: *Need kaks nähtust ripuvad ära teineteisest* eli 'Nämä kaksi ilmiötä ovat riippuvaisia toisistaan'. Virolainen kielitieteilijä Johannes Veski vaihtoi tämän verbin ja otti käyttöön konkreettisessa merkityksessä olleen unohdetun sanan *sõltus*, jonka perusmerkitys oli 'silmukka'. Hän

johti siitä verbin *sõltuma* sekä edelleen johdospesueen *sõltuvus* 'riippuvuus', *sõltumatus* 'riippumattomuus' ja *sõltlane* 'riippuvainen'.

Sanalla *sõltlane* on oikeakielisyys-sanakirjan mukaan (ÕS 1978) merkitys 'poolvaba sunnismaine talupoeg' eli 'talonpoika, joka on osittain sidoksissa maatilkkkuunsa'. Viron kielen sanakirjassa (EKS 1999) sanalle on lisääntynyt merkitys 'sõltuja' eli 'riippuvainen'. Sanan merkitys on maatilkkkuunsa sidoksissa olevan talonpojan lisäksi laajentunut tarkoittamaan myös riippuvuutta muun muassa huumausaineista, pelaamisesta, makeasta ja ostamisesta.

Sõltlasi raviva Wismari haigla psühholoogi Milvi Igalaane sõnul langetatakse tõesti sageli kaalu soovist vastata ühiskonna ootustele. (Kaalujälgijad s.15)

'Riippuvaisten hoitosairaalan Wismarin psykologin Milvi Igalaanen sanoin usein laihdutetaan nimenomaan halusta vastata yhteiskunnan odotuksiin.'

Ajukahjustuse saanud Eesti sõtlased lähevad Rootsi uurimisele. (Mäekivi 2006)

'Aivovaurion saaneet virolaiset huumeriippuvaiset viedään Ruotsiin tutkimuksiin.'

Testi, kas oled telekavaatamise, shoppamise või shokolaadi-*sõtlane*. (Naisteleht 2006)

'Testaa, oletko televisiosta, shoppaamisesta tai suklaasta riippuvainen.'

Merkitys laajentunut myös aineistoni verbissä *timmima* 'maustaa'. Sana on laina saksan kielen verbistä < saks. *stimmen*. Sekä viron kielen sanakirjassa (EKS 1999) että myös oikeakielisyys-sanakirjassa (ÕS 1978) sanan merkitys on 'virittää, esimerkiksi virittää soitinta', kuten lauseessa: *Timmis pilli häälde* eli 'viritti soittimen kuntoon'. Lisäksi sillä on puhekielinen merkitys 'juopotella', esimerkiksi lauseessa *Mees tuli kõrtsist, ise parajalt timmis (purjus)* eli 'Mies tuli kapakasta, itse aika hiprakassa (humalassa)'. Aineistossani verbi esiintyy merkityksessä 'maustaa (sopivaksi)'.

Kui kasutad grillisegu vaid maitse *timmimiseks*, on see 0 punkti. (Kaalujälgijad s.53)

'Jos käytät grillaussekoitusta vain maustamiseen (maun säätämiseen), 0 pistettä.'

6. VANHAT SANAT UUDESSA KÄYTÖSSÄ

Aineistossani on myös joukko sellaisia sanoja, jotka minulle ovat uusia, mutta jotka ovat sanakirjalähteiden mukaan osoittautuneet vanhahtaviksi tai jo vanhentuneiksi sanoiksi. Neuvostoaikana niitä ei käytetty ollenkaan tai niiden käyttö oli hyvin rajallista. Tällaisia sanoja ovat aineistossani *äri*, *päädima*, *möllima*, *värks-tuba*, *õdvastav*, *grüüne* ja *kants*.

Sanalla *äri* on merkitykset 'business; myymälä, pieni liike' ja se on vanha sana. Oikeakielisyys-sanakirjan mukaan (ÖS 1978) sanan vanhentunut merkitys on 'arki', ja sana on mainittu esimerkiksi yhdyssanassa *äripäev* 'arkipäivä'. Viron kielen sanakirjassa (EKS 1999) on merkitykset 'kauplemine, äritegevus; tulu-, kasumiettevõte v -üritus; kauplus v selletaoline teenindustevõte' eli 'kaupankäynti; voittoa tuottava yritys; kauppa, liike tai muu vastaaventyyppinen palveluyritys'. Neuvostoaikana sanalla *äri* oli merkitys 'yrittäminen', mutta sana oli tyyllisävyltään pejoratiivinen. Viron kielen uudissanastossa (VUS 1989) mainitaan sanasta *äri* johdettu substantiivi *ärikas*, jonka merkitys on 'trokari', ja sana esiintyy esimerkiksi lauseessa "*Viru*" *ümbertiidles rohkesti ärikaid* eli 'Hotelli "Viru" ympärillä pyörii runsaasti trokareita'. Nämä olivat tavallisesti nuoria miehiä, jotka tekivät pimeää kauppaa ja vaihtoivat pimeästi valuuttaa. Myös viron kielen sanakirja (EKS 1999) antaa sanalle *ärikas* pejoratiivisen merkityksen. Viron itsenäistyttyä vuonna 1991 alettiin sanaa *äri* käyttää sen vanhassa perusmerkityksessä eli merkityksessä 'pieni myymälä tai erikoisliike'. Tässä samassa merkityksessä sana esiintyy myös aineistoni yhdyssanassa *karusnaha-* ja *nahaäri* 'turkis- ja nahkatuotteiden erikoisliike'.

Karusnaha- ja nahaäri Tallinnas. Tule uudista kevadkolleksiiooni!
(Eesti Naine s. 6)

'Turkis- ja nahkatuotteiden erikoisliike Tallinnassa. Tule tutustumaan kevätkekoelmaan!'

Vanha sana, jonka käyttö on viron kielessä lisääntynyt, on myös aineistossani esiintyvä verbi *päädima* 'päätyä'. Viron kielen sanakirjassa (EKS 1999) sanalla on merkitys 'tipnema, tipuks, haripunktiks olema' eli 'huipentua', esimerkiksi lause *miski päädib millegagi* tarkoittaa 'jokin huipentuu johonkin'.

Ene ja tollase peadirektori seisukohad muutusid ühel päeval võimatuks vastandlikeks ning *päädisid* tõsise tüli ja vallandamisega. (Eesti Naine s. 11)

'Enen ja silloisen pääjohtajan mielipiteet muuttuivat eräänä päivänä vastakkaisiksi ja kulminoituivat riitaan sekä irtisanomiseen.'

Viron kielen instituutin nettisivuilla on Tiiu Erelt antanut kattavan selityksen tämän verbin saamisesta viron kieleen. Hänen selityksensä mukaan (Erelt 1998) virolainen kielen uudistaja Aavik suositteli aikanaan lainaamista suomen kielestä *päättuma* < sm. *päätyä* ja hän esitti vuoden 1921 uudissanojen sanakirjassaan kahta suomen kielen lainasanana *päätyä* muotoa: *päätmä* 'löpetama' eli 'lopettaa' ja *päätuma* 'lõppema' eli 'loppua'. Verbin *päädima* oletetaan muodostuneen viron kielen murren ja suomen kielen lainasanana yhteensulautumisen seurauksena. Sana esiintyy myös Johannes Voldemar Veskin vuoden 1930 viron oikeakielisyys-sanakirjassa, mutta valitettavasti ilman selityksiä. On myös epäselvä, esiintyykö sana sanakirjassa silloin ensimmäisen kerran. Viron kansanperinteessä (Tarton, Võrun ja Setun alueilla) verbillä *päädima*, myös *päätmä* on merkitys 'sulhasen suvun vyöttäminen morsiamen puolelta' (Tedre). Viron itsenäistyttyä 1990-luvulta lähtien verbin *päädima* käyttö on yleistynyt Viron mediassa ja siitä on tullut melkein jokapäiväinen käyttöverbi.

Katrini arvates on ridikül sobiv ka juhuks, kui kontoripäev peaks *päädima* peene õhtusöögiga. (Kossar 2004)

'Katrinin mielestä käsilaukku on sopiva myös silloin, kuin toimistopäivä päättyisi hienoon illalliseen.'

Mäss pidi *päädima* valitsuse langemisega. (Sakala)

'Mellakan oli tarkoitus päättyä hallituksen kaatumiseen.'

Vanha verbi on myös aineistoni *möllima*. Viron kielen sanakirja (EKS 1999) mainitsee merkityksen *möllima* VMO (vanhahtava) ja ARG1 (arkikielinen) 'meldima, teatama; sisse kirjutama, registreerima' eli 'tiedottaa, ilmoittaa, ilmoittautua, rekisteröityä'. Verbi on vanha lainasana keskialasaksasta < *melden*.

Helistab toimetustesse, võtab ühendust lemmikloomasaadete tegijatega ja *möllib* end eetrisse. (Eesti Naine s.33)

'Soittaa toimituksiin, ottaa yhteyttä lemmikkiohjelmien tekijöihin ja ilmoittautuu ohjelmaan.'

Kuusalu vald meelitab elanikuks *möllima*. (Virumaa Teataja)
'Kuusalun kunta houkuttelee muuttamaan (rekisteröitymään asukkaaksi).'

Osavõtjate arv on piiratud, seetõttu peavad soovijad end *möllima*.
(Loodusajakiri)
'Osallistujien lukumäärä on rajoitettu ja halukkaiden on ilmoitauduttava.'

Isik, kes küll loob, aga ei saa hakkama püsiva sissetulekuta, peab *möllima* end tööle riiklikus ettevõttes või erafirmas. (Sirp)
'Taidetta harrastavan henkilön, jolta puuttuvat vakituiset tulot, täytyy ilmoittautua töihin julkisessa tai yksityisessä yrityksessä.'

Myös aineistoni sana *värkstuba* on vanha. Sana esiintyy jo Georg Müllerin 39 saarnan käsikirjassa (1600–1606) muodossa *värksteede* 'töökoda' (< *werkstede*). Aristen (1981: 123) mukaan Müllerilla on joukko sellaisia saksan kielen lainasanoja, joita nykyviro ei käytä [Aristen kirjoitus neuvostoaikaisessa kirjassa v.1981]. Tällä sanalistalla esiintyy myös sana *värksteede* 'työpaja', jota neuvostoaikana ei käytetty. Sana esiintyy virolaisella 1800-luvun kielitieteilijällä Johann Wiedemannilla muodoissa *värks-tuba*, *värk-tuba* (Ariste 1981: 125). Neuvostoaikainen oikeakielisyysanakirja (ÕS 1978) toteaa sanan vanhentuneeksi ja suosittelee sanojen *töökoda* 'verstaas' ja *töötuba* 'työhuone' käyttöä. Myös viron kielen sanakirjan (EKS 1999) mukaan sana on vanhahtava ja arkikielinen ja se tarkoittaa 'verstaasta tai työhuonetta'.

Teise maitsekalt kaunistatud akna taga on Maire vaimne *värkstuba*.
(Eesti Naine s.38)
'Toisen hyvällä maulla koristellun ikkunan takana on Mairen henkinen verstaas.'

Sanan *värkstuba* käyttö on yleistynyt myös muualla Viron mediassa.

Tänavu veebruaris randa purjetanud plangukuhjast kerkivad Küti talu uus *värkstuba* ja hobusetall. (Püttsepp 2000)
'Tämän vuoden helmikuussa rantaan ajalehtineista puista rakennetaan Kütin tilalle uusi verstaas sekä hevostalli.'

Eile keskpäeval kuivasid jääpurjetajate juhendajad Hool ja Tõnis Vare soojapuhuritega jahtklubi *värkstuba*. (EtvSPORT)
'Eilen puolen päivän aikaan kuivasivat jääpurjehtijien valmentajat Hool ja Tõnis Vare lämpöpuhaltimilla purjehdusklubin verstaas.'

Aineistossani esiintyy uudissanajohdos *õõvastav* 'hirmu, õudust tekitav' eli 'kauhua herättävä, kauhistuttava'. Tämän johdoksen kantasana *õõv* on Johannes Aavikin sanansepitys vuodelta 1930. Sana esiintyy vuoden 1985 uudissanojen ja harvoin esiintyvien sanojen sanakirjassa (Erelt 1985). Sanakirja antaa seuraavat muodot ja selitykset: *õõv* (nom.), *õõva* (gen.) 'kange, õudne hirm, hirmukoledus' eli 'voimakas pelko, kauhu', *õõvas* (nom.), *õõva* (gen.) 'hirmu, õudust tekitav' eli 'pelkoa aiheuttava', *õõvalt* (adverbi) 'hirmsalt' eli 'pelottavasti', *õõvastama* (verbi) 'kanget, õudsat hirmu, hirmukoledust äratama' eli 'herättää voimakasta pelkoa' ja *õõvastuma* (verbi) 'hirmukoledusega täituma' eli 'täyttyä kauhulla'. Sanamuodot *õõv* 'õudne hirm, hirmuõudus' eli 'kauhu' sekä *õõvar* 'õudusfilm, -lugu, õudukas' eli 'thrilleri' esiintyvät uudissanoina viron kielen uudissanastossa (VUS 1989). Viron kielen sanakirjassa (EKS 1999) sanalla *õõv* on merkitys 'õudne hirm; hirmuõudus' eli 'pakokauhu' ja sanalle *õõvar* merkityksen 'arkikielessä (ARGI) 'õudusfilm, -lugu, õudukas' eli 'kauhuelokuva, thrilleri'.

Erakorralise meditsiini õena näeb naine olukordi, mis tavainimesele *õõvastavad* näivad. (Anne s.34)
'Ensihoitajana näkee nainen tilanteita, jotka tavallisista ihmisistä tuntuvat kauhistuttavilta.'

Myös aineistoni sana *grüüne* on vanha. Viron kielen sanakirjan mukaan (EKS 1999) sana tarkoittaa 'kesäisen ulkoretken paikkaa ja kesäistä luontoa'.

Uued grillhitid tulevad! – – Parimad *grüünes* grillituna, serveerituna sõpradele tantsu ja laulu saatel. (Kaalujälgijad s.55)
'Uudet grillihitit tulossa! – – Parhaita luonnossa grillattuina ja ystäville tanssien-laulaen tarjottuna.'

Aineistoni vanhalla sanalla *kants* on viron kielen sanakirjan (EKS 1999) mukaan kaksi merkitystä. Sana on alun perin tarkoittanut virolaisten muinaista linnoitusta tai linnaa. Lisäksi sillä on merkitys 'vahva tuki, voimakas tukikohta'. Aineistoni sana tarkoittaa 'kuvaannollisesti vahvaa tukikohtaa tai vahvaa kannatusaluetta'.

Kuid sattusin täiesti teistsugusele maale, tolerantsuse *kantsi*. (Anne s.17)
'Mutta osuin aivan toisenlaiseen maahan, suvaitsevuu-den kannatusalueelle.'

7. SANOJEN LAINAAMINEN

Uusia sanoja saadaan kieleen yhdistämisen ja johtamisen lisäksi myös lainaamalla muualta. Virolaiset ovat jo pitkään olleet yhteyksissä muihin kansoihin ja heimoihin, ja uusien taitojen lisäksi kieleen on runsaasti kantautunut uutta käsitteistöä. Viron kielen lainasanat on tapana jakaa vanhimmiksi ja nuoremmiksi lainasanoiksi (Remmel 1968: 318). Vanhimmat lainat ovat sanoja, jotka ovat viron kieleen kulkeutuneet slaavilaisilta, germaanolaisilta ja balttilaisilta heimoilta 1100-luvun loppupuolelle saakka, nuoremmat sanat on lainattu saksalaisilta, ruotsalaisilta ja venäläisiltä kansoilta 1200-luvulta eteenpäin. Viron kirjakielen suurin lainasanojen ryhmä on alasaksalaiset lainasanat (kirjakielessä 771–850). Lainat liittyvät esimerkiksi ruokaan (*pannkook* 'pannukakku'), vaatetukseen (*käärid* 'sakset') ja yhteiskuntasuhteisiin (*preili* 'neiti' ja *härä* 'herra'). Saksalaisia lainasanoja on viron kielessä n. 500. Ne liittyvät esimerkiksi kasveihin (*kartul* 'peruna'), ruokaan (*viiner* 'nakki') ja sisustukseen (*sohva* 'sohva'). Viron kielessä esiintyvät ruotsalaiset lainasanat jakautuvat kahteen ryhmään: vironruotsalaiset lainat, jotka ovat peräisin 1200-luvulta Länsi-Viron rannikkoalueiden ruotsalaisilta, ja ruotsinruotsalaiset lainat, jotka tulivat viron kieleen 1500- ja 1600-luvulla. Ruotsalaisia lainoja on viron kielessä 100–150, kuten esimerkiksi sanat *kroonu* 'kruunu', *pagar* 'leipuri', *näkk* 'vedenhaltija' ja *plasku* 'kenttäpullo'.

Vanhoja venäläisiä lainoja on viron kirjakielessä n. 350, esimerkiksi luontoon ja kasveihin liittyvät sanat *kapsas* 'kaali', *tatar* 'tattari' ja *tarakan* 'torakka', rakennuksiin ja rakentamiseen *kraan* 'hana' ja *vaksal* 'asema', vaatetukseen *kombinesoon* 'haalari', sana *morss* 'mehu' ja tupakkaan *pabeross* 'paperossi'. Verbeistä on lainautunut esimerkiksi *kostitama* 'kestittää'. Suomen kielestä alkoi viroon lainautua sanoja 1800-loppupuolelta alkaen. Tietoisesti suomen kielen käyttöä lainanantajakielenä suositteli virolainen kielen uudistusliikkeen johtohahmo Johannes Aavik. Aavik loi ensimmäisenä selkeän ja perustellun yleiskäsityksen suomen lainasanojen roolista ja merkityksestä viron kirjakielen sanaston rikastamisessa (Kasik 1999: 100). Nykyviron 700 lainasanasta noin 40 % onkin Johannes Aavikin suomen kielestä lainattuja sanoja.

Kielestä toiseen voidaan lainata äännteitä, esimerkiksi viron kieleen on lainattu äännteet *f* ja *š*, voidaan lainata johtimia, esimerkiksi venäjän kielestä on lainattu johdin *-nik*, voidaan lainata myös sanavartaloita, sanoja ja merkityksiä,

esimerkiksi amerikanenglannista on viron kieleen saatu merkityslaina (*filmi*)täht < engl. *movie star* 'elokuvatähti'. Lainasanat voivat kokonaan mukautua kieleen, ja silloin niitä sanotaan yleislainoiksi. Lainasanoihin voi jäädä myös vierasperäisiä piirteitä; esimerkiksi sanan alussa esiintyvät vierasperäiset konsonantit *b*, *g*, *d*, sanan alussa on konsonanttiyhtymä ja sanan jälkitavussa esiintyy *o* tai pitkä vokaali. Sellaisia sanoja, jotka ovat vain osittain mukautuneet viron kielen äännejärjestelmään, sanotaan vierassanoiksi. Lainasanat voivat olla myös käänöslainoja, eli sana käännetään ja lainanantajakiielestä lainataan myös sanan merkitys; esimerkiksi sana *müügijuh* on käänöslaina suomen kielen sanasta *myyntipäällikkö* ja sana *eeskuj* on lainattu saksan kielen sanasta *Vorbild* 'esimerkki'.

7.1. Englannin kielen lainat

Aineistossani esiintyy 35 englannin kielestä lainattua sanaa. Uutta sanastoa on tarvittu uusien asioiden ilmaisemiseksi, ja uusia sanoja on lainattu monille eri elämänalueille, esimerkiksi yhteiskuntaelämään, talouteen, tietotekniikkaan, vapaa-aikaan ja viihdemaailmaan. Uusia käsitteitä on lainattu myös muun muassa ihmisten ulkonäköä ja kauneudenhoitoa kuvailevaan sanastoon.

Yhteiskuntaelämää kuvaavat aineistossani esiintyvät lainasanat *aktisioon* 'toiminta', *fänn* 'fani', *fännima* 'ihailta kuuluisuuksia', *prominent* 'julkkis', *rebirthning* 'uudelleensyntyminen' ja *üles haipima* 'mainostaa, kehua mediassa'. Sana *aktisioon* on lainautunut englannin kielen sanasta *action* 'toiminta'. Sana selitetään viron kielen sanakirjassa (EKS 1999) vauhdikkaaksi toiminnaksi tai tapahtumaksi ja sille on annettu myös arkikielinen merkitys 'olla aktiivinen, olla iskussa'. Slangisanakirjassa (ESS 2003: 13) esiintyy sanonta *aktisioonis olema*, joka tarkoittaa 'olla iskussa, toimia aktiivisesti'. Sanaa käytetään laajalti myös viron puhekielessä; esimerkiksi slangissa sanotaan *teeme äksi* eli 'tehdään äksöniä; keksitään toimintaa'. Vanhemmassa, vierassanojen sanakirjassa (VL 1981) sana on mainittu ranskan kielen lainasanana (ransk. *action*), ja sen merkitys sanakirjan mukaan on 'toiminta tai tapahtuma jonkin taloudellisen tai poliittisen päämäärän saavuttamiseksi'. Aineistossani sanan *aktisioon* merkitys on 'toiminta tai toimenpide'.

Aili süda läks ehtvanaemalikult haledaks ning ta asutas end juba "vaeseid" lapselapsi päästma, kui asjast kuulnud Ene helistas ja *aktisiooni* kategeooriliselt ära keelas – laager oli mõeldud poistele hakasaamise koolis.

(Eesti Naine s.13)

'Aili-mummo heltyi ja hän oli jo menossa lapsenlastensa pelastusoperaatiolle, kun asiasta kuullut Ene soitti ja toiminnan kokonaan kielsi – olihan leiri tarkoitettu poikien pärjäämiskokeeksi.'

Sana *fänn* on lainautunut englannin kielen sanasta *fan* 'intoilija, fani' ja se tarkoittaa 'kuuluisuuksien ihailijaa'. Aineistossani esiintyy myös verbi *fännima* < engl. *to fan*, jonka merkitys on 'ihailla, esim. kuuluisuuksia'. Myös suomen puhekielessä esiintyvät sekä substantiivi *fani* < engl. *fan* että verbi *fanittaa* < engl. *to fan*.

Siis tuli üks abielupaar, kes oli seda stiili kaua *fänninud* – –.

(Anne s.118)

'Sitten tuli eräs pariskunta, joka oli tätä tyyliä ihaillut (fanittanut) jo kauan – –.'

Sana *prominent* on viron kielen sanakirjan mukaan (EKS 1999) 'väljapaistev isik' eli 'julkisuuden henkilö, julkkis'. Vanhemmissa sanakirjoissa, vierassanojen sanakirjassa (VL 1981) ja oikeakielisyys-sanakirjassa (ÕS 1978), esiintyy ainoastaan sanan *prominent* adjektiivimuoto *prominentne*, joka on sanakirjojen mukaan lainasana latinan sanasta *prominens* ja jonka merkitys on 'etteulatuv, silmapaistev, väljapaistev' eli 'silmänpistävä, merkittävä'. Sanaa *prominent* on nykyvirossa ryhdytty käyttämään merkityksessä 'kuuluisa henkilö, julkkis'.

Hollywoodi *prominendid*, sõbrad ja austajad, terved autode karavanid lillekoormatega, tuhanded *fännid* ummistasid tänavaid.

(Eesti Naine s.51)

'Hollywoodin julkkikset, ystävät ja kokonaiset autokaravaanit kukkineen, tuhannet fanit tukkivat kadut.'

Aineistoni uudissana *rebirthing* 'uudelleensyntyminen' liittyy yliluonnollisiin ilmiöihin. Neuvostoaikana ei yliluonnollisista aiheista juuri keskusteltu eikä kirja-kaupoissa ollut tämän aihepiirin kirjallisuutta. Nykyään yliluonnollisen eli esoteerisen kirjallisuuden määrä on kasvanut tasaista tahtia, ja aiheesta kiinnostunut löytää monenlaista tietoa sekä kirjoista että myös aikakauslehdistä. Aihetta käsitellään myös aineistoni lehden eräessä artikkelissa, ja sana *rebirthing* 'uudelleensyntyminen' esiintyy esimerkiksi seuraavassa lauseessa:

Layla Edward (41) ja Teresa Egana (42) on hingamisterapeutid ja individuaalnõustajad hingamise ja *rebirthningu* alal. (Anne s.104)
 'Layla Edward (41) ja Teresa Egana (42) ovat hengitysterapeutteja ja henkilökohtaisia neuvonantajia hengittämisen sekä uudelleensyntymisen alalla.'

Verbiä *üles haipima* käyttämässäni sanakirjoissa ei esiinny. Verbi on muodostettu englannin kielen verbistä *hype* 'mainostaa' ja viron kielen adverbista *üles* 'ylös' ja sen merkitys on aineistossani 'mainostaa, kehua mediassa'. Haku Googlen hakukoneella osoittaa sanan olevan aktiivisessa käytössä [tuloksia hakusanalla *üles haipima* 264].

Laps, kes kasvanud vaheldumisi ema ja isa juures, kes on hellitatud, andekas, meedia poolt juba udusulis *üles haibitud*. (Eesti Naine s.41)
 'Lapsi, joka on vuorotellen asunut sekä äidin että isän luona, joka on lellitty, lahjakas, median kehua.'

Tietoyhteiskuntaan liittyvät aineistoni uudissanat *laptop*, *mobiil*, *MP3helinad*, *MSN* ja *SMS*. Sana *laptop* on suora laina englannin kielen sanasta *laptop* ja se tarkoittaa 'kannettavaa tietokonetta'.

Loosi lähevad: laptop Apple iBook 12'' (Anne s.129)
 'Palkintoina: kannettava tietokone Apple iBook 12'' '

Viron puhekielessä on tästä suorasta lainasta tullut käyttöön sana *läpakas*, joka on laajalti käytössä. Suomen puhekielessä esiintyy vastaava slangisana *läppäri*.

Kas on mõtet võtta kaasa oma *läpakat*? (Trip)
 'Kannattaako ottaa oma läppäri mukaan?'

Tämän lainasanan rinnalla käytetään myös vironkielistä yhdyssanaa *sülearvuti*, jonka suora käännös suomeksi olisi 'sylitietokone'. Kun tietokoneet ovat pienentyneet entisestään, on markkinoille tullut myös kannettavan tietokoneen uusi pienoismalli, joka on saanut nimekseen virallisesti *pihuarvuti* ja jonka nimi puhekielessä on *pihukas*. Suomen kielessä tällaisesta tietokoneen pienoismallista käytetään nimityksiä 'kämmenmikro, taskutietokone tai taskumikro'.

Pihukas kannataks veel välja. (Trip)
 'Kämmenmikro voisi tulla kyseeseen.'

Aineistossani esiintyvä lainasana *mobiil* 'kännykkä' on lyhenne yhdyssanasta *mobiiltelefon* < engl. *mobile phone* 'matkapuhelin'. Nykyviron puhekielessä on sana *mobiil* lyhentynyt entisestään ja sen lyhenne on *mobla*. Lyhenteen vastine suomen puhekielessä on *känny*. Aineistossani esiintyvät myös sanan *mobiil* avulla muodostetut yhdyssanat *mobiilioperaator* 'matkapuhelinoperaattori', *mobiiliteenus* 'matkapuhelinpalvelut' ja *rahvamobiil*, jonka merkitys on 'koko kansan kännykkä'. Sanan *mobiil* käyttö on sen verran yleistynyt, että alun perin tästä puhekielisestä sanasta on tulossa nopeaa tahtia neutraalityylinen yleiskielinen sana.

Kokku läheb loosi 5 Motorola V180 *mobiili*. (Anne s.29)
'Yhteensä arvotaan 5 Motorola V180 -kännykkää.'

ZORRO *mobiiliteenus* ei küsi kellelki kuumaksu ega hakka kunagi küsima. (Anne s.99)
'ZORRO puhelinpalveluihin ei kuulu kuukausimaksu.'

Miks *rahvamobiilil* ZORRO kuumaksu ei ole ega tule? (Anne s.99)
'Miksi koko kansan kännykällä ei ole eikä tule kuukausimaksua?'

Aineistossani esiintyvä lyhenne *MSN* on lainautunut englannin kielen lyhenteestä *MSN*. Lyhenne tulee englanninkielisistä sanoista *Microsoft Network*, ja se tarkoittaa 'pikaviestiohjelmää'. Viron kielen slangisanakirjassa (ESS 2003) on mainittu substantiivit *mess* 'tekstiviesti' ja *messenger* 'MSN' sekä verbit *messima*, *SMSi*, *messama* ja *esemmessima*. Näistä sanoista käyttöön ei ole jäänyt sanaa *mes-sama*. Myös lyhenne *SMS* on lainautunut englanninkielisestä lyhenteestä, ja se koostuu sanoista *Short Message Service*. *SMS* tarkoittaa Internet-sanakirjan Wikipedia mukaan matkapuhelinten tekstiviestijärjestelmää. Viron kielessä sanan merkitys on 'tekstiviesti'. Näistä kahdesta lyhenteestä lyhennettä *MSN* on ryhdytty käyttämään merkityksessä 'keskustelu Internetissä' ja lyhennettä *SMS* merkityksessä 'puhelimien tekstiviesti'. Virossa nuoret sanovat *Saadan SMS-i*; *saadan sõnumi*; *esemmessin* [lyhenteestä S = ess M = emm S = ess saatu verbi *esem-messima*]. Suomalaiset lähettävät *tekstiviestejä* tai *tekstareita* (slangisana). Virolaisnuoret ovat *MSNi*s [äännetään: *emmessennis*]; Suomessa *mesetetään* tai *olla*an *mesessä*.

Meeldetuletus läkitatakse *SMS*-i või e-kirja teel. (Tervis Pluss s. 8)
'Muistutus lähetetään tekstiviestillä tai sähköpostitse.'

Suheldes meilitsi, *MSN*is või telefonitsi, on pigem tunne, et sulle olulised inimesed on siinsamas, kõrvaltänavas –. (Anne s. 3)
 'Pitämällä yhteyttä sähköpostitse, *MSN*:ssä tai puhelimitse, tuntuu siltä, että meille tärkeät ihmiset olisivat aivan lähellämme, ehkäpä naapurikadulla –.'

Aineistoni sanaliitossa *MP3 helinad* 'MP3 -soittoäänet' esiintyvä lyhenne *MP3* on Internet-sanakirjan mukaan maailman suosituin musiikin pakkausmenetelmä. Aineistoni sana *MP3 helin* tarkoittaa 'matkapuhelimen melodisia soittoääniä'.

Telefonil on vahetatav esipaneel, väga värviline ekraan ja *MP3 helinad*. (Anne s. 29)
 'Puhelimessa on vaihdettava etupaneeli, monivärinen näyttö ja melodiset soittoäänet.'

Ihmisen ulkonäköön ja vaatetukseen liittyvät uudissanat *aksessuaar* 'asusteet', *eksklusiivne* 'hieno, erikoinen', *stretš* 'stretsi'. Sana *aksessuaar* on lainautunut englannin kielen sanasta *accessory*, *accessories*, ja sen merkitys on 'lisätarvikkeet, asusteet'. Sana esiintyy myös neuvostoaikaisessa vierassanojen sanakirjassa (VL 1981), ja sen mukaan se on lainautunut ranskan kielestä (< *accessoire*). Sanan merkitys on 'lisand, manus, kõrvalasi' eli 'lisätarvikkeet; sivuseikka'. Neuvostoaikana sanan käyttö oli vähäistä, ja esimerkiksi käyttämistäni neuvostoaikaisista tutkimuslähteistä en löytänyt sanan käytöstä minkäänlaisia viitteitä. Viron kielen sanakirja (EKS 1999) mainitsee sanalle *aksessuaar* merkitykset 'lisand, manus, pisiasi' eli 'lisätarvikkeet, asusteet' ja esimerkkilauseen *Rõivastuse juurde kuuluvad aksessuaarid* eli 'Vaatteisiin kuuluvat asusteet'. Aineistoni lainasana tarkoittaa 'sisustukseen liittyviä lisätarvikkeita'.

Kolmandaks, eelistada tuleks ümarate nurkadega mööblit, lampe ja miks ka mitte ukseavasid. Samad reeglid kehtivad ka sobivate *aksessuaaride* valikul. (Eesti Naine s.88)
 'Kolmanneksi tulisi suosia pyöreäkulmaisia huonekaluja, valaisimia ja miksi ei myös oviaukkoja. Samat säännöt koskevat myös sopivien sisustustarvikkeiden valinnassa.'

Sanan *aksessuaar* käyttö on yleistynyt viron kielessä, ja se esiintyy monissa kirjoituksissa päivittäin, esimerkiksi:

Nubar varbarõngad. Ilus *aksessuaar* suveks või talvisel ajal soojamaa reisile minnes. Sobib lastele imeilusaks sõrmuseks. (Looks Design)

'Nubar varvaskorut. Kaunis asuste kesällä tai talvella etelälomallamentäessä. Sopii lapsille kauniiksi sormukseksi.'

Laps kui *aksessuaar*. (Liiviste 2006)

'Vauva asusteena.'

Nykytuotteiden ainutlaatuisuutta ja hienoutta kuvaa aineistoni uudissana *eksklusiivne* < engl. *exclusive* 'hieno'.

Elizabeth Ardeni *eksklusiivne* kinkekarp. (Anne s. 3)

'Elizabeth Ardenin laadukas lahjapakkaus.'

Detsembrikuus Evellega koos TASUTA *eksklusiivne* Q10 käte- ja küüntekreem. (Anne s.76)

'Joulukuussa Evellen mukana laadukas Q10-käsi- ja kynsivoide ilmaiseksi.'

Tämän sanan käyttö on yleistynyt, ja sanan selitys on virallisesti esitetty myös vironkielisillä kielineuvon (Keelenõuanne) Internet-sivuilla Maire Raadikin artikkelissa. Raadikin mukaan (Keelenõuanne soovitab 2) sanalla *eksklusiivne* on seuraavat merkitykset: 1) 'välistav, võimatuks tegev, nt *mutually exclusive options* 'üksteist välistavad valikud' eli 'poissulkeva, mahdottomaksi tekevä', esim. *mutually exclusive options* 'toisensa poissulkevat valinnat'; 2) üksik, ainus, nt *the couple had exclusive possession of the flat* 'korter kuulus (abielu)paari ainuomandusse' eli 'yksityinen, yksinoikeus, esim. *the couple had exclusive possession of the flat* 'asunto oli yksinomaan avioparin omaisuutta; 'samuti: (sõnumi või loo kohta) selline, mida kuskil mujal ei avaldata ega levitata, nt *an exclusive interview* 'ainuintervjuu'; (kauba kohta) selline, mida kuskilt mujalt ei saa' eli 'lisäksi (esim. artikkelista tai kirjoituksesta sellainen, jota missään muualla ei julkaista, esim. *exclusive interview* 'haastattelu yksinoikeudella'; (tuotteesta) sellainen, jota mistään muualta ei voida hankkia'; 3) eralduv, ligipääsmatu, ainult vähestele valituile kättesaadav; kõrgest klassist ~ kõrget klassi ja kallid, nt *one of Britain's most exclusive clubs* 'üks kõige peenemaid Briti klubisid' eli 'eristäytyvä, tavoittamaton, vain harvoille valituille saavutettavissa oleva; korkealuokkainen ja kallid, esim. *one of Britain's most exclusive clubs* 'yksi Britannian hienoimpia klubeja'. Nimisõna *exclusive* on 'sõnum või lugu, mille on avaldanud ainult üks allikas' eli

'substantiivi *exclusive* tarkoittaa 'artikkelia tai kirjoitusta, jonka on julkaissut vain yksi lähde'. Raadikin mukaan (Keelenõuanne soovitab 2) merkityksessä 'korkealuokkainen, kallis' sanan *eksklusiivne* vastineet olisivat *chic* 'šikk, peen' eli 'hieno', *choice* 'valitud headuses' eli 'oivallinen', *classy* 'tore, uhke, peen' eli 'hieno', *elegant* 'elegantne, maitsekas, kaunis' eli 'tyylikäs', *fashionable* 'moodne, moekas, peen' eli 'muodikas', *posh* 'tore, peen, uhke, šikk' eli 'hieno, hienostunut'. Merkityksessä 'poissulkeva' Raadik ehdottaa sanan *eksklusiiv* tilalle virolaisen kielitieteilijän Johannes Aavikin vuoden 1928 sanansepitettä *luutlik* (verbi *luutma* 'poissulkea, tehdä mahdottomaksi'), esimerkiksi (*üksteist*) *luutvad plaanid* eli 'toisensa poissulkevat suunnitelmat' ja *vastastikku luutlikud väited* eli 'toisensa suhteen mahdottomat väittämät'. Sana *eksklusiivne* esiintyy myös neuvostoaikaisissa sanakirjoissa. Sekä vierassanojen sanakirjassa (VL 1981) että oikeakielisyysanakirjassa (ÕS 1978) sanan merkitys on 'yksinomainen, hieno, muita hylkivä'. Neuvostoaikana sanan käyttö oli vähäistä, enkä käyttämistäni neuvostoläheteistä löytänyt yhtään viitettä sanan *eksklusiiv* käytöstä.

Lainasanan *stretš* < engl. *stretch* merkitys on 'venytys, venyminen'. Aineistoni sana tarkoittaa 'kankaan materiaalia'. Sana esiintyy myös suomen kielessä, ja suomen puhekielen sanakirja mainitsee muodot *stretsi* < engl. *stretch* (fabric) eli 'joustoneule, -kangas' ja *stretsit* eli 'joustoneuleiset housut (stretch pants)'.
Stretšiga püksid võivad puusadest üsnagi tihkelt ümber istuda --.
 (Kaalujälgijad s. 72)
 'Stretsihousut voivat olla lantion kohdalta hyvinkin
 vartalonmyötäisiä --.'

Sanoja on englannin kielestä lainattu myös kauneudenhoitosanastoon, ja aineistossani esiintyvät esimerkiksi seuraavat uudissanat: *aplikaator* 'sivellin', *tekstuur* 'rakenne, koostumus' ja *volüüm* 'runsaus, tuuheus'. Sana *aplikaator* on lainautunut englannin kielen sanasta *applicator*, ja sen merkitys on 'sivellin, (luomiväriin) levitin, asetin'.

Lauvärv koguneb spetsiaalsesse *aplikaatorisse* ning vaid ühe vilunud liigutusega on laud ühtlaselt jumestatud. (Anne s. 56)
 'Luomiväriä tulee levittimeen sopiva määrä, ja vain yksi kädenliike ehostaa luomet tasaisesti.'

Sana esiintyy myös suomen kielessä, ja esimerkiksi suomenkielisillä kosmetiikkamyynnin nettisivuilla on käytetty sanan *aplikaator* merkityksessä sekä sanaa *luomivärin levitin* että myös yhdyssanaa *luomiväriaplikaattori*.

Sana *tekstuur* esiintyy neuvostoaikaisissa sanakirjoissa. Sekä vierassanojen sanakirjan (VL 1981) että oikeakielisyys-sanakirjan (ÕS 1978) mukaan se on lainautunut latinan kielestä (< *textūra* 'kudum, ühendus'). Sana kuuluu erikoisalojen terminologiaan, ja sillä on vierassanojen sanakirjan (VL 1981) mukaan seuraavat merkitykset: metsäteollisuudessa se tarkoittaa '(puidu) toim, süü, kiri' eli 'puumateriaalin pintakuviointia'; geologiassa sanan merkitys on 'siseehitus, kivimit moodustavate mineraalosaakeste ruumiline paigutus' eli 'kiveä muodostavien mineraaliosien keskinäinen sijainti ja keskinäiset osuudet'; painotekniikassa 'tiheda põimunud trükikirja liik' eli 'painokirjoituksen laji'. Viron kielen sanakirja (EKS 1999) mainitsee sanan geologiassa ja metsätaloudessa esiintyvät merkitykset 'toim, süü' eli 'puun kuvioitus, syyt' ja painotekniikassa 'kirjalik' eli 'kirjasinlaji'. Aineistoni sana *tekstuur* on lainautunut englannin kielestä < engl. *texture* ja sen merkitys on 'koostumus, rakenne'.

Revloni põsepuna: väga mõnusa ja pehme tekstuuriga. (Anne s.70)
'Revlonin poskipuna: miellyttävä ja pehmeä koostumukseltaan.'

Sanasta *tekstuur* näyttää tulleen naistenlehtien suosikki, sillä se on käytössä aika monessa aineistoni artikkelissa ja tuotteiden mainoksissa. Se esiintyy esimerkiksi luomiväri-, huulipuna- ja shampoomainoksessa merkityksessä 'koostumus' ja hiustuotemainoksessa merkityksessä 'ryhti'.

Joe Blasco eripäraks on uued kreemja *tekstuuriga* lauvärvid.
(Anne s.66)
'Joe Blascolle ominaista ovat uudet voidemaiset luomivärit.'

Revloni põsepuna väga mõnusa ja pehme *tekstuuriga* (Anne s.61)
'Revlonin poskipuna – hyväntuntoinen ja pehmeä koostumus.'

Kohevust andvad ja mandariinilõhnalised tooted peene *tekstuuriga* juustele (Anne s.75)
'Tuuheutta antavat ja mandariinintuoksuiset tuotteet hennoille hiuksille.'

Laminates Grip on viimistlev, alkoholivaba, vedela *tekstuuriga* melleeriv toode. (Anne s.76)
'Laminates Grip on alkoholiton, nestemäinen muotoilutuote.'

Annab kohevust, *tekstuuri* ja sära. (Anne s.76)
 'Antaa tuuheutta, ryhtiä ja kiiltoa.'

Aineistoni sana *volüüm* on vierassanojen sanakirjan (VL 1981) mukaan lainasana ranskasta (*volume*) ja latinasta (*volūmen*). Sana kuuluu erikoisalojen terminologiaan ja se tarkoittaa 'ruumala; kirjarull, kōide; teose osa' eli 'tilavuutta; kirjerullaa, nidettä; teoksen osaa'. Sanan *volüüm* johdoksen *volüümikas* (< ransk. *volumineux*) merkitys on sanakirjan (VL 1981) mukaan 'kogukas, tüse' eli 'muodokas'. Viron kielen sanakirjassa (EKS 1999) esiintyvät sanat *volüüm*, jonka merkitys on '(lop-sakas) kehavorm' eli '(uhkeat) vartalonmuodot', esimerkiksi lauseessa *Majaproua volüümid* 'Emännän muodot', ja sanajohdos *volüümikas*, jonka merkitys on 'tüse ja vormikas' eli 'täyteläinen ja muodokas'. Aineistoni sanan *volüüm* < engl. *volume* 'nide, osa; paljous, tilavuus' merkitys on 'runsaus' ja sana esiintyy huulipunamainoksessa.

Mõnusalt pehme tekstuur ning niisutavad ja *volüümi* andvad koostisosad muudavad huuled vastupandamatult meelaks.

(Eesti Naine s.100)

'Miellyttävän pehmeä koostumus sekä kosteuttavat ja runsautta lisäävät aineosat tekevät huulet vastustamattoman herkullisiksi.'

Sana esiintyy aineistossani myös hiushoitotuotteiden mainoksessa merkityksessä 'tuuheus'.

-- aitab modelleerida moodsalt lohaka soengu – andes neile (juustele) *volüümi* (Anne s.75)

'-- auttaa muotoilemaan muodikkaan epäsiistin kampauksen ja antaa niille (hiuksille) tuuheutta.'

Runsas joukko sanoja on englannin kielestä lainautunut viron kieleen vapaa-aikasanastoon. Aineistossani esiintyvät esimerkiksi uudet urheilulajinimitykset *combo*, *kickbox*, *bodypump* ja *spinning*. Nämä ovat englannin kielen sitaattilainoja, ja vastaavat sanat esiintyvät myös suomen kielessä. Uusi harrastus on Virossa rullaluistelu eli *rulluisutamine*, ja tähän harrastukseen liittyvät uudet välinesanat *fitnessiuis* eli 'harrasterullaluistimet' ja *aggressiveuis* eli 'ammattilaisluistimet'. Näissä yhdyssanoissa määriteosa *fitness* tarkoittaa 'fyysistä kuntoa, terveyttä' ja sana *aggressive* 'hyökkävää, aggressiivista'.

Pärnu randa aerobikasse! Erinevaid stiile – *combot*, – –, *kickboxi* – – jm tutvustavad treenerid Helja Aas – –. (Tervis Pluss s.9)
 'Pärnuna rannale aerobickiin! Erilaisista lajeista – *combo*, – –, *kickbox*, – – ym. teille kertovat valmentajat Helja Aas – –.'

Üks minu lemmikalasid on *spinning* – –. Käin jõusaalis ja *bodypumpi* trennis, mis lisab vastupidavust. (Tervi Pluss s.82)
 'Eräs suosikkilajejani on *spinning* – –. Käyn kuntosalilla ja *bodypumpissa*, jotka lisäävät kestävyyttä.'

Saadaval on laste ja juunioride rulluisud, *fitnessi*- ehk tavasõidurulluisud, – – *aggressive*- ehk trikiuisud – –. (Tervis Pluss s. 11)
 'Myynnissä on lasten ja juniorien rullaluistimet, *fitness* eli harraste-
 luistimet – – ja ammattilaisluistimet.'

Uusien harrastuksien lisäksi vapaa-aikasanasto on täydentynyt esimerkiksi ostos-
 tentekoon ja jännittäviin hetkiin liittyvillä uusilla sanoilla. Näitä ovat muun muas-
 sa sanat *action* 'toiminta', *city* 'keskusta, kaupunki', *second-hand-rõivakauplus*
 'käytettyjen vaatteiden myymälä', *shopping* 'soppailu' ja *supermarket* 'supermar-
 ket'. Sana *action* on sitaattilainana englannin kielen sanasta *action*, ja sen merkitys
 on 'toiminta, toimi, toimenpide, teko, työ; vaikutus; taistelu'. Viron kielen sana-
 kirja (EKS 1999) tuntee merkitykset 'äks, märul, möll' eli 'meteli, metakka, rä-
 häkkä'. Sanakirja suosittelee tämän sitaattilainan välttämistä ja korvaamista esi-
 merkiksi sanalla 'märul'. Sana *märul* esiintyy jo muun muassa uudessa poliisi-
 ammattinimikkeessä *märulipolitsei* eli 'mellakkapoliisi'.

"Minu jaoks oleks see liiga rutiinne – eks mu süda ihka *actionit*,"
 naerab Maris lõbusalt. (Anne s.34)
 ' "Minulle tällainen [työ] olisi liian rutiininomaista – mieleni tekee
 toimintaa," nauraa Maris iloisesti.'

Myös sana *city* on sitaattilainana englannista, ja se tarkoittaa '(suurta) kaupunkia'.
 Viron kielen sanakirja (EKS 1999) antaa merkitykset 'kaupunki ja myös virasto-
 alue'. Aineistoni sana tarkoittaa 'kaupungin keskustaa'.

Muidugi võin õhtul vahel *citys* istuda, vaadata linna ja tunnetada
 avarust, aga ega ma selle vaate juures puhka. (Tervis Pluss s. 82)
 'Tietysti voin joskus keskustassa istua, katsoa kaupunkia ja tuntea
 sen avaruuden, mutta tämä näkymä ei kyllä rentouta minua.'

Second-hand-rõivakauplus muodostuu englannin kielen sitaattilainasanoista *se-
 cond-hand* ja vironkielisestä yhdyssanasta *rõivakauplus*, joka tarkoittaa 'vaateli-

kettä'. Sana *second-hand* tarkoittaa 'käytettyä, vanhaa tai antikvaarista'. Viron kielessä on tämän käsitteen lisäksi käytössä myös sana *kasutatud rõivaste kauplus* eli 'käytettyjen vaatteiden liike'. Neuvostoaikana käytettiin käsitettä *komisjonikaubandus* (VL 1981: 335), jonka merkitys on '(valtion) osto- ja myyntiliike'. Viron valtion itsenäisyyden alkuajoina olivat käytössä myös suomen kielen lainasana *kirbuturg* eli 'kirpputori' ja sen puhekielinen muoto *kirbukas* eli 'kirppari'. Nykyviron puhekielessä esiintyy myös sana *kaltsukas*, joka on johdettu sanasta *kalts* eli 'rätti, riepu'.

Ei häbene öelda, et olen eelistanud juba aastaid häid *second-hand* rõivakauplusi. (Anne s.130)

'Minua ei hävetä myöntää, että jo vuosia olen suosinut hyviä käytettyjen vaatteiden myymälöitä.'

Sitaattilainan *shopping* (< engl. *shopping*) merkitys on 'ostokset'. Viron kielen sanakirja (EKS 1999) mainitsee merkityksen 'ostosten teko'. Viron kieleen on lainautunut lisäksi verbi *šoppama* 'tehdä ostoksia', ja sanakirja tuntee myös vironkielisen vastineen *poodlema*. Tämä vironkielinen verbi on johdettu substantiivista *pood* eli 'kauppa, myymälä'. Vaikka nämä vironkieliset käsitteet sanakirjassa esiintyvätkin, näiden sanojen käytöstä ei ole vielä näyttöä.

Isegi pärast mitme suure kotitäiega lõppenud *shoppingut* ei pea süümepiinu tundma. (Anne s.130)

'Edes shoppailtuamme monet kassilliset tavaraa, meidän ei tarvitse tuntea huonoa omatuntoa.'

Englannin kielen laina on myös aineistoni sana *supermarket* < engl. *supermarket*, jonka merkitys on '(iso) valintamyymälä, suurmyymälä'. Viron kielen sanakirjassa (EKS 1999) on merkitys *supermarket* eli *kaubahall* eli 'iso valintamyymälä'. Sana *kaubahall* esiintyy uudissanana viron kielen uudissanastossa (VUS 1989: 24), ja tämän mukaan sanan merkitys on 'iso itsepalvelumyymälä, jossa elintarvikkeiden lisäksi myydään myös tarpeellisia teollisuustuotteita'. Sanan vastineet ovat englannin kielessä *supermarket* ja venäjän kielessä *гиперсам*.

Supermarketitesse ei kavatse naine neid müügile pakkuda --. (Anne s.37) 'Supermarketeihin ei ole naisella aikomusta niitä tarjota --.'

Sanoja on englannin kielestä lainattu myös ruokasanastoon, ja tämä on täydentynyt esimerkiksi uudissanoina *galett* 'riisikakku' ja *snäksid* 'pikkupurtava'. Aines-

toni sana *galett* on vierassanojen sanakirjan (VL 1981) mukaan lainasana ranskan kielestä (*galette*) ja sen merkitys on 'sokerikuorrutettu pieni pyöreä keksi, esimerkiksi armeijan tarpeeseen'. Viron kielen sanakirjan (EKS 1999) mukaan sana tarkoittaa 'keksiä tai piparia'. Aineistoni sanan merkitys on 'riisikakku'.

Dr. Nature *galetid* sobivad ideaalselt võileibade valmistamiseks singi, juustu, pasteedi või puuviljadega. (Kaalujälgijad s. 50)
'Dr. Naturen riisikakut sobivat mainiosti kinkku-, juusto-, pasteijatai hedelmävoileipien valmistamiseen.'

Suomen kielessä sanan *galett* vastine on *riisikakku*, englannin kielessä *cracker*. Viron kielessä käytetään myös englannin kielestä lainautunutta sanaa *kreeker* < engl. *cracker* ja suomen kielestä lainautunutta sanaa *riisileivake* < sm. *riisikakku*. Sanan *kreeker* merkitys on viron kielen sanakirjan (EKS 1999) mukaan 'kuiva-keksi'. Myös *riisileivake* esiintyy aineistossani. Aineistoni lainasana *snäks* < engl. *snacks* ja sen viron kielen äännejärjestelmään jo mukautunut muoto *näks* tarkoittavat 'pientä välipalaa, evästä tai pikkupurtavaa'. Suomen puhekielessä tämä englannin kielestä lainautunut sana esiintyy muodossa *naksu* < engl. *snacks*, *crisps*, *chips*. Suomen puhekielen sanakirjan (OS 2006) mukaan sana tarkoittaa 'perunalastua tms. pikku purtavaa'.

Eine-, lõuna- või õhtusöögi ajal kaunistavad Teie lauda isuäratavad, maitavad ja tervislikud *näksid* (galettide reklaam). (Kaalujälgijad s. 50)
'Eines-, lounas- tai illalispöytäänne koristavat maukkaat ja herkulliset naksut (riisikakkujen mainoksesta).'

Kui pead lapsed siiski kaasa võtma, lase neil osta *snäkse* ja maiustusi oma raha eest. (Eesti Naine s.76)
'Jos sinun täytyy kuitenkin ottaa lapset mukaan, anna heidän ostaa naksuja ja makeisia heidän omilla rahoillaan.'

Aineistossani esiintyy myös lainasana *buffet* eli 'noutopöytä' yhdyssanoissa *talvebuffet* 'talvikattaus' ja *õhtubuffet* 'iltakattaus'.

Kuni kuuenda jaanuarini on Best Western Hotel Tallinki restoranis hõrk *talvebuffet*. (Anne s. 7)
'Tammikuun 6. päivään on Best Western Hotel Tallinkin ravintolassa herkullinen talvikattaus (noutopöytä).'

Õhtubuffet 'menuroad on soolalõhe rummiga, --. (Anne s. 7)
'Iltakattauksen suosikkeja ovat suolattu rommilohi, --.'

Sana *buffet* on sitaattilainana englannin kielestä (*buffet*), ja se tarkoittaa 'astiakaappia, sivupöytää ja seisovaa pöytää'. Viron kielessä sana on ollut käytössä myös neuvostoaikana muodossa *puhvet*. Vierassanojen sanakirjan (VL 1981) mukaan sana on lainautunut venäjän kielen sanasta *буфет* ja sillä on kaksi merkitystä eli 'kahvio' ja 'astiakaappi'. Nämä molemmat muodot, *buffet* ja *puhvet*, esiintyvät myös nykyään, ja viron kielen sanakirjassa (VL 1999) niillä on seuraavat merkitykset: *buffet* 'seisova pöytä' ja *puhvet* 'kahvio; astiakaappi'. Merkityksessä 'nou-topöytä' on viron kielessä käytetty myös ilmaisua *Rootsi laud*.

7.2. Suomen kielen lainat

Suomen kielestä ovat lainautuneet kauneushoitoalaan liittyvä tuotenimitys *geel* 'geeli' sekä verbit *kokkama* 'kokata', *surfama* 'surfata' ja *šoppama* 'shopata'. Aineistoni sanan *geel* (< lat. *gelāre* 'pakastaa') merkitys on 'hyytelö, hyytelömäinen aine (kosmetiikassa)'.

Geel annab julge efekti. (Anne s.61).
'Geeli luo rohkean vaikutelman.'

Aikaisemmin on viron kielessä tämän kosmetiikkatuotteen (*geel*) nimityksenä ollut käytössä sana *želee*, joka on lainautunut venäjän kielen sanasta *желе* 'hyytelö'. Vierassanojen sanakirjan mukaan (VL 1981) sana on lainautunut ranskan kielen sanasta *gelée* ja sen merkitys on ruokasanana 'hyytelö, esimerkiksi marjattai hedelmähyytelö'. Sana *želee* esiintyy vielä vuoden 1991 aikakauslehdessä *Eesti Naine* esimerkiksi seuraavassa lauseessa:

Soome televisioonis soovitatakse mitmesuguseid erilisi massaažiharju, seepe, *želeesid* ja kreeme – –. (Eesti Naine (1991: 91)
'Suomen televisiossa suositellaan monenlaisia hierontaharjoja, saippuota, geelejä ja voiteita – –.'

Nykyvirossa sanan *želee* on korvannut sana *geel*.

Verbi *kokkama* on lainautunut suomen kielen verbistä *kokata*. Viron kielen sanakirjan (1999) mukaan verbi on arkikieltä ja se tarkoittaa 'kokata, laittaa ruokaa'. Viron kielessä esiintyy substantiivi *kokk* 'kokki', mutta ruoanlaittoverbinä on käytetty esimerkiksi ilmaisua *toitu valmistama* 'laittaa ruokaa'.

Paraku jääb kiire töö kõrvalt vähe aega, varem kokkasin rohkem.
(Anne s.118)

'Valitettavasti jää nykyään vapaa-aikaa työkiireiltäni vähemmän, aikaisemmin kokkasin enemmän.'

Verbi *surfama* tarkoittaa viron kielen sanakirjan (EKS 1999) mukaan liikkumista Internetissä. Suomen puhekielen sanakirjassa (OS 2006) on verbimuodot *surffail-la* ja *surfata*, joiden merkitys on 'käyttää Internetiä, siirtyä sivulta toiselle, viettää aikaa netissä'.

Verbiä *surfata* on aineistossani käytetty seuraavassa lauseessa:

Kui juhtub "vedama", siis käed liiguvad siiski sedavõrd, et saab söömisega hakkama ning võimaluse korral internetis *surfata* – –.
(Tervis Pluss s. 6)

'Jos käy "hyvä tuuri", niin kädet liikkuvat sen verran, että ihminen selviytyy syömisestä itse ja mahdollisuuksien mukaan pystyy surf-failemaan netissä – –.'

Verbi *šoppama* on viron kielen sanakirjan (EKS 1999) mukaan arkikielinen ja sen merkitys on 'tehdä ostoksia'. Sanakirjassa esiintyy myös vironkielinen verbi *poodlema*. Suomen puhekielen sanakirjassa (OS 2006) on muodot *shopata* ja *shoppailla* ja niiden merkitykset 'käydä ostoksilla, kierrellä kaupoissa'. Aineistossani esiintyy myös englannin kielen sitaattilaina *shopping* merkityksessä 'shop-pailu'.

Šoppa: vabadus valida. Mango 2004.aasta talverõivaste kollektsoon pakub midagi igale maitsele – –. (Anne s.7)

'Shoppaa: vapaus valita. Mangon vuoden 2004 talvivaatteiden koelma tarjoaa jokaiselle jotakin – –.'

Sekä verbi *surfama* että verbi *šoppama* ovat viron kieleen lainautuneet suomen kielestä, sillä Kasikin (2004: 8) mukaan näissä on käytetty suomen verbinmuodostusmallia. Nimittäin viron kielen verbinmuodostusperiaatteiden mukaan sellaisissa tapauksissa, joissa englannin kielen lainavartalo on yksitavuinen konsonanttilopuinen, esimerkiksi substantiivit *film* 'filmi' ja *meik* 'meikki', vartalovokaalin tulisi olla *-i*, kuten se on kielioppisääntöjen mukaista esimerkiksi verbeissä *filmi-ma* 'filmata' ja *meikima* 'meikata'. Kielioppisääntöjä on noudatettu suurimmassa osassa nykyviroon lainautuneista uudisverbeistä, kuten verbeissä *ruulima* 'johtaa',

haipima 'mainostaa' ja *printima* 'tulostaa'. Toisaalta on nykykieleen tullut runsaasti *-a*-vartalovokaalisia verbejä ja ne ovat suomen mallin mukaan muodostettuja, kuten muun muassa aineistoni uudisverbit *surfama* ja *šoppama*. Kasikin mukaan nämä alun perin puhekieliset verbimuodosteet on hyväksytty myös neutraalissa kielenkäytössä ja viron kieli on näin saamassa uuden verbinmuodostustyyppin.

7.3. Lainat muista kielistä

Sanat lainautuvat kielestä, josta tavallisesti lainautuu myös uusi käsite. Esimerkiksi ruokakulttuuri on alue, johon lainautuu tietystä maasta maan ruoka. Aineistoni uudissana *chorizo vorst* on lainautunut espanjankielisistä maista, ja sen merkitys on 'chorizomakkara' eli 'Espanjassa ja latinalaisessa Amerikassa chilillä, mausteilla ja usein myös valkosipulilla maustettu makkara'. Ruokasana *tzatziki kaste* on 'tsatsiki-niminen kastike' ja tulee Kreikasta. Tsatsiki on kreikkalainen ruoka, joka sopii leivän päälle tai lautaselle aterian lisukkeeksi.

Välismaalt ostan kaasa juustusid, kastmeid ja plekkpurkides teed. Selle suve suurimad avastused on *chorizo vorst* ja *tzatziki kaste*. (Anne s.119)

'Ulkomailta ostan mukaani juustoja, kastikkeita ja teetä peltipurkissa. Tämän kesän suurimpia löytöjä olivat chorizomakkara ja tsatsikikastike.'

7.4. Käännöslainat

Käännöslainat ovat sanoja tai sanontatapoja, jotka on muodostettu jäljittelemällä vieraan kielen ilmaisua. Aina ei voida varmasti sanoa, onko sana käännös toisesta kielestä tai onko sana eri kielissä muodostettu samalta, toisen kielen vaikutuksista riippumattomana (Erelt 1995: 74). Viron kieleen ovat voimakkaasti vaikuttaneet saksa ja venäjä, ja suuri osa viron kielen yhdyssanoista on näistä saatuja käännöslainoja. Saksa ja venäjä ovat lainanantajakielinä väistymässä, ja nykyviron sanastoon tulee uusia käännöslainoja pääasiassa suomen ja englannin kielestä.

Sanojen luokittelu omapohjaisiksi tai kääntämällä muodostetuiksi on vaikeaa. Sanojen vierasperäisyys paljastuu useimmiten silloin, kun sanaa verrataan muihin vaikutteita antaneisiin kieliin. Usein on myös vaikeata päätellä, mikä

kieli on ollut käännöslainan mallina. Esimerkiksi aineistoni käännöslainojen yhteydessä on vaikeaa sanoa, onko sana tullut suoraan englannin kielestä tai onko se lainautunut suomen kielen välityksellä. Pyrkimyksenäni on tässä yhteydessä antaa jonkinlainen yleiskuva, millaisia käännöslainoja on viron kieleen tullut ja ja mihin aihepiireihin on ollut tarvetta kääntää sanastoa muualta. Esitän myös englannin- ja suomenkieliset sananvastineet.

Viron koulutusmaailman sanasto on saanut uusia sanoja, kuten *elukestev õpe* (engl. *lifelong learning*, suom. *elinikäinen oppiminen*), *täiendkoolitama* (suom. *täydennyskouluttaa*) ja *ennastjuhtiv õppija* (suom. *itseohjautuva oppija*). Työelämään liittyvät muun muassa sanat *konkurentsivõime* (suom. *kilpailukyky*), *meeskond* (engl. *team*, suom. *tiimi*), *tiimitöö* (engl. *team work*, suom. *tiimityöskentely*) ja *stressitaluvus* (suom. *stressinsietokyky*).

Tekivad kahtlused oma *konkurentsivõimes*. (Anne s.38)
'Herää epäilyksiä omasta kilpailukyvyvystä.'

Marion selgitab, et Linnateatris ongi selline *tiimitöö*, et vajaduse korral teevad kõik inimesed kõike. (Anne s.8)
'Marion selittää, että kaupunginteatterissa onkin tällainen tiimityöskentely, että tarvittaessa kaikki tekevät kaikkia töitä.'

Monet käännöslainat ilmaisevat ammattia, esimerkiksi *personalijuht* (engl. *personnel manager*, suom. *henkilöstöpäällikkö*), *avalike suhete juht* (engl. *Head of Public Relations*, suom. *PR-henkilö*), *välissuhete juht* (engl. *Manager of Foreign Affairs*, suom. *kansainvälisten suhteiden johtaja*), *erakorralise meditsiini õde* (engl. *The Emergency Medicine Nurse*, suom. *ensihoitaja*), *suhlemistreener* (engl. *Trainer of Social Skills*, suom. *sosiaalisten taitojen valmentaja*), *finantsjuht* (engl. *Financial Director*, suom. *finanssijohtaja*), *majandus- ja kommunikatsiooniminister* (engl. *Minister of Economic Affairs and Communications*, suom. *liikenne- ja viestintäministeri*).

Pealegi vaatab tema visiitkaardilt vastu ka Linnateatri *välissuhete juhi* tiitel. (Anne s.8)
'Lisäksi hänen käyntikortissaan on kaupunginteatterin kansainvälisten suhteiden johtajan titteli.'

“Nii-öelda revolutsiooniline situatsioon tekkis, kui mind sekretär-juhiabi kohalt *personalijuhiks* edutati,” sõnab Anu. (Eesti Naine s.29)

’ ”Tilanteesta kehittyi ”vallankumouksellinen”, kun minut sihteerin toimesta ylennettiin henkilöstöpäälliköksi, Anu kertoo.’

Yhteiskuntaelämään liittyy lisäksi esimerkiksi käänöslaina *varateismeline* (suom. *varhaisteini*).

Runsaasti on käännetty sanoja vapaa-ajan sanaston eri alueille. Esimerkiksi uusia liikuntalajia ovat *step-*, *bodypump-*, *kickboxing-*, *funky-* ja *hilo-aeroobika*; uusi käsite on myös elämyksiä tarjoava urheilu, kuten *ekstreemspord* (engl. *extreme sport*, *action sport*, *adventure sport*, suom. *seikkailu-urheilu*).

Kahjuks kinnittavad arstid, et tihtilugu on eestlase puhkus liigagi aktiivne – juuakse, kihutatakse, harrastatakse *ekstreemspordi* – –. (Tervis Pluss s. 4)

’Valitettavasti ovat lääkärit sitä mieltä, että virolaisten loma on useimmiten liiankin aktiivinen – käytetään alkoholia, ajetaan kovaa, harrastetaan seikkailu-urheilua – –.’

Uusia tapahtumia ovat esimerkiksi *alternatiivravimess* (engl. *alternative medicine*, suom. *uskomuslääkintä*, *vaihtoehtolääkintä*) ja luonnossa toimeen tulemistä varten järjestettävä kurssi *ellujäämiskursus* (engl. *survival course*, suom. *eloonjäämiskurssi*, *selviytymiskurssi*). Tällainen selviytymiskurssi tarkoittaa kurssia, jolla voi opetella esimerkiksi rakentamaan yöleiriä, tekemään tulta ja valmistamaan ruokaa luonnon antimista. Kääntämällä on viron kieleen saatu myös esimerkiksi katkustamiseen ja matkailuun liittyvät sanat *turismimess* (suom. *matkailumessut*), *maaturism* (suom. *maatilamatkailu*) ja kauneudenhoitopalveluihin liittyvä paikannimi *küünestuudio* (suom. *kynystudio*) sekä matkapuhelinpalveluita tarjoava *mobiiliteenus* (suom. *mobiilipalvelut*).

25.–26.juunil võib tervisetarkust nõuda Lahemaa rahvuspargis Võsu uues spordihoones toimuval alternatiivravimessil. (Tervis Pluss s.8.)

’25.–26. kesäkuuta voi terveyspalveluihin tutustua Lahemaan kansallispuiston Võsun liikuntakeskuksessa järjestettävillä vaihtoehtolääkintämessuilla.’

Kääntämällä on saatu esimerkiksi uudet harrastusmuodot *sõrmejooga* (suom. *sormijooga*) ja *naerujooga* (suom. *naurujooga*) sekä näihin harrastuksiin liittyvät

käsitteet *sõrmetants* ja *naeruteraapia*. Uusia liikuntamuotoja on *sauakõnd* ja *kepikõnd* (suom. *sauvakävely*) ja harrastusvälineitä ovat *käimiskepp* (suom. *kävely-sauva*), *maastikuratas* (suom. *maastopyörä*) ja *rulluisud* (engl. *roller skates*, suom. *rullaluistimet*).

Kõndimist alusta 30 minutist ning lisa iga nädala järel 5 minutit, kuni jõuad 60 minutini. Seejärel võid mõne nädala pärast alustada *sauakõndi*. (Tervis Pluss s.73)

'Aloita kävely 30 minuutista sekä lisää joka viikko 5 minuuttia, kunnes olet päässyt 60 minuuttiin. Sen jälkeen voisit muutaman viikon kuluttua aloittaa sauvakävelyn.'

Tavallisesti tuotteen tai palvelun siirryttyä maasta toiseen myös tuotteen tai palvelun nimi käännettään. Aineistoni lehdissä esiintyy runsaasti uusista tuotteista, palveluista ja hoitomuodoista kertovia kirjoituksia, joissa on paljon käänöslainoja. Käännetty on esimerkiksi seuraavat kauneudenhoitotuotteiden nimitykset: vartalohoitoon *kehakoorija* (engl. *body scrub*, suom. *vartalon kuorintavoide*), kauniin ruskettuneen sävyn saamiseksi *pruunistuskreem* (engl. *tan cream*, suom. *ruskettava voide*), auringonottoon liittyvä tuote *päikesepulgad* (engl. *sun stick*, suom. *aurinkopuikko*), hiusten muotoiluun *volüüimivedelik* (engl. *volumizing liquid*, suom. *volyymineste*), kasvotuotteet *näopiserdaja* (engl. *face spray*, suom. *kasvosuihke*) ja *peitekreem* (suom. *peitevoide*) sekä *huulepalsam* (suom. *huulipalsami*), *huuleläige* (suom. *huulikiilto*) ja *silmapalsam* (suom. *silmäpalsami*).

Revloni Colorstay Natural Concealeri õhuline ja õlivaba peitekreem (110.-) katab kergesti tumedad silmaalused, väiksemad iluvead ning ebatasasused. (Tervis Pluss s.44)

'Revlon Colorstay Natural Concealerin ohut ja õllytön peitevoide (110.-) peittää helposti tummat silmäalustat, pienemmät kauneusvirheet sekä epätasaisuudet.'

Mentholatumi Softlipsi hügieenilisi huulepalsameid on kolme erineva maitsega: – –. (Tervis Pluss s.44)

'Mentholatumin Softlipsi hügieenisia huulipalsameita on saatavilla kolmea erimakuista: – –.'

Käänöslainoja esiintyy myös ruoanlaittoon ja ruokaan liittyväsä uudissanastossä. Ruoanlaittoon liittyä esimerkiksi tuotenimitys *saumikser* (suom. *sauvasekoi-tin*) ja ruokasanastoon muun muassa *friikartulid* (engl. *fried potatoes*, suom. *rans-*

kanperunat), *dipisegu* (engl. *dip mix*, suom. *dippisekoitus*), *riisileivake* (suom. *riisikakku*), *näkileib* (suom. *näkkileipä*), *kannukohv* (suom. *pannukahvi*) ja *aroomikohv* (suom. *aromikahvi*). Ruokaan liittyvä käsite on myös käännöslaina *vahepala* 'välipala'. Sanalla *vahepala* on myös musiikkialan erikoissanastoon liittyvä merkitys, eli se on tauolla esitettävä lyhyt musiikkikappale. Merkityksessä 'välipala' esiintyy viron kielessä myös oma sana *oode*, esimerkiksi lauseessa *Võtab v. sööb oodet, võtab v. sööb ooteks võileiba; lõuna-, õhtuode* eli 'Ottaa tai syö välipalaa, ottaa tai syö välipalaksi voileipää; aamupäivävälipala tai iltapäivävälipala' (EKS 1999: 532).

Tee ise friikartulid, tortiljad, salatikastmed ja müsliid – –.
(Eesti Naine s.77)

'Valmista itse ranskanperunat, tortillat, salaattikastikkeet ja myslit – –.'

Ihmisen ulkonäköön ja kauneudenhoidon palveluihin liittyvä käännöslaina on esimerkiksi *juuksepidendus* (suom. *hiuspidennys*). Käsienhoitoon on syntynyt myös kynsiin liittyviä erikoispalveluja, ja kynsienhoidosta on tullut suorastaan taidetta; esimerkiksi tavallisen manikyyrin lisäksi voi teettää uudet *skulptuurküüned* (engl. *sculpture nails*, suom. *rakennekynnet*), *akrüülküüned* (engl. *acrylic nails*, suom. *akryylikynnet*) tai *kangasküüned* (suom. *kangaskynnet*). Ihmisen ulkonäköön liittyvät myös sanat *kaalujälgija* (engl. *weight watcher*, suom. *painonvartija*) ja *kaalulangetaja* (suom. *painonpudottaja*). Mikäli paino ei ota pudotakseen luonnollisella tavalla, apuun tulee *rasvaimu* (suom. *rasvaimu*).

Rasvaimusse minek oleks Valdo jaoks liiga veider mõte.
(Kaalujälgijad s.12)

'Ajatus rasvaimuun lähtemisestä tuntuisi Valdosta liian kummalliselta.'

Käännöslainoja ovat myös sanat *kinkekaart* (suom. *lahjakortti*) ja *margitooted* (suom. *merkkituotteet*) sekä *paarisuhe* (suom. *parisuhde*).

8. YHTEISKUNTA MUUTTUU, KIELI MUUTTUU

Kieli elää suhteessa yhteiskuntaan. Yhteiskuntamuutokset näkyvät myös kielessä, ennen kaikkea sen sanastossa, tapahtuvina muutoksina. Muuttunut sanasto kertoo meille suurin piirtein maatalousyhteiskunnan teollistumiseen vaihtumisen ajanjakson ja milloin esimerkiksi Virossa päättyi neuvostokausi ja alkoi länsimallisen valtion rakentaminen. Kieli muuttuu aina, mutta rajuimmat muutokset sanastossa tapahtuvat silloin, kun koko yhteiskunnan rakenteet muuttuvat. Näin on käynyt Virossa, jossa neuvostokausi (1940–1991) ja venäjän kielen vaikutus on vaihtunut länsimaalaisuuteen ja englannin kielen vaikutukseen. Tässä osiossa on aikomuksenani esittää sanastonkuvailun avulla, millä tavalla yhteiskuntarakenteiden muutos näkyy viron kielen sanastossa. Sekä Viron ensimmäisen itsenäisyyden ajan (1919–1939) että neuvostoajan naistenlehdet kiinnittivät huomiota enemmän yhteiskunnallisiin asioihin kuin naisen ulkonäköön, muotiin, uusiin harrastuksiin tai ruoanlaittoon. Sen vuoksi on hyvin hankala verrata esimerkiksi kauneudenhoito- tai yhteiskuntasanan muuttumista pelkästään naistenlehtien aineiston pohjalta. Vertailun vuoksi käytän vuoden 1934 *Eesti Naine* -lehteä, kirjan *20 aastat Eesti iseseisvust sõnas ja pildis* (20 vuotta itsenäinen Viro sanoin ja kuvin) sanastoa, muutamia neuvostoaikaisia naistenlehtiä, kuten vuoden 1979 ja vuoden 1986 *Nõukogude Naine* -lehtiä, ja vuoden 1991 *Eesti Naine* -lehteä sekä erilaisia sanomalehtiä, joista olen satunnaisesti poiminut sanoja tai uusille käsitteille vastaavia vanhoja neuvostoaikaisia tai Viron ensimmäisen itsenäisyyden ajalta peräisin olevia sanoja. Esitän tässä sanapöimintoja eri vuosien lähteistä kulttuurinmuutoksen paremmaksi ymmärtämiseksi.

8.1. Sanoja eri vuosilta

Valtio ja hallinto

1939	1979	2004
töökaitse	töökaitse	töökaitse 'työsuoja'
hoolekanne	-	hoolekanne 'sosiaalihuolto'
ärid ja kontorid	kantseleid	bürood 'virastot'
riigikogu	keskkomitee	riigikogu 'parlamentti'
volikogu	täitevkomitee	volikogu 'valtuusto'

	partei šeflustoö	fraktsioon, erakond 'puolue' sponsorlus 'sponsorointi'
Kauppa ja talous		
1939	1979	2004
manufaktuurkauplus	kaupluskauplus	pood, äri, supermarket 'kauppa, myymälä'
Työ ja koolutus		
1939	1979	2004
tööhõiveamet	-	tööhõiveamet 'työvoimatoimisto'
tööturg	-	tööturg 'työmarkkinat'
tööandja	-	tööandja 'työnantaja'
Uudet sanat		2004 kohanemiskoolitus 'ohjaava koolutus' heitunud 'syrjäytyneet' lõimimine 'integreerimine'
Viihde ja vapaa-aika		
1939	1979	2004
suvihotell-pansion	puhkekodu, puhkebaas	veekeskus 'vesipuisto, kylpylä'
sanatoorium	sanatoorium	-
suvitus- ja ravitsuskohad	sanatoorium	spa 'kylpylä'
rahvamaja	kultuurimaja	rahvamaja, vaba-ajakeskus 'vapaa- aikakeskus' huvikeskus
Muoti, vaatetus		
1939	1979	2004
dzamper	dzemper	sviiter

moelisandid	aksessuaarid 'asusteet'
zelee	geel 'geeli'
maniköörija	maniköörija, küünetehnik 'kynsiteknikko'

Liikunta

1939	1979	2004
võimlemine	minitootmisvõimlemine	virgutusvõimlemine 'taukojumppa'

Muita sanoja

1991	2004
rase	beebiotel 'olla raskaana'
vallasema	üksikema 'yksinhuoltaja'

8.2. Yhteiskunta muuttuu. Koulutus, työelämä, ammatit, virastot.

Yhteiskuntamuutos näkyy koulutusmaailmaan liittyvän sanaston täydentymisessä. Uutta on Virossa esimerkiksi koko aikuiskoulutus ilmiönä ja elinikäinen oppiminen. Uusia käsitteitä ovat muun muassa *elukestev õpe* 'elinikäinen oppiminen' ja *täiendkoolitama* 'täydennyskouluttaa'. Neuvostoaikainen peruskoulu oli *8-klassiline kool* (1.–8. luokka), lukio oli *keskkool* (9.–11. luokka) eikä aikuiskoulutusta käsitteenä tunnettu. Uusia työelämään liittyviä käsitteitä ovat muun muassa *tööjõuturg* 'työvoimamarkkinat' ja *tööhõiveamet* 'työvoimatoimisto'. Mielenkiintoista on, että nämä käsitteet esiintyvät myös Viron ensimmäisen itsenäisyyden ajasta kertovassa kirjassa. Sanoja ei käytetty neuvostoaikana. Työvoimapolitiikkaan liittyvät myös uudet käsitteet, kuten *kohanemiskoolitus* 'ohjaava koulutus', *heitunud* 'syrjäytyneet' ja *lõimimine* 'kotouttaminen'. Työelämään liittyviä uusia haasteita ja työn vaativuutta ilmaisevat käsitteet *konkurentsivõimeline* 'kilpailukykyinen' ja *stressitaluvus* 'stressinsietokyky'.

Yhteiskunnan muutos näkyy myös uusissa ammattinimikkeissä. Uudissanaja ovat muun muassa *personalijuht* 'henkilöstöpäällikkö', *loovjuht* 'kehityspäällikkö', *avalike suhete juht* 'PR-henkilö' ja *kommunikatsiooniminister* 'viestintäministeri'. Kauneudenhoitoalaan ammatteihin liittyvät uudissanat *meigikunstnik* 'meikkaaja' ja *meikar* 'meikkaaja'. Neuvostoajalta on käytössä myös sana

kosmeetik 'kosmetologi'. Uusi ammatti on myös *küünetehnik* 'kynsimuotoilija', sillä aikaisemmin käytettiin käsienhoitoon erikoistuneesta ammattilaisesta nimitystä *manikööri* 'manikyyri'. Uusi ammattinimike on myös *toiduainetekonsultant* 'ravintokonsulentti' eli henkilö, joka antaa kaikenlaisia elintarvikkeisiin ja ravintoon liittyviä hyviä neuvoja ihmisen terveellisempään elämään. Sanat *ravimiamet* 'lääkevirasto' ja *maksuamet* 'verotoimisto' ovat uusia valtion virastonimityksiä.

Neuvostoaikaiset sanat *telefonist*, *telefonitöötaja* ja *telefoniametnik* ovat jäämässä historiaan, ja niiden tilalle on tullut uusi käsite *mobiilioperaator* 'puhelinoperaattori'. Sanat *telefonist*, *telefonitöötaja* ja *telefoniametnik* eli 'puhelunvälittäjä, keskusneiti' olivat niiden henkilöiden ammattinimikkeitä, jotka vastasivat puheluihin ja puhelimiin liittyvistä asioista sekä välittivät puheluita puhelinkeskuksessa eli *telefonijaamas*. Uusi ammattinimike on esimerkiksi myös *erakorralise meditsiini õde* 'ensihoitaja'. Neuvostoyhteiskunnassa esiintyivät sana *meditsiiniõde* 'sairaanhoitaja, terveydenhoitaja' ja sen lyhenne *medõde*. Sana tarkoitti sekä sairaanhoitajaa että terveydenhoitajaa. Nykyään on sanan *meditsiiniõde* avulla muodostettu uusi käsite *erakorralise meditsiini õde*; tämä hoitoalan ammattilainen työskentelee tavallisesti ensiavussa, ambulanssissa tai sairaalan tehosastolla.

8.3. Ihminen länsimaistuvassa Virossa

Monet viron kieleen tulleista uusista sanoista liittyvät ihmiseen. Ihmisen hyvinvointiin kuuluvat lisääntyvä vapaa-aika, harrastukset, omasta ulkonäöstään ja terveydestään huolehtiminen, sosiaaliset suhteet ja ongelmat, kuten stressi, erilaiset riippuvuudet, alkoholinkäyttö sekä epäterveelliset elämäntavat ja niistä johtuvat jatkuvat laihdutusaineet.

Lisääntyvä vapaa-aika näkyy enenevässä palvelutarjonnassa. Nykyvirossa on tarjolla monenlaisia uusia harrastuksia, esimerkiksi *rulluisutamine* 'rullaluistelu', *kepikõnd* 'sauvakävely', *sõrmejooga* 'sormijooga' ja *maaturism* 'maatilamatkailu'. Runsaasti järjestetään myös erikoisalojen messuja, kuten *turismimess* 'matkailumessut' tai *alternatiivravimess* 'vaihtoehtoisen hoidon messut'. Sana *mess* esiintyi myös neuvostoaikana, ja sanan merkitys on muun muassa neuvostoaikaisessa vierassanojen sanakirjassa (1981), mutta sitä ei Neuvosto-Virossa

käytetty. Sen sijaan oli käytössä sana *laat*, jonka merkitys on 'myyntimarkkinat'. *Laat* oli Neuvosto-Virossa keväisin ja syksyisin järjestettävä koko kansan myyntimarkkinatapahtuma, ja esimerkiksi syksyllä ennen koulujen alkamista järjestettiin koululaismarkkinat eli *koolilaat*, jossa myytiin kaikenlaisia koulunkäyntiin liittyviä tuotteita.

Vapaa-aikaa voidaan viettää erilaisissa paikoissa, kuten *veekeskus* 'vesipuisto', *spa* 'kylpylä', *tervisekeskus* 'kuntokeskus' tai vaikkapa *ilusalong* 'kauneushoitola'. Kylpylää tarkoittavat käsitteet olivat esimerkiksi Viron ensimmäisen itsenäisyyden aikana *suvihotell-pansion* 'kesähotelli-pansionaatti', *sanatoorium* 'sanatorio' ja *suviitus-* ja *ravitsuskohad* 'lomanvietto- sekä hoitopaikat'. Neuvostoaikana olivat käytössä sanat *sanatoorium* 'sanatorio' ja *puhkekodu* 'lomakylä'. Vapaa-ajan harrastuspaikkoja ovat nykyään *huvikeskus* 'nuorisokeskus' ja *vaba-ajakeskus* 'vapaa-aikakeskus', ja ne ovat tiloja, joissa kokoontuvat erilaiset harrastusryhmät ja -kurssit. Viron ensimmäisen itsenäisyyden vapaa-aikakeskus oli nimeltään *rahvamaja* 'kansanopisto', ja neuvostoaikana sen nimi oli *kultuurimaja* 'kulttuuritalo'. Vapaa-ajanviettopaikkojen lisäksi on tarjolla myös erilaisia jännitystä ja elämyksiä tarjoavia kursseja sekä retkiä, kuten *ellujäämiskursus* 'selviytymiskurssi', *ekstreemspord* 'seikkailu-urheilu', *põnevusretk* 'seikkailuretki' sekä *ekstreemmatk* 'erikoisretki'.

Nopeasti kehittyi myös kaupankäynti. Neuvostoaikaisesta pulasta, *defitsiit*, ei ole enää jälkeäkään, ja tavararunsaus houkuttelee kuluttamaan. Neuvostosana *defitsiit* on nopeasti korvautunut uudissanoilla *šoppama* ja *shopping*. Yhteiskuntaan on tullut suuri määrä erilaisia ostoskeskuksia eli *ostukeskusi* ja erikoisliikkeitä eli *ärisid*. Uudissanastoa on runsaasti tuotteiden ja palveluiden nimityksissä, ja sitä tulee jatkuvasti lisää. Esimerkiksi sopii käsienhoitoon liittyvä erikoisala kynsienhoito, jota tehdään erillisessä kynsistudiossa eli *küünestuudios*. Kynsienhoidon ammattilainen on *küünetehnik* eli 'kynsiteknikko', joka muotoilee asiakkaalle uudet kynnet. Eri tavoin laitettujen kynsitekniikkojen määrä on suuri, ja asiakas voi halutessaan saada esimerkiksi *kangasküüned* 'kangaskynnet', *akrüülküüned* 'akryylikynnet' tai *skulptuurküüned* 'rakennekynnet'. Kynsien muotoilun lisäksi on tarjolla myös erilaisia hiusmuotiin liittyviä uusia palveluja; esimerkiksi kampaamossa asiakas voi laitattaa *fiber rastad* 'rastat', *afropatsid* 'afroletit' tai miksi ei *juuksepidenduse* eli 'hiuspidennyksen'. Ympärivuotisen rusketuksen takaa esimerkiksi *solaarium* 'solarium' tai vielä uudempi rusketusmuoto

spray-päevitus 'aurinkosuihke', tai ehkä parempi on uusi tuote *pruunistuskreem* 'itseruskettava voide'. Palvelujen tarjonnassa on nyky-Viron yhteiskunnassa men-ty todella pitkälle, ja näyttää siltä, että palvelualoilla erikoistutaan yhä enemmän. Yhteiskunta turhamaistuu. Ihmisen paino-ongelmiin saadaan apua *rasvaimust* eli rasvaimusta sekä tarjotaan erilaisia vartalonhoitopalveluita, kuten *kehahooldus* 'vartalonhoito', *CFK-tselluliidihooldus* 'selluliitin poisto CFK-menetelmällä' ja *tselluliidivastane ravi* 'selluliitinpoistohoito'. Verrattuna aineistoni vuoden 2004 naistenlehtiin on Viron ensimmäisen itsenäisyysajan naistenlehdessä käsitelty ulkonäköön ja ihmisen hyvinvointiin liittyviä asioita todella vähän ja lehdessä esiintyy vain muutama tuotemainos; neuvostolehdissä uusista tuotteista ei juuri kerrota eikä niitä mainosteta.

Uuteen yhteiskuntaan liittyvät myös uudenlaiset ongelmat. Yhä enemmän puhutaan ympäristöongelmista eli *keskkonnaprobleemidest* ja suositaa ympäristöä säästäviä ("ympäristöystävällisiä") tuotteita eli *keskkonnasõbralikke tooteid*. Kulutusta neuvotaan vähentämään ja tarpeetonta tavaraa viemään kierrä-tykseen eli *taaskasutusse*. Vanhat vaatteet voidaan myydä halvalla *second-hand-rõivakauplustes* eli 'kirpputoreilla'. Nyky-Viron yhteiskunnassa myönnetään myös sellaiset ongelmat kuin *asotsiaalid* eli 'syrjäytyneet ja alkoholisoituneet henkilöt', *sõltlased* eli 'riippuvaiset', esimerkiksi *mängusõltlased* 'peliriippuvai-set' ja *narkosõltlased* 'huumeriippuvaiset', sekä *narkojoobes olevad* eli 'huuma-usaineen vaikutuksen alaisena olevat henkilöt'. Tuntemattomia eivät ole myös-kään nyky-yhteiskunnan työelämään ja ihmiseen liittyviä kovia paineita ilmaise-vat uudissanat *sisemine läbipõlemine* 'burn out', *stressor* 'stressin aiheuttaja' ja *depressioon* 'depressio'. Ihmisille, joilla on erilaisia ongelmia, on avattu monen-laisia hoito- ja palvelukeskuksia, kuten *rehabilitatsioonikeskus* ja *taastusravikes-kus* eli 'kuntoutuskeskus'. Hoitoa voidaan järjestää myös avohoitona eli silloin on kyseessä *avahoolekanne*, *avahooldus*.

9. PÄÄTÄNTÖ

Tutkimukseni tavoitteena oli tarkastella viron kielen uudissanastoa neljän vironkielisen naistenlehden pohjalta. Tulokset osoittavat, että paljon on uusia sanoja kieleen tullut yhdistämällä ja johtamalla, jonkin verran on käytetty murre sanoja ja on tapahtunut merkityksenmuutoksia. Suurin osa lainasanoista on tullut englannin kielestä, ja runsaasti on käännöslainoja. Aihepiireistä yhteiskunta-aloille, esimerkiksi työvoimapolitiikkaan, on otettu käyttöön vanhoja, Viron ensimmäisen itsenäisyysajan, sanoja, joita neuvostoyhteiskunnassa ei käytetty. Runsaasti on tullut kieleen uusia ammattinimikkeitä ja ihmisen ulkonäköön, terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä uusia käsitteitä. Palvelujen tarjontaa on kehitetty äärimmäisen pitkälle, ja mielenkiintoista olisikin seurata, mikä on seuraava aluevaltaus.

Kielessä esiintyy sekä jo vakiintuneita että vakiintymattomia lainasanoja. Samassa lehdessä ja jopa samassa artikkelissa saattaa olla esimerkiksi sitaattilaina ja kieleen jo mukautunut yleislaina, kuten sanat *aktsioon* ja *action*, joiden merkitys on 'toiminta'. Myös uusissa johdoksissa esiintyy vakiintumattomuutta; esimerkiksi aineistoni johdokset *mõõtja*, *mõödik* ja *mõõtur* tarkoittavat kaikki samaa eli 'mittaria'.

Kieli muuttuu arkisemmaksi, ja monen aineistoni sanan selityksen yhteydessä esiintyy merkintä "arkikielinen". Kielessä otetaan käyttöön myös jo vanhentuneita sanoja ja omaperäisyyteen pyritään murre sanojenkin käytöllä. Viron kielen sanastossa tapahtuu niin nopeita muutoksia, että vuonna 2002 järjestettiin kilpailu uusien viron omakielisten EU-sanojen saamiseksi. Kilpailu tuottikin hyviä tuloksia, ja viron kieleen on jo vakiintunut esimerkiksi murre sana *loim*, jonka merkitys on 'loimu'. EU-sanastossa tämä uusi sana tarkoittaa integraatiota. Kielen muuttumista ja uusia suosituksia käsittelevät kielitieteelliset aikakauslehdet *Keel ja Kirjandus* 'Kieli ja Kirjallisuus' ja *Oma Keel* 'Oma Kieli'. Viron nykykieltä tutkivat Tallinnassa Eesti Keele Instituut ja Tartossa Tarton yliopisto. Viron kielen instituutilla on omat Internet-sivut, ja sivujen Keelenõue (Kielineuvo) -nimisillä sivuilla saa lyhyessä ajassa asiantuntevia vastauksia kysymyksiin, jotka koskevat muuttuvaa viron kieltä ja sanastoa. Keelenõue (Kielineuvo) ilmestyy myös kirjana.

Viron kielen ja sanaston nopea kehittyminen on saanut myös koulut ja äidinkielenopettajat kiinnittämään huomiota muutoksiin. Koululaisille järjestet-

tävän 22. äidinkielenaidonkilpailun otsikkona on *Nüüdiskultuuri kajastusi eesti keeles* (Nykykulttuurin heijastuksia viron kielessä), ja kilpailun tavoitteena on saada lyhyehköjä tutkimuksia nykyviron kielestä. Tutkimustöiden aihena ovat muun muassa kulttuurivaikutukset viron kirjakieleen, nettikieli, lainaverbien morfologia, lainasanojen kestopaihtelu, käännöslainojen käyttö virolaisissa teksteissä ja kansainvälisen nuorisokulttuurin sanat viron puhekielessä.

Tutkimuskohteena sanasto ja myös uudissanasto on laaja alue. Jatko-tutkimusta voisi tehdä esimerkiksi syventymällä johonkin sananmuodostusosiin, kuten uusien sanojen yhdistämiseen, johtamiseen tai lainasanojen taivutusjärjestelmään mukautumiseen. Myös viron ja suomen nuorisokielen muutokset vertailevana tutkimuksena olisi haastava. Uusi aluevaltaus olisi myös Internet-kieli ja sen vaikutus viron kielen rakenteeseen.

Viron kieli muuttuu nopeasti, ja rinnakkain esiintyy erilaisia sanoja, joilla on sama merkitys. Esimerkiksi samassa liikkeessä, vierekkäin olevien tavatuotteiden hintalapuissa voi olla tuotenimityksenä *smoothie – smuuti – mahedik* 'pirtelö' ja kuluttaja ihmettelee itsekseen, mikä ero tuotteissa mahtaa olla, ymmärtämättä, että kyseessä on sama tuote, jolla on vain kolme erilaista nimitystä.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Eesti Naine nro 4/2004
 Anne nro 12/2004
 Kaalujälgijad nro 3/2004
 Tervis Pluss nro 6/2004

Kirjallisuus

- ARISTE, PAUL 1981: Keelekontaktid. Tallinn: Valgus.
- EKG = Eesti keele grammatika I. Morfologia. Sõnamoodustus. (toim.) Klaus, Väino. Eesti Teaduste Akateemia Eesti Keele Instituut. Tallinn 1995.
- EKK = Eesti keele käsiraamat. EREL, MATI – EREL, TIJU – ROSS, KRISTIINA. Teine, täiendatud trükk. Eesti Keele Sihtasutus. Tallinn 2000.
- EKS = Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999. (toim.) Erelt, Tiiu. Eesti Keele Sihtasutus. Tallinn.
- ERELT, TIJU – KULL, REIN – MERISTE, HENNO 1985: Uudis- ja unarsõnu. Tallinn: Valgus.
- ERELT, TIJU 1995: Keel elab, kuni me teda loome (2) – Arvutimaailm 4, s. 73-75
- 2002: Eesti keelekorraldus. Eesti Keele Sihtasutus. Tallinn: Valgus.
- ESS = Eesti slängi sõnaraamat. VAINOLA, KÄTLIN – KAPLINSKI, LEMMIT – AULE, ANDRES. Tallinn: Aule Kirjastus 2003.
- HENNOSTE, TIIT 1999: Eesti keele arengud. Totalitaariast polioloogiasse ("Muutuv keel"). – Keel ja kirjandus 2, s. 88–96.
- 2002: Murdelaenud kirjakeeles. – Hennoste, Tiit (toim.), Eesti murded ja kohanimed. Eesti Keele Sihtasutus. Tallinn.
- KASIK, REET 1996: Eesti keele sõnatuletus. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- 1999: Johdatus viron kielen tutkimukseen. Helsinki: Yliopistopaino.
- 2003: Ajakirjanduskeel. – Tallinna PÜ filoloogia osakonna toimetised 4 s. 118–148. Eesti kirjakeele kasutusvaldkondade seisundi uuringud. (toim.) Raadik, Maire. Tallinn: TPÜ kirjastus
- KULL, REIN 2000: Kirjakeel, oskuskeel, üldkeel. Eesti Keele Sihtasutus. Tallinn
- OS = Oikeeta suomee suomen puhekielen sanakirja. JARVA, VESA – NURMI, TIMO. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy 2006.
- PAET, TIINA 2004: Spaa. – Oma Keel 1 s. 85–86.
- REMES, HANNU 1983: Viron kielioppi. WSOY: Juva.
- RÄTSEP, HUNO 2002: Sõnaloo raamat. Tartu: Ilmamaa
- SES = Soome-eesti sõnaraamat. PIHEL, KALJU – PIKAMÄE, ARNO. 2., täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn: Valgus 1986.
- VALGMA, JOHANNES – REMMEL, NIKOLAI 1968: Eesti keele grammatika. Tallinn: Valgus.
- VESIKANSA, JOUKO 1989: Yhdyssanat. – Vesikansa, Jouko (toim.), Nykysuomen sanavarat. WSOY: Juva.
- VL = Võõrsõnade leksikon. KLEIS, RICHARD – SILVET, JOHANNES – VÄÄRI, EDUARD. Tallinn: Valgus 1981.
- VUS = Väike uudissõnastik. EREL, TIJU. Teine, täiendatud trükk. Tallinn: Valgus 1989.
- ÕS = Õigekeelsussõnaraamat. KULL, REIN – RAIET, ERICH. Tallinn: Valgus 1978.

Elektroniset lähteet

- Emor 2007: Eesti Meediauuring I kv/2007. –
 <<http://www.emor.ee/index.html?id=1717>> [luettu 10.7.2007].
- Eral: Brüifimine – mis see on? –
 <<http://www.eral.ee/page.php?nid=9&pid=6>> [luettu 10.7.2007].
- ERELT, TIJU 1998: Kolm raadiokuulajate küsimust.–
 <<http://www.eki.ee/keeleabi/artiklid2/3k.html>>. [luettu 10.7.2007].
- EtvSPORT:
 <<http://etvsport.ee/index.php?049044>> [luettu 10.7.2007].
- Grandrose 2007:
 <<http://www.grandrose.ee/>> [luettu 10.7.2007].
- Kalev 2007: Kalevspa'ga Kreekasse! –

- <<http://www.kalevspa.ee/>> [luettu 10.3.2007].
 Kalev 2007: Kingi-idee Kalevspa'st! –
 <<http://www.kalevspa.ee/>> [luettu 10.7.2007].
 KASIK, REET 2004: Muutuv meedia – muutuv keel. –
 <http://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2004_2/Kasik.pdf> [luettu 10.7.2007].
 Keelenõuanne soovitab 2: Eksklusiiivne.–
 <<http://www.eki.ee/keeleabi/artiklid2/eksklusiiivne.html>> [luettu 10.7.2007].
 KIKAS, KRISTEL 2002: Mida sisaldab Heinrich Stahli "Vocabula"? Magistritöö. Tartu Ülikool.
 <<http://www.murre.ut.ee/vakkur/Yllitised/kikasmd.htm>> [luettu 10.7.2007].
 KLAAS, BIRUTE 1997: Eesti kirjakeele sõnavara ajalugu. –
 <<http://www.fillu.edu.ee/sisu.php?teema=2&id=30>> [luettu 10.7.2007].
 KOSSAR, KRISTEL 2004: Sobiv käekott täidab mitut ülesannet. –
 <<http://www.postimees.ee/230304/lisad/tegija/129773.php>> [luettu 10.7.2007].
 KÜNNAP, ASKO: Laisk inimene on tõhus. –
 <<http://ivar.gemusegarten.net/TIK22.htm>> [luettu 10.7.2007].
 LANGEMETS, MARGIT 2002: Leksikoloogia. –
 <http://www.emakeeleselts.ee/esa/ESA_48_pdf/leksikoloogia.pdf> [luettu 10.7.2007].
 LIHVISTE, PRIIT 2006: Laps kui aksessuaar.
 <<http://www.ekspress.ee/viewdoc/058F69FF169751DBC22571C6003E14A1>> [luettu 10.7.2007].
 Loodusajakiri:
 <http://www.loodusajakiri.ee/eesti_loodus/uudistaja34.html?PHPSESSID=4f7fdbe5d8aef2912988d42057a14669> [luettu 10.7.2007].
 Looks Design: Nubar varbarõngad. –
 <<http://www.looksdesign.ee/?366>> [luettu 10.7.2007].
 MÄEKIVI, MIRJAM 2006: Ajukahjustuse saanud Eesti sõltlased lähevad Rootsi uurimisele.
 <http://www.postimees.ee/030306/online_uudised/193806.php> [luettu 10.7.2007].
 Naisteleht 2006: Kas olete sõltlane?
 <<http://www.woman.delfi.ee/suhted/test/article.php?id=12723822-78k>> [luettu 10.7.2007].
 Pesukoneen myynti-ilmoitus 2007:
 <<http://osta.delfi.ee/index.php?fuseaction=item.info&id=1275860>> [luettu 10.7.2007].
 PÖDER, ANNE 2007: Lumerajal tunnevad kõik end ralliässana.
 <http://www.jt.ee/120207/esileht/20004924_print.php> [luettu 10.7.2007].
 PÜTTSEPP, JUHANI 2000: Haakrik töi viilsandilase perre rikkust ja rõõmu. –
 <<http://arhiiv2.postimees.ee:8080/htbin/1art-a?/00/05/17/uudised.shtmXneljateistkymnes>>
 [luettu 10.7.2007].
 Sakala:
 <<http://sakala.ajaleht.ee/260507/esileht/5026779.php>> [luettu 10.7.2007].
 Sirp:
 <<http://www.sirp.ee/2002/05.04.02/Sots/sots1-6.html>> [luettu 10.7.2007].
 TEDRE, ÜLO Pulmasõnastik III. –
 <<http://www.folklore.ee/tagused/nr10/pulm.htm>> [luettu 10.7.2007].
 Travels 2007:
 <<http://blog.rubio.ee/?p=210>> [luettu 10.7.2007].
 Trip: Laptop Taise kaasa.–
 <<http://trip.ee/node/27756>> [luettu 10.7.2007].
 Vikipeedia 2007: Avalikud suhted.–
 <<http://et.wikipedia.org/wiki/Avalikkussuhted>> [luettu 10.7.2007].
 Virumaa Teataja:
 <http://www.virumaateataja.ee/301204/esileht/15021794_foto.php> [luettu 10.7.2007].
 Wikipedia 2007: Pr.–
 <<http://fi.wikipedia.org/wiki/PR>> [luettu 10.7.2007].

Muut lähteet

- Eesti Naine 4/1934
 Eesti Naine 10/1991
 Nõukogude Naine 2/1979
 Nõukogude Naine 3/1986
 HÄKKINEN, KAISA 1990: Mistä sanat tulevat: SUOMALAISTA ETYMOLOGIAA. Tietolipas
 117. Pieksämäki.

- NS = Nykysuomen sanakirja. Osat I–VI. Lyhentymätön kansanpainos. Valtion toimeksiannosta teettänyt SKS. 12.painos. Porvoo 1990.
- PALL, VALDEK (toim.) 1982: Väike murdesõnastik I. Tallinn: Valgus.
- PULLERITS, A. (toim.) 1939: Eesti 20 aastat iseseisvust sõnas ja pildis. Tallinn: Konjuktuurinstitiut. Kordustrükk 1996: Keuruuprint Oy.
- RAUN, ALO 2000: Eesti keele etümoloogiline teatmik. Brampton – Tartu: Maarjamaa Publications.
- REKIARO, ILKKA 1997: Nykyenglannin käyttösanasto aihealueittain: 10 000 nykyenglannin yleisintä sanaa ja sanontaa. Jyväskylä; Helsinki: Gummerus.
- SAARESTE, ANDRUS 1952: Kaunis emakeel. Eesti Kirjanike Kooperatiiv. Lund: Skånska Centraltryckeriet.
- WIEDEMANN, FERDINAND JOHANN 1973: Eesti-saksa sõnaraamat. Neljas, muutmata trükk teisest, Jakob Hurda redigeeritud väljaandest. Tallinn: Valgus.
- 22.emakeeleolümpiaad. Nüüdiskultuuri kajastusi eesti keeles. –
<http://www.ttkool.ut.ee/olympiaadid/ftp/ekek_0506_juh.pdf> [luettu 10.7.2007].

Painamattomat opinnäytteet

- IGAV, REET 2004: Neologismid. Teoria ja praktiline kasutus trükiajakirjanduses. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. Filosoofiateaduskond. Eesti keele õppetool. Tartu.
- LÜÜTSEPP, REET 1996: Uudissõnad ajalehekeeles. Diplomitöö. Tartu Ülikool. Eesti keele õppetool. Tartu.
- NURME, MERILIN 2001: SL Õhtulehe uudissõnavara. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. Filosoofiateaduskond. Eesti keele õppetool. Tartu.
- REIER, MALL 1995: Uudissõnu ajakirjanduses (1993–1995.a.). Diplomitöö. Tartu ülikool. Eesti filoloogia osakond. Tartu.

LIITE: Sanasto

action
 after shave palsam
aggressive- ehk trikiuisud
 akrüülküüned
 aksessuaar
 aktsioon
 alternatiivravimes
 antibeebipillid
 aplikaator
 aroomikohv
 avalike suhete juht
 beebikool
 bikiinihooaeg
 blender
body-aeroobika
bodypump-aeroobika
 boss
 chattimine
 chorizo vorst
 city
 combo
 dipisegu
 ebatasasus
 eelpakkimata
 efektigeel
 e-kiri
 eksklusiiivne
 ekstreemmatk
 ekstreemsport
 ekstreemsus
 ekstremist
 ellujäämiskursus
 elukestev õpe
 ennastjuhtiv õppija
 erakool
 erakorralise meditsiini õde
 eripakkumine
 fänn
 fännima
 filmifriik
 finantsjuht
 fitnessi- ehk tavasõidurulluisud
 friikartulid
funky-aeroobika
 galett
 geel
 geelküüned
 grilliõhtu
 grillpidu
 grüne
 haigekassa
 hamburger
hilo-aeroobika
 hingamisterapeut
 hittroog
 huuleläige
 huulepalsam
 huulepalsam

ilusalong
individuaalnõustaja
jalasprei
jogurt
jõrmilt
jõusaal
juuksepidendus
kaalujälgija
kaalujälgija
kaalulangetaja
kaamoslik
käimiskepp
kangasküüned
kannukohv
kants
karusnaha- ja nahaäri
käsivarremõõdik
kehajahutaja
kehakoorija
kehavesi
kepikõnd
keskkonnasõbralik
kickbox
kickboxing-aeroobika
kõdurajoon
kõdurajoon
kodusisustusaksessuaar
kokkaja
kokkaja
kokkama
kommunikatsiooniminister
konkurentsivõime
koomiks
kott-tool
krõpsud
kuulotsik
küünestuudio
läbi põlema
läikesprei
lainer
lainerijoon
laptop
latiino
lebasklema
live-intervjuu
lohesurfama
long drink
look
lõpumüük
maastikuratas
maaturism
machoimago
machoretoorika
mahetoit
maksuamet
margitooded
meemassaaž
meeskond
meeskond
meigikreem

meigikunstnik
meigipalett
meigipõhi
meigirepertuaar
meigivärvid
meikar
meikija
meikima
meilitsi
meilitsi
miks
mikserdama
mobiilioperaator
mobiiliteenus
mobiiltelefon
moedisainer
mõllima
MP3 helinad
MSN
müsli
naerujooga
naeruteraapia
naeruterapeut
naeru-uuriija
nahasõbralik
nahasõbralik
näidikuosa
näks
näksija
näopiserdaja
nautleja
netilt
nõukaaegne
nõustaja
õhtubuffet
õlivaba
õõvastav
õunafiguur
päädima
paarisuhe
päikesenautlejad
päikesepulgad ehk *stickid*
päikeseturvaja
paine
pakettaken
pannipaber
pärast-päikest-kreem
pealerullimine
peitekreem
peitrasvasisaldus
personaaltreener
personalijuht
pingevaba
põnevusretk
probleemivaba
prominent
pruunistuskreem
püksmähkmed
pulsimõõtja
püsiklient

püsikülastaja
püstolsprei
puuvillfliis
rahvamobiil
rasestumisvastased pillid
rasvaimu
rasvavaba
rasvavaba
ravimiamet
rebirthning
riisileivake
roll-on
rõmeline
rullikud
rullitama
rullotsik
rullisutaja
rullisutama
sauakõnd
saumikser
science fiction
second-hand-rõivakauplus
shopping
silma-huulemask
silnameik
silmapalsam
silmapuhastusvesi
silmaümbrusgeel
skulptuurküüned
SMS
snäks
sõitlane
sooduspakkumine
soovkaal
šoppama
sõrmejooga
sõrmetants
SOS-pillid
spa
SPA-pediküür
spraypäevitus
spreilakk
stardikomplekt
step-aeroobika
stress
stressitaluvus
stressor
stretš
sügavniisutav
sügavpuhastama
suhkruvaba
suhtlemistreener
superimav
supermarket
surfata
taaskasutus
taastusravikeskus
täiendkoolitama
täitekapsel
takjakinnisega

taljesõbralik
talvebuffet
tavainimene
tavakool
tavaosakond
tekstuur
tekstuur
tele
telelemmik
telesalvestus
teleuudised
terviserada
tiimitöö
timmima
toiduainetekonsultant
tööjõuturg
tööle kandideerija
topp
tortiljad
treeningumasin
treeninguisud
trenditeadlik
triikija
triikima
trimmima
tselluliidivastane
turismimess
turismitalu
tzatziki kaste
üles haipima
vahepala
vahepala
väikeettevõtja
vanemahüvitis
varateismeline
värkstuba
veebileht
veekeskus
velotrenažöör
vererõhu- ja pulsimõõtur
võistlusuisk
volüümivedelik
WC-värskendaja